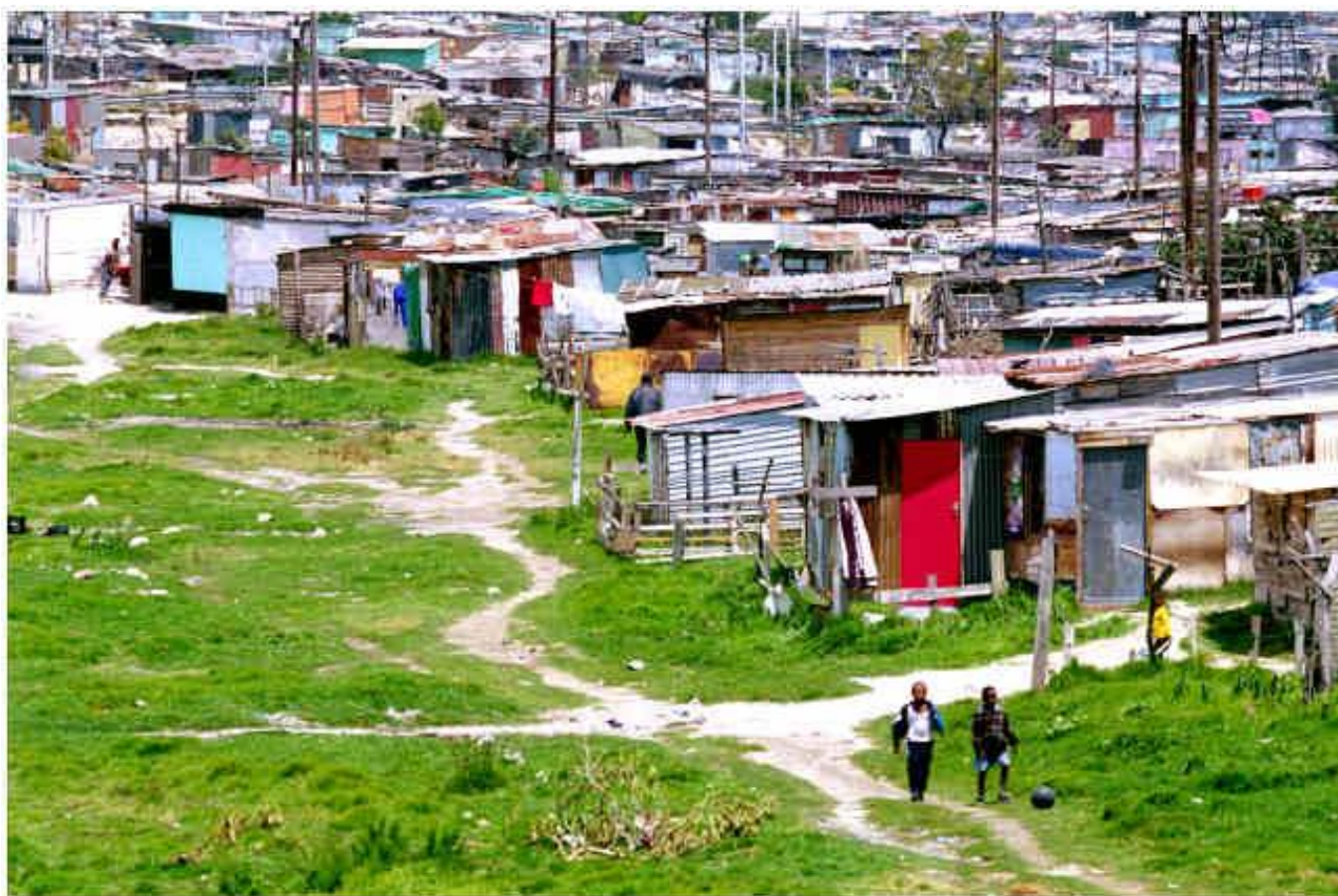

Sloppenwijken; hoop of wanhoop?

Beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid en dag- en vakbladen

Universiteit Utrecht

Leoniek M. van Leeuwen

F110618 / 3976459

Augustus 2013

Begeleider: Daniël van Middelkoop

Cordaid BUILDING FLOURISHING COMMUNITIES

Sloppenwijken; hoop of wanhoop?

Beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid en dag- en vakbladen

Universiteit Utrecht

Leoniek M. van Leeuwen

F110618 / 3976459

Augustus 2013

Begeleider: Dr. D.P. van Middelkoop

Master: Geo-communicatie

Faculteit Geowetenschappen

Universiteit Utrecht

Inhoud

Voorwoord	5
Summary	6
Inleiding	7
Hoofdstuk 1 – Sloppenwijken	10
1.1 Ontstaan van sloppenwijken	10
1.2 Slums	11
1.3 Marginaal?	14
1.3.1 Verspreiding sloppenwijken wereldwijd	16
1.3.2 Locaties binnen steden	17
Hoofdstuk 2 – Beelden van sloppenwijken	19
2.1 Slums of despair	19
2.2 Slums of hope	20
2.2.1 Investeringskansen	21
2.2.2 Slum branding	21
2.3 Totstandkoming beeldvorming van sloppenwijken	22
2.3.1 Gedrukte bronnen	22
2.3.2 Visuele bronnen	24
2.3.3 Ervaring: sloppenwijktoerisme	25
Hoofdstuk 3 - Methodologie	28
3.1 Selectie dag- en vakbladen	28
3.2 Methode van dataverzameling	30
3.2.1 Analyse teksten	31
3.2.2 Analyse Foto's	32
3.2.3 Interviews	33
3.3 Operationalisering	33
3.4 Analysemethode	35
3.5 Betrouwbaarheid en validiteit	35
Hoofdstuk 4 – Resultaten en analyse	38
4.1 Analyse dagbladen	38
4.1.1 de Volkskrant	38
4.1.2 NRC Handelsblad	41
4.1.3 Het Financieele Dagblad	43
4.2 Analyse vakbladen	44
4.3 Analyse Cordaid	44

4.4 Marginaliteit van sloppenwijken	46
4.5 Aard van de beeldvorming	47
4.6 Publicatiewaardigheid	49
Hoop of wanhoop?	53
Reflectie	56
Bibliografie	57
Bijlagenoverzicht	62

Voorwoord

Voor u ligt mijn thesis voor de masteropleiding Geo-communicatie van de Universiteit Utrecht. Vanaf februari 2013 heb ik een half jaar stage gelopen bij Cordaid, als communicatie stagiair bij de afdeling Urban matters. Deze afdeling houdt zich bezig met sloppenwijkproblematiek in Afrika en Latijns-Amerika.

Aangezien ik zelf niet direct een scriptieonderwerp in m'n hoofd had, was het een logische keuze mijn stage instantie te vragen of zij suggesties hadden. Vanuit Cordaid kwam dan ook de vraag of ik kon onderzoeken wanneer kranten en vakbladen over sloppenwijken willen schrijven. Deze interessante suggestie vormde de basis voor deze thesis, die in overleg met Cordaid en de Universiteit Utrecht tot stand is gekomen.

Graag wil ik in dit voorwoord mijn begeleider van de Universiteit Utrecht, Daniël van Middelkoop, bedanken voor zijn feedback. Dit heeft mij geholpen steeds kritisch naar mijn eigen onderzoek te kijken en de structuur die in mijn hoofd aanwezig was, ook op papier te krijgen. Daarnaast wil ik de geïnterviewden bedanken voor hun bereidwilligheid en tijd om mee te werken aan dit onderzoek. Tot slot hoop ik dat Cordaid met dit onderzoek een beter beeld heeft van bestaande beeldvorming van sloppenwijken in dag- en vakbladen en het hun handvatten geeft om meer artikelen te kunnen publiceren in deze bladen.

Leoniek van Leeuwen

Augustus 2013

Summary

This research compares the portrayal of slums in newspapers and journals with the portrayal of slums by a Dutch non-governmental organization (NGO). The Dutch NGO Cordaid and its business unit Urban matters, which focuses on problems in slums, is interested in the way slums are represented in written media. As each business unit of Cordaid is responsible for its own financing, Urban matters is eager to explore the possibilities of reaching its target audience of financiers and urban planning experts. One way of reaching that audience is by publishing articles in the written media this audience reads. The selection of the newspapers and journals is based on this target audience.

The research explores the differences and similarities between the representations of slums in selected written media and by Cordaid. It is centered around the main question: *“To what extent is there shared imaging on slums between Cordaid and newspapers and journals?”* Three different types of sources are used to answer this question: scientific literature, a conducted content analysis on published articles on slums and interviews held with journalists and editors from the selected newspapers and journals.

The NGO and the newspapers agree on the miserable circumstances concerning housing and sanitation in slums. These are the aspects on which all representations are negative. The social atmosphere on the other hand is shown in a more positive way. In a lesser degree also employment and businesses are presented as positive aspects. The photos which accompany texts in the papers and on Cordaid’s website always show negative aspects, especially concerning the physical environment of slums. Geographical marginality is mostly confirmed in text and on photos, while social marginality is a characteristic of these neighborhoods which is not mentioned or shown at all in newspapers. Overall Cordaid shows a more positive image of slums than articles in newspapers do.

To address their target audience, Cordaid needs to present their information about slums in a way that the written media is interested in publishing. There is a clear distinction between the kind of information a newspaper is interested in and the focus of a journal. When writing about slums, or slum upgrading programs, a newspaper wants to show its readers the clear results. Information from Cordaid used in the article could be an example of an entrepreneur who started its own business. Journals on the other hand are not so much interested in the results, but in the approach. Their main focus is to inspire their readers, demonstrate new approaches and show them how examples from abroad can be of use to projects in their own country. They write in a much more abstract way, describe processes and do not care so much about one new entrepreneur in a slum far away.

Inleiding

"If you've seen one city slum, you've seen them all." Spiro T. Agnew, vicepresident van de Verenigde Staten, stelde eind jaren '70 dat alle sloppenwijken hetzelfde zijn (Coffey, 2010:12). Een sloppenwijk, vrijwel iedereen weet wat het is en heeft er ook een beeld bij. Slechts enkelen zijn er geweest.¹

Het beeld dat iemand heeft van een sloppenwijk, is vaak afkomstig uit secundaire bronnen, uit kranten, van tv. Ook het beeld dat Nederlanders vaak hebben van sloppenwijken is bijna nooit gevormd tijdens een bezoek, maar voornamelijk door de media. Cordaid probeert sloppenwijken neer te zetten als plekken met kansen voor de lokale bevolking en voor buitenlandse investeerders. Moeten zij hierbij vechten tegen het beeld dat in kranten wordt neergezet?

Tegenwoordig woont wereldwijd meer dan de helft van de mensen in steden. Tegen 2050 zal dit opgelopen zijn tot 70% (Seto & Shephard, 2009:89). Wanneer de steden blijven groeien, maar voorzieningen achterblijven, ontstaan sloppenwijken. Volgens Cordaid (2012) vormen problemen in sloppenwijken (*slums*) de uitdaging van de toekomst. Deze uitspraak wordt ondersteund door Patel & Burke (2009), zij geven aan dat vanaf 2008 meer dan de helft van de wereldbevolking in stedelijke gebieden woont. Volgens UN Habitat (2008: 108) komen *slums* het meest voor in de minst ontwikkelde landen, waar snelle stedelijke groei zonder de benodigde ontwikkeling van infrastructuur resulteert in groei van de sloppenwijken.

Sloppenwijkproblematiek is in Nederland niet aanwezig en het bezoeken van een sloppenwijk tijdens vakanties is niet gebruikelijk. Het beeld dat mensen hebben van sloppenwijken, wordt voornamelijk bepaald door de media. Ondanks de grote aantallen sloppenwijkbewoners, is er weinig onderzoek gedaan naar de huidige beeldvorming in Nederland van deze wijken. De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt dan ook in het in kaart brengen van deze beeldvorming.

Maatschappelijke relevantie is te vinden rond het beeld dat uitgedragen wordt over sloppenwijken. Welk beeld krijgen Nederlandse burgers van sloppenwijken via dag- en vakbladen? Het beeld in dagbladen komt tot stand door de journalist of redacteur van de betreffende krant. Door deze beeldvorming te analyseren wordt het duidelijk hoe de auteur van een artikel de situatie in sloppenwijken neerzet. Dit beeld is op zijn beurt verantwoordelijk voor het beeld dat de lezer van de wijken heeft. Dit beeld te onderzoeken is van belang, aangezien het relevant is dat mensen een genuanceerd beeld krijgen. Ook vanuit de non gouvernementele organisatie (ngo) Cordaid heeft dit onderzoek maatschappelijke relevantie. Urban matters (UM) is een afdeling van Cordaid en richt zich op het verbeteren van leefomstandigheden in

¹ In 2009 bezochten ongeveer 480.000 mensen de *favela's* in Rio de Janeiro en rond de 300.000 mensen de sloppenwijken in Kaapstad (Frenzel & Koens, 2012:196-7). In hetzelfde jaar kwamen in totaal 11,8 miljoen toeristen naar de twee landen samen (The World Bank, 2013). In totaal heeft 6,6 % van de toeristen aan deze twee landen een sloppenwijk bezocht. Ook in andere landen bezoeken toeristen sloppenwijken, exacte cijfers hierover ontbreken echter. Maar vergeleken met het aantal toeristen wereldwijd van 916 miljoen mensen, geven de cijfers uit Zuid-Afrika en Brazilië de indicatie dat slechts een fractie van alle toeristen een bezoek brengt aan een sloppenwijk (The World Bank, 2013).

sloppenwijken in steden in Afrika en Latijns-Amerika. UM is verantwoordelijk voor zijn eigen financiering en wil dit invullen door investeerders, bedrijven en vermogensfondsen aan zich te binden. Met dit doel en deze doelgroep in gedachte is het interessant om te onderzoeken welke beelden van sloppenwijken er bestaan in dag- en vakbladen die gelezen worden door de doelgroep. Het is relevant om te weten welk beeld er wordt uitgedragen in deze bladen. Een positief beeld is bijvoorbeeld gunstig voor het investeringsklimaat. Daarnaast kan dit onderzoek de basis vormen voor het uitzetten van een communicatiestrategie met als doel dat artikelen gepubliceerd worden over bestaande sloppenwijkproblematiek en de oplossingen hiervoor geïnitieerd door UM.

Vanuit deze relevantie en aanleiding staat binnen dit onderzoek de volgende hoofdvraag centraal:
In hoeverre is er gedeelde beeldvorming over sloppenwijken tussen Cordaid en dag- en vakbladen?

De hoofdvraag is opgedeeld in drie deelvragen:

- 1. In hoeverre zijn sloppenwijken sociaal en/of geografisch marginaal of worden zij als zodanig gepresenteerd door Cordaid en in dagbladen?*
- 2. In hoeverre is de beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid en in dag- en vakbladen als positief of negatief te beschouwen?*
- 3. In hoeverre wordt het uitgedragen beeld van een sloppenwijk door Cordaid als publicatievaardig gezien voor dag- en vakbladen?*

Dit rapport begint met het definiëren en afbakenen van sloppenwijken vanuit wetenschappelijke literatuur. Het ontstaan van sloppenwijken en de verschillende betekenissen in verschillende talen vormt de basis. Het marginale aspect, de kern van deelvraag 1, wordt via literatuur toegelicht. Daarbij wordt ook gekeken naar de ligging van sloppenwijken in de wereld en binnen steden.

Het tweede hoofdstuk is toegespitst op de beeldvorming van sloppenwijken. Een grove scheiding tussen positieve (*slums of hope*) en negatieve beeldvorming (*slums of despair*) wordt gemaakt. Daarnaast wordt de totstandkoming van de beeldvorming uitgewerkt. Drie verschillende soorten bronnen zijn hoofdzakelijk verantwoordelijk voor de beeldvorming van sloppenwijken; gedrukte bronnen, visuele bronnen en ervaringen. De eerste twee soorten bronnen maken deel uit van dit onderzoek.

De afbakening van deze bronnen, uitgebreide toelichting op de methodologie in dit onderzoek en de operationalisering van concepten komt in het derde hoofdstuk aan bod. De beeldvorming van sloppenwijken in dagbladen en in materiaal van Cordaid is geanalyseerd aan de hand van een inhoudsanalyse. Hierbij zijn zowel de teksten als de foto's gebruikt. Daarnaast is bij elk van de geselecteerde dag- en vakbladen een journalist of redacteur geïnterviewd. De interviews richtten zich op de totstandkoming van beeldvorming en de vraag wanneer informatie over sloppenwijken voor hen interessant is om te gebruiken in publicaties.

Het vierde hoofdstuk toont de resultaten en analyse die voortkomen uit de inhoudsanalyse en de interviews. De beeldvorming van sloppenwijken wordt voor elk dagblad en voor Cordaid apart geanalyseerd. Daarna wordt deze informatie gecombineerd om de eerste en tweede deelvraag van dit

onderzoek te beantwoorden. Hierbij komt de dichotomie van positieve en negatieve beelden in de beeldvorming van sloppenwijken aan bod. De derde deelvraag richt zich op de communicatie van Cordaid naar diens doelgroep. Cordaid streeft er naar om in de media hun projecten en resultaten te laten zien. Wanneer zijn verhalen voor dag- en vakbladen interessant? In hoofdstuk vier wordt de mogelijke discrepantie tussen de twee partijen wat betreft de aangeboden en wenselijke inhoud van berichten en artikelen over sloppenwijken in dag- en vakbladen onderzocht. Dit betreft de publicatiewaardigheid van informatie van Cordaid en wordt op basis van de interviews vastgesteld. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de dag- en vakbladen. Deze discrepantie is interessant om te onderzoeken aangezien het Cordaid kan helpen haar informatie zo te presenteren dat dag- en vakbladen hierover willen schrijven. Aan de hand van de analyse wordt tot slot in de conclusie uiteengezet welk beeld van sloppenwijken in artikelen naar voren komt: hoop of wanhoop?

Hoofdstuk 1 – Sloppenwijken

In dit hoofdstuk worden sloppenwijken als concept behandeld. Hierbij wordt ten eerste het ontstaan van deze wijken beschreven. Vervolgens wordt aan de hand van bestaande literatuur de definitie van sloppenwijken weergegeven. Tot slot komt de ligging van sloppenwijken aan bod, waarbij zowel de wereldwijde spreiding als de locatie in een stad wordt onderzocht.

1.1 Ontstaan van sloppenwijken

Volgens Scobie (1986: 403-4) bestonden eeuwen geleden sloppenwijken al in Rome voor het begin van onze jaartelling. Scobie definieerde deze plekken als overbevolkt, met slechte huisvesting en gebrekkige water- en sanitaire voorzieningen. Ondanks de aanwezigheid van openbare badhuizen en de relatief lage toegangsprijs, kon iedereen behalve de allerarmsten hiervan gebruik maken. Over de verdere ontwikkeling van sloppenwijken door de eeuwen heen, is echter opmerkelijk weinig informatie beschikbaar. Pas vanaf de 19^e eeuw is er literatuur beschikbaar, wat zich voornamelijk richt op Londense sloppenwijken. De sloppenwijken in Londen ontstonden door grote bevolkingsgroei en industrialisering. Beschrijvingen van deze zogenaamde *Victorian slums* benadrukken de overbevolking en slechte sanitaire voorzieningen die zorgden voor ziektes en sterfte (Lowry, 1989:1438).

Slums komen het meest voor in de minst ontwikkelde landen, waar snelle stedelijke groei zonder de benodigde ontwikkeling van infrastructuur resulteert in groei van de sloppenwijken (UN Habitat, 2008: 108). De overheid is niet in staat voldoende huisvesting en voorzieningen te bouwen om in de pas te lopen met de groei van het aantal inwoners. Met name voor lage inkomens is huisvesting onvoldoende beschikbaar. Een manier voor deze bevolkingsgroep om toch huisvesting te hebben is door zelf een huisje te bouwen, met materiaal dat voor handen is. Voornamelijk op plekken waarvan de bewoners geen eigendomspapieren hebben (Ooi & Phua, 2007:30). Martine et al. (2008:320) geven een technische omschrijving van het ontstaan van sloppenwijken, met redenen voor urbanisering: *“Slums and the growth of peri-urban areas are an outcome of an imbalance in urban growth resulting from regional disparities and an over-concentration of economic resources in a few urban agglomerations”*.

Sloppenwijken ontstaan dus op locaties waar sprake is van te snelle verstedelijking. Volgens Ooi en Phua (2007:27-8) zijn sloppenwijken echter niet onontkoombaar op locaties met urbanisatie. Zij geven Singapore en Hong Kong als voorbeeld. Singapore was succesvol in het opdoeken van de meeste sloppenwijken dankzij een volkshuisvestingprogramma die qua omvang gelijk was aan de toename van de stedelijke bevolking. De meeste volkshuisvestingprogramma's mislukken volgens Ooi en Phua (2007:27-8) vanwege verkeerde locatiekeuze. In Singapore en Hong Kong werden de armsten niet verbannen naar locaties ver buiten de stad. Transport is namelijk een (te) grote kostenpost voor lage inkomens als zij buiten de stad wonen. In Singapore werd de vicieuze cirkel van gebrek aan infrastructuur en voorzieningen doorbroken door het aanleggen van sanitair, waterleidingen en elektriciteit. Ooi en Phua

(2007:27-8) geven aan dat het aan de overheid is om betaalbare volkshuisvesting ter beschikking te stellen voor lage inkomens, aangezien zij bestaande huisvesting in groeiende steden niet kunnen betalen.

1.2 Slums

Om te bepalen wanneer een wijk een sloppenwijk is, wordt in deze paragraaf de betekenis van het woord in verschillende talen vergeleken. Vervolgens wordt er een werkdefinitie van sloppenwijken gevormd aan de hand van een aantal kenmerken van deze wijken die in wetenschappelijke literatuur naar voren kwamen waaronder de fysieke kenmerken, het informele karakter, armoede en de veiligheid in de wijk.

Andere taal, andere betekenis?

Waar het Engelse woord voor sloppenwijk *slum* is, worden niet alle sloppenwijken in Engelstalige literatuur aangeduid met dit woord. Zo worden ook aanduidingen als *favelas*, *kampungs*, *bidonvilles* en *ashwa'yyat* gebruikt voor sloppenwijken in respectievelijk Brazilië, Indonesië, Noord-Afrika en Egypte (Khalifa, 2011:40). Het bekendste voorbeeld hiervan is waarschijnlijk het Portugese *favelas*. In het woord *favela* zit de Brazilië ontstaansgeschiedenis van sloppenwijken verwerkt. Het woord is ontstaan na de oorlog van Canudos (1893-1897)². Aan duizenden soldaten werd een woning beloofd en zij vertrokken met die belofte naar Rio de Janeiro. Zij waren vervolgens genoodzaakt aan de rand van de stad, op de heuvel *Moro da Favela* een eigen onderkomen te bouwen toen de belofte niet werd ingelost. De sloppenwijken werden vanaf toen in Brazilië aangeduid als *favelas* (Peter, 2007:8).

Door met één van de bovengenoemde woorden een sloppenwijk aan te duiden, is er naast de taal vaak ook een inhoudelijk verschil. De letterlijke vertaling van *ashwa'yyat* is namelijk niet sloppenwijk, maar 'ongeordeerd' of 'lukraak' (Khalifa, 2011:40). De definitie van sloppenwijken is dus ook context- en daarmee taal- en cultuurafhankelijk. Dit wordt beaamd door Gilbert (2007:700): "*A slum is a relative concept, viewed differently according to social class, culture and ideology*". Door deze sociale verschillen en het instabiele karakter van het concept, de betekenis verandert door de tijd heen, is het volgens Gilbert niet mogelijk om een universele definitie te geven. Nijman (2009:11-2) stelt: "*What is and what is not considered a slum in local parlance is by definition contextual and can be deeply political.*" Toch zijn kenmerken te noemen van sloppenwijken waardoor uiteindelijk geen universele definitie, maar wel een werkdefinitie van een sloppenwijk geformuleerd kan worden.

Ook Stokes (1962:188) geeft in zijn *Theory of Slums* aan dat een sloppenwijk een veel omvattend concept is, en niet alleen per taal maar ook per locatie kan verschillen. Elke stad definieert een sloppenwijk anders, ondanks de pogingen die gedaan zijn om universele meetinstrumenten op te stellen. Het is tot nu

² Gedurende de Oorlog van Canudos vochten het republikeinse leger tegen een groep "monarchistische rebellen" die zich gevestigd hadden op de vee ranch Canudos in de deelstaat Bahia. De groep zou een samenzwering tegen het nieuwe regime smeden. Bij de vierde aanval overwon het leger het tot een nederzetting uitgegroeide Canudos en werden de meeste bewoners vermoord. Het leger leed grote verliezen en ruim 10 duizend mensen uit Canudos kwamen om. De oorlog ging de boeken in als de meeste bloedige burgeroorlog van Brazilië (Madden, 1993:5-6; Keen & Haynes; 2008: 238-9).

toe nog niet gelukt om een universele maat op te stellen vanuit alle verschillende standaarden over de wereld. Wat in één land gezien wordt als een sloppenwijk, kan in een armer land gezien worden als acceptabele huisvesting voor de middenklasse (Gilbert, 2007: 699). Stokes (1962:188) geeft aan dat centrale elementen van een sloppenwijk diens spontane ontstaan zijn en de ongeplande verdere ontwikkeling. Een *slum* is de woonplaats van de armen en de vreemdelingen in een stad. De laagste sociale groepen van de stad wonen in verschillende wijken. Of deze wijken sloppenwijken zijn, hangt af van de mate van integratie van deze wijken in de stad. Waar 'gewone' wijken met lage sociale klassen nog wel geïntegreerd zijn in de stad, zijn sloppenwijken dit niet en worden zij niet gezien als volwaardige inwoners van de stad.

Fysieke kenmerken

Het United Nations Human Settlement Program (UN Habitat, 2008:106) definieert concreter wanneer een wijk of hele stad een *slum* is: *“half or more of all households lack improved water, improved sanitation, sufficient living area, durable housing, secure tenure, or combinations thereof”*. UN Habitat geeft als kenmerken van sloppenwijken voornamelijk fysieke aspecten weer, en vergeet daarbij de sociale kenmerken die Stokes (1962:188) wel gaf: *“The function of the slum at any moment in city development is to house those classes which do not participate directly in the economic and social life of the city”*. Patel & Burke (2009:741) ondersteunen de uitspraak van Stokes en geven aan dat de sloppenwijken en diens inwoners geen politieke erkenning krijgen. Dat houdt in dat de lokale overheid de aanwezigheid van de sloppenwijken accepteert, maar de wijken negeert als het aankomt op het verzorgen van voorzieningen en planvorming.

Informele wijk

Khalifa (2011:40-1) draagt daarnaast het informele aspect van een sloppenwijk aan als een belangrijk element. *Slums* kunnen informeel zijn waarbij er illegaal huizen gebouwd zijn die niet voldoen aan gestelde wetten en planvorming. Zonder toestemming wordt gebouwd op grond die in handen is van de staat of landbouwgrond in privébezit. Van deze illegale huizen hebben de bewoners geen eigendomspapieren, zij riskeren daarom altijd uithuiszetting. UN Habitat (2003:xxvi) geeft nog een andere vorm van informaliteit. De meerderheid van de sloppenwijkbewoners verdient namelijk zijn geld in de informele sector. De activiteiten en de klanten van ondernemers in de informele sector bevinden zich zowel in als buiten de sloppenwijken. Voorbeelden zijn banen in de kledingindustrie, afvalrecycling, bewakers, kappers of huispersoneel. Obeng-Odoom (2011:360) ondersteunt UN Habitat met de uitspraak: *“Most people who work in the informal economy also live in slums, and most slum dwellers work in the informal sector”*. Perona (2010:10) ziet het informele aspect zoals UN Habitat dat weergeeft met activiteiten die niet uitgevoerd worden binnen de fiscale of legale normen. Informaliteit is dus ook onderdeel van de definitie van een sloppenwijk.

Armoede

Martine et al. (2008:230) wijzen op twee aspecten waarop de inwoners van sloppenwijken verschillen met inwoners uit de rest van de stad. Namelijk het percentage analfabeten en de arbeidsparticipatiegraad, welke respectievelijk hoger en lager liggen dan in niet-sloppenwijken. Deze twee maten zijn indicatoren voor het niveau van armoede. De afwijking in deze indicatoren toont de armoede aan die aanwezig is in deze wijken, die een essentieel onderdeel is van de definitie. Armoede zorgt er voor dat de bewoners niet in staat zijn de fysieke situatie in de wijk te veranderen en een betere leefomgeving voor zichzelf te creëren. Hierdoor blijven sloppenwijken, sloppenwijken.

Het is opmerkelijk hoe weinig armoede expliciet als kenmerk van een sloppenwijk wordt genoemd. Het is echter wel een belangrijk aspect om deze wijken te duiden. Een verklaring hiervoor kan zijn dat armoede in sloppenwijken als een gegeven wordt beschouwd en het daarom niet expliciet genoemd wordt.

Veiligheid

Waar bovenstaande definities niets zeggen over de veiligheid in deze wijken, geven Owusu et al. (2008:180) aan dat sloppenwijken gedefinieerd worden als de meest levensbedreigende omgevingen. Khalifa (2011:41) stelt dat in Egypte de definitie van een sloppenwijk bestaat uit twee elementen; ongepland en onveilig. Waar het ongeplande deel hierboven is behandeld, sluit het onveilige element aan op de uitspraak van Owusu et al. (2008). De onveilige gebieden worden volgens Khalifa gekarakteriseerd als levensbedreigend waarbij mensen worden blootgesteld aan bedreigingen voor de gezondheid of continue risico's. Een verdere specificatie van de bedreigingen geeft Khalifa echter niet. Saha (2012:595) beschrijft wel oorzaken van gewelddadige conflicten in sloppenwijken. Zo zijn het ontbreken van basisvoorzieningen, slechte levensomstandigheden, het voorkomen van misdaad en kleine wapens en het ontbreken van rechtvaardigheid oorzaken van conflicten. De voorbeelden die Saha noemt, kunnen geschaard worden onder het onveilige element van Khalifa.

Toch mag er volgens Obeng-Odoom (2011:370) niet gegeneraliseerd worden dat sloppenwijken broedplekken voor misdaad zijn. Systematisch onderzoek naar de verdeling van misdaad tussen verschillende wijken ontbreekt namelijk. Misdaad komt het meest voor bij onopgeleide, werkloze en single mannen tussen 18 en 36 jaar. Hiervan woont een deel in sloppenwijken, wat de misdaad in sloppenwijken zou kunnen bevestigen. Deze bevolkingsgroep woont echter ook in andere wijken, waardoor hier net zo goed misdaad voor kan komen. Obeng-Odoom geeft zelfs aan dat de meeste sloppenwijkbewoners geen crimineel gedrag vertonen. In sloppenwijken kan namelijk ook sprake zijn van sociale controle, die slecht gedrag zelfs voorkomt, uit angst voor een slechte naam binnen de gemeenschap. Het ontbreken van sociale veiligheid geldt dus niet voor alle sloppenwijken. Er kan namelijk een veilig leefklimaat heersen dankzij sociale controle.

Werkdefinitie van sloppenwijken

Vanuit al deze verschillende definities van sloppenwijken, wordt in dit onderzoek één werkdefinitie aangehouden. Deze omschrijving bestaat uit verschillende aspecten, afkomstig uit het hierboven weergegeven overzicht van literatuur over dit onderwerp, en de in 1.3 bediscussieerde marginaliteit van sloppenwijken. De werkdefinitie van sloppenwijken luidt: *Wijken zonder planvorming waarin de bevolkingsdruk hoog is waardoor de bewoners dicht op elkaar leven. Huisvesting en sanitaire voorzieningen zijn inadequate waardoor de wijken onveilig en onhygiënisch zijn. De bewoners hebben niet de middelen om hun eigen leefomgeving te verbeteren. In de wijken is geen politieke erkenning, waardoor voorzieningen ontbreken. In sloppenwijken kan sprake zijn van geografische en sociale marginaliteit. Het sociale leefklimaat wordt ofwel gekenmerkt door grote interne cohesie ofwel onveiligheid en criminaliteit als gevolg van de afwezigheid van de overheid.*

1.3 Marginaal?

De eerste deelvraag van dit onderzoek be vraagt het marginale aspect van sloppenwijken. In deze paragraaf worden de concepten sociale marginaliteit en geografische marginaliteit uitgewerkt, de ligging van sloppenwijken behandeld en de eerste deelvraag beantwoord.

Definitie marginaliteit

Sloppenwijken worden veelvuldig aangeduid als marginaal (Ooi & Phua, 2007:31; UN Habitat, 2008: 106; Martine et al., 2008:8; Gilbert, 2007:697; etc.). Marginaliteit kan op verschillende manieren benaderd worden, bijvoorbeeld sociaal en/of geografisch. Sibley (1995:49) verwoordt scherp beide vormen:

“There is a history of imaginary geographies which cast minorities, (...) and a list of others who are seen to pose a threat to the dominant group in society as polluting bodies or folk devils who are then located ‘elsewhere.’ This ‘elsewhere’ (...) might be some spatial periphery, like the edge (...) of the city.” (Sibley, 2008:381)

Sibleys bewoording heeft niet direct betrekking op sloppenwijken. Hij verwoordt het effect waarbij ‘anderen’ door de dominante groep worden verdreven. Aangezien deze scriptie zich echter niet centreert rond het concept *othering*, is dit ook niet de plek om een discussie rond de scherpe uitspraak van Sibley te starten. In een zeer afgezwakte vorm kan zijn uitspraak echter ook betrekking hebben op sloppenwijkbewoners. Wanneer er geen mogelijkheden zijn voor hen om in legale woningen te wonen, bouwen zij hun eigen huisvesting. Soms worden ze met geweld verdreven naar andere plekken, of wordt getracht hun naar andere locaties te laten verhuizen. Ondanks dat zij misschien niet doordat zij een minderheid zijn, in een ruimtelijke periferie terecht komen, is andersom wel vaak het geval. Vanwege de ruimtelijke periferie, worden zij een minderheid; sloppenwijkbewoners.

Geografische marginaliteit

Geografisch gezien vallen verschillende aspecten onder marginaliteit. Pelc (2006:123) noemt vijf aspecten van geografisch marginale gebieden of locaties: in de meeste gevallen onderdeel van de periferie;

essentieel anders dan 'normale' (centrum of periferie) gebieden of locaties; economisch onderontwikkeld, sociaal en cultureel buitengesloten; politiek gezien onbelangrijk en oninvloedrijk.

De omschrijving van Pelc geeft een abstracte definitie van geografische marginaliteit. In de praktijk komt dit neer op het volgende. Enerzijds kunnen de gemarginaliseerde wijken aan de rand van de stad liggen en zijn zodoende ruimtelijk niet in dezelfde mate geïntegreerd in de stad als andere wijken. Dit houdt in dat deze wijken ver weg liggen van het centrum van de stad. Door de ligging is de bereikbaarheid van de wijk slecht, de reistijd lang en de reiskosten hoog (Rout & Bhagat, 2012:12). Anderzijds kunnen wijken, ook wanneer zij niet aan de rand liggen, toch marginaal zijn vanwege gebrek aan infrastructuur, nutsvoorzieningen en publieke voorzieningen als ziekenhuizen en scholen.

Sociale marginaliteit

In dit onderzoek wordt sociale marginaliteit los geanalyseerd. Hieronder vallen de sociale, culturele en politieke aspecten in de omschrijving van Pelc zoals die hierboven is weergegeven.

Scobie (1962:188) wijst ook op het sociaal marginale aspect van sloppenwijken: *"Indeed, the slum is the home of the poor and the stranger, if nothing else. These are the classes not (as yet) integrated into the life of the city."* Hij geeft aan dat de armen worden buitengesloten vanwege een gebrek aan sociale voorzieningen. De inwoners niet gezien worden als volwaardige stadsbewoners. Er is sprake van sociale uitsluiting, sloppenwijkbewoners bevinden zich in de marge van de sociale maatschappij. Beide vormen van marginaliteit kunnen naast elkaar, maar ook los van elkaar bestaan.

Cullen (2000:217) stelt dat geografische marginaliteit volgt op sociale marginaliteit. Sociale marginaliteit is vaak gebaseerd op karakteristieken zoals etniciteit, religie, beroep of taal, waarna deze groepen in enclaves of getto's terecht komen of worden buitengesloten van bevoorrechte sociale ruimtes. Dit is echter in strijd met de omschrijving van Pelc, waarbij sociale aspecten juist onderdeel zijn van de geografische marginaliteit. Ward (1976:325) stelt dat in de Victoriaanse tijd sloppenwijkbewoners werden gezien als een sociaal onderscheidde groep, die zich in ruimtelijke en sociale isolatie van de rest van de maatschappij bevonden en als een aparte cultuur of subcultuur werden gezien.

De marginaliteit wordt goed weergegeven in de Spaanse benaming van sloppenwijken; *barrios marginales*, wat letterlijk vertaald 'gemarginaliseerde wijken' betekent. Marginaliteit verwijst daarbij volgens Perona (2010:4) naar verschillende wereldwijde fenomenen zoals de situatie in arme stedelijke wijken, naar de levensomstandigheden en werkloosheid. De effecten van marginaliteit zijn niet-incorporatie en niet-participatie. Dat houdt in dat gemarginaliseerden niet geïntegreerd zijn in de stad en ze niet de sociale voordelen van ontwikkeling ontvangen, zoals leren lezen en schrijven. Daarnaast dragen bewoners niet actief bij aan het oplossen van problemen die hen wel direct raken, wat een zeer belangrijke oorzaak voor het voortbestaan van sloppenwijken.

Sietchiping & Yoon (2010:6) ontcrachten echter het hierboven beschreven sociaal marginale karakter van sloppenwijken. Zij stellen namelijk dat, in tegenstelling tot andere delen van de wereld, in landen ten zuiden van de Sahara sloppenwijken niet als marginaal worden gezien, maar het normale

stedelijk landschap en groeipatroon zijn. De wijken kunnen geografisch marginaal zijn, maar zijn op sociaal vlak niet achtergesteld aan andere delen van de stad. Er is geen sprake van stigmatisering of buitensluiting van de bewoners.

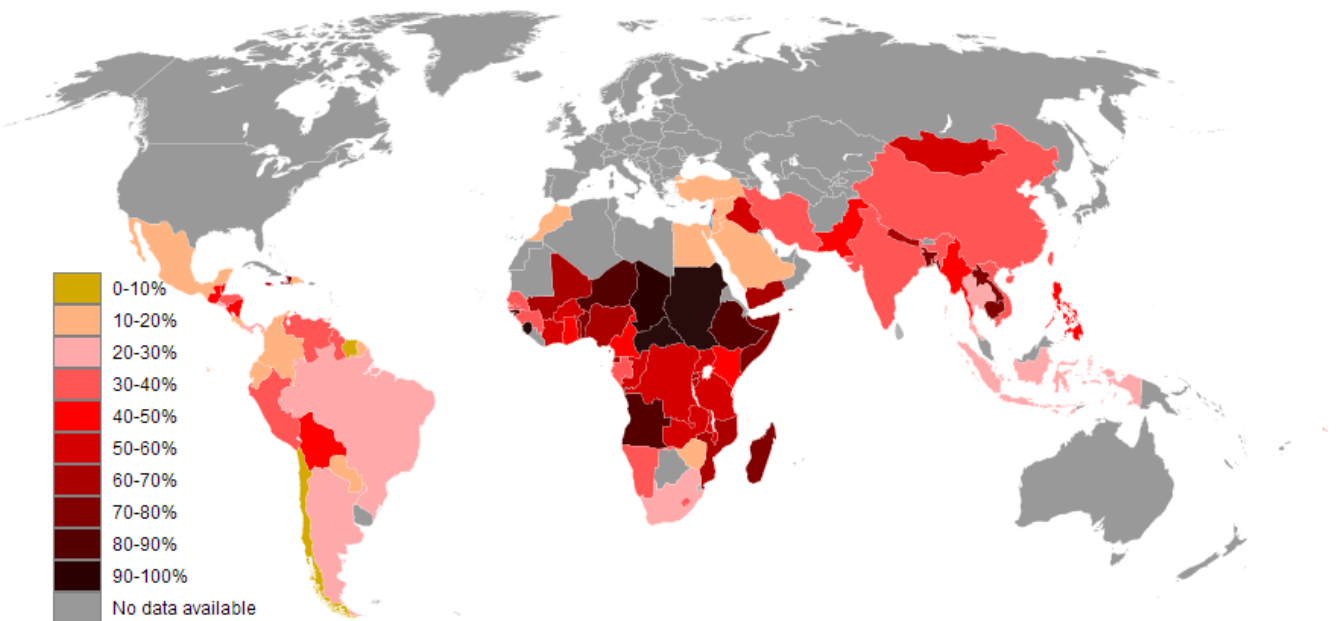
De marginaliteit van sloppenwijken blijft dus een betwist kenmerk. Of de wijken sociaal en/ of geografisch marginaal genoemd kunnen worden, verschilt per wijk. Ook de mate van bijvoorbeeld sociale buitensluiting verschilt per locatie.

1.3.1 Verspreiding sloppenwijken wereldwijd

De eerste deelvraag onderzoekt in hoeverre sloppenwijken marginaal zijn of zo worden gepresenteerd. Binnen geografische marginaliteit valt de ruimtelijke component, de locatie van sloppenwijken.

Zoals in hoofdstuk 1.1 al gesteld werd, komen sloppenwijken het meest voor in de minst ontwikkelde landen. UN Habitat (2012:99) beschrijft het voorkomen van sloppenwijken. Het percentage sloppenwijkbewoners is met 62% het hoogst in Sub-Sahara Afrika. In zuidoost Azië ligt dit percentage op 35%. In west Azië en Latijns-Amerika en Cariben leeft ongeveer een kwart van de stedelijke bevolking in sloppenwijk. Noord Afrika kent, vergeleken met bovengenoemde regio's, met 13% een laag percentage sloppenwijkbewoners.

De globale percentages per continent geven slechts een grove inschatting van de verspreiding van sloppenwijken in de wereld. Zeer recente en nauwkeurige data per land is echter nauwelijks beschikbaar (Zie Afbeelding 1.1). Ondanks dat sloppenwijken veelal informele nederzettingen zijn, blijven zij vaak wel jaren bestaan en nemen toe in aantal bewoners en omvang. Sietchiping & Yoon (2010:2) geven aan dat de jaarlijkse geschatte wereldwijde toename van sloppenwijkbevolking op 2,2% ligt. In landen ten zuiden van de Sahara ligt dit groeipercentage op 4,5%.

Afbeelding1.1 Percentage van de stedelijke bevolking die in sloppenwijken woont (Soldá Barbosa Araujo, 2011).

Uitgaande van de kenmerken van een sloppenwijk, gesteld door UN Habitat, kan het percentage van de bevolking dat in sloppenwijken woont in een land zeer hoog zijn. In Ethiopië is dit bijvoorbeeld 99,4%, in Tsjaad 99,1%, Afghanistan 98,5% en in Haïti 85,7%. In de werkdefinitie die in dit onderzoek wordt gebruikt, komen onder andere de kenmerken van UN Habitat voor. Uitgaande van de werkdefinitie blijven de percentages gelijk, omdat de aanvullende elementen in de werkdefinitie mogelijke kenmerken zijn en geen vereisten.

1.3.2 Locaties binnen steden

In steden zijn er grofweg twee locaties aan te wijzen voor sloppenwijken. Enerzijds kunnen zij zich aan de rand van een stad bevinden, wanneer het centrum is volgebouwd en de randen de enige plek zijn waar nog ruimte is. Anderzijds kunnen zij zich ook in de binnenstad bevinden, waar bewoners wegtrekken uit het vervallen centrum naar de ruime, welgesteldere buitenwijken (Linke, 2009:296).

Davis (2004:37) stelt echter: *'the majority of the world's urban poor no longer live in inner cities'*. Dit zou betekenen dat de meeste sloppenwijken zich aan de rand van de stad bevinden. Daarnaast bevinden sloppenwijken zich vaak op of dichtbij locaties met aardkundige problemen zoals steile hellingen, ravijnen, overstromingsgebieden of nabij industrieën, giftige plaatsen of vuilnisbelten (Navarro-Sertich, 2011:178). Op deze plekken worden door het stadsbestuur geen woningen gebouwd, op deze onbebouwde locaties bestaat dus de mogelijkheid voor het bouwen van informele wijken. De locaties van sloppenwijken zijn ook bepalend voor de problemen waar de bewoners mee te maken krijgen, waar andere wijken minder last van hebben, zoals overstromingen en aardverschuivingen.

In sloppenwijken is, niet onverwacht, de ontevredenheid over de fysieke omgeving en (het ontbreken van) diensten het grootst. Bewoners van wijken aan de rand van een stad hebben daarentegen in het algemeen meer ruimte tot hun beschikking en minder last van verkeersopstoppingen en luchtvervuiling. Dit geldt echter vaak niet voor sloppenwijken. Een nadeel van wonen aan de rand van de stad is de afstand tot het centrum (Rout & Bhagat, 2012:12).

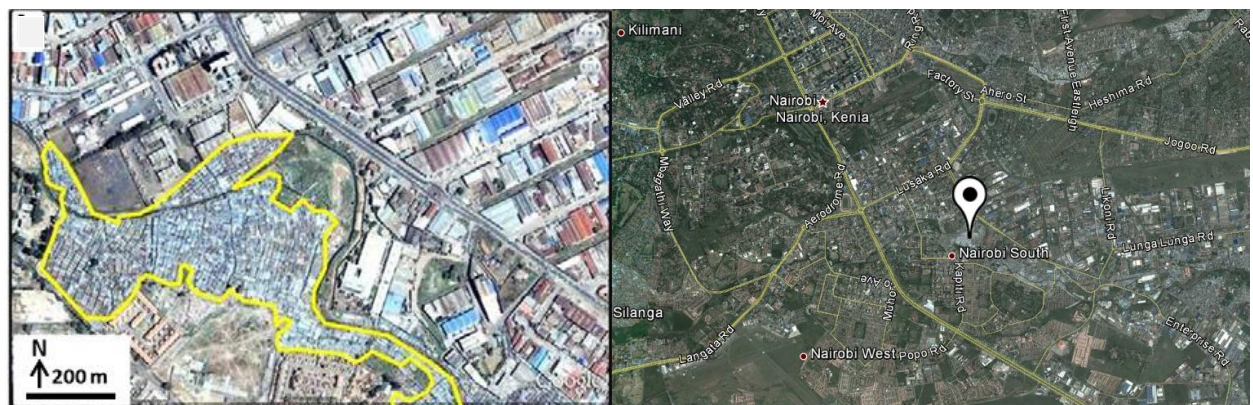
Celhay & Sanhueza (2011:2) stellen dat sloppenwijkbewoners op illegale locaties blijven wonen, zelfs als er genoeg volkshuisvestingsbudget is om voor allen een huis te bouwen. Dit omdat volkshuisvesting vaak aan de randen van steden gebouwd worden, kosten voor vervoer nemen toe en bestaande sociale structuren en netwerken voor werk verdwijnen. Sloppenwijkbewoners kiezen vaker voor een locatie dicht bij het stadscentrum dan voor een groot huis. De *favelas* in Rio de Janeiro blijven voortbestaan doordat de bevolking geen toegang heeft tot goede locaties in de stad.

Kohli et al. (2012:157) hebben sloppenwijken gemarkeerd op kaarten van Google Earth. Door een kaart met een grotere schaal eraan toe te voegen, is te zien welke locatie deze sloppenwijken binnen steden hebben. De geeft de sloppenwijk, zoals omlijnd in de linker afbeelding, weer in het rechter kaartje, dat de gehele stad laat zien. Afbeeldingen 1.2 a-c tonen dat de sloppenwijk in Ahmedabad, India, en in Nairobi, Kenia, in het centrum van de stad liggen. In Kisumu, Kenia, ligt de sloppenwijk aan de rand

van de stad. Zoals uit Hoofdstuk 1.1 bleek, liggen de oorspronkelijke *favela's* in Rio de Janeiro ook aan de rand van de stad. Sloppenwijken kunnen ruimtelijk marginaal zijn in steden, maar dit geldt niet voor alle *slums*.

Afbeelding 1.2a Locatie sloppenwijk in Ahmedabad, India (Kaart links Kohli et al., 2012: 157).

Afbeelding 1.2b Locatie sloppenwijk in Nairobi, Kenia (Kaart links Kohli et al., 2012: 157).

Afbeelding 1.2c Locatie sloppenwijk in Kisumu, Kenia (Kaart links Kohli et al., 2012: 157).

Hoofdstuk 2 – Beelden van sloppenwijken

Sloppenwijken kenmerken zich, zoals weergegeven in Hoofdstuk 1, door hun ongeplande karakter en inadequate infrastructuur, huisvesting en sanitaire en sociale voorzieningen. Dit kan op een objectieve manier worden weergegeven:

“There are between four to eight inhabitants per room of (9ft by 12ft) [c.2.7×3.9 m] with between 15 to 20 rooms per compound and, therefore, an average of 80 people per compound. All day-to-day living is carried on within the compound including cooking, washing, laundry and eating. Domestic animals roam freely within the compound.” (Songsore, 2003: 21-2)

Informatie over sloppenwijken wordt in dagbladen bijna nooit op bovenstaande, objectieve manier gegeven. De functie van een krant is het nieuws overbrengen. Hun prioriteit ligt dus niet bij het verstrekken van objectieve informatie, maar bij het weergeven van gebeurtenissen. Objectieve informatie is erg beschrijvend, terwijl kranten vaak ook willen weergeven wat de implicatie van een fenomeen of situatie is. Aan de hand van de gegeven informatie vormt de lezer zich een beeld. De manier waarop, in het geval van kranten, door de lezer een fenomeen of situatie wordt gezien, welke gedachte, mening en ideeën de lezer erover heeft, betreft de beeldvorming.

De beeldvorming van sloppenwijken kent voornamelijk twee kanten. Enerzijds roept het woord sloppenwijk negatieve associaties op, als een plek met geweld en ziektes. Waarbij de bewoners weinig tot geen kansen hebben om uit de situatie te ontsnappen (o.a. Gilbert, 2007:37; Dovey & King, 2012:276; Biswas-Diener & Diener, 2009:330; Wacquant, 2008:1). Daartegenover bestaat ook het beeld van sloppenwijken waarin bewoners kansen en mogelijkheden hebben (o.a. Toomey, 2010:235; Gilbert, 2009:38; Linke, 2009:316).

Gilbert (2009:38) stelt echter al dat het gebruik van het woord *slum* riskant is, niet neutraal, vanwege de lange geschiedenis van het woord. Ondanks dat er veel verschillende definities van het woord bestaan, stelt Gilbert dat het huidige gebruik van het woord leidt tot generalisering en trivialisering. Dit terwijl geen enkele sloppenwijk hetzelfde is, zoals ook geen enkele stad hetzelfde is. Owusu et al. (2008:181) delen deze mening en geven in hun artikel ‘*Slums of hope and slums of despair*’ aan dat een veelgemaakte fout is dat sloppenwijken als statisch en homogeen worden gezien. De treffende titel van hun artikel is de basis voor de hieronder beschreven dichotomie in de beeldvorming van sloppenwijken.

2.1 Slums of despair

Gilbert (2009:37-8) geeft aan dat er verschillende manieren zijn waarop het woord *slum* gebruikt wordt, die ook verschillende associaties met zich mee brengen. Ten eerste wordt het gebruikt als ‘slogan’ om de belangstelling voor de armen in de stad aan te wakkeren en interesse op te wekken voor problemen van kansarmen. Het woord *slum* is in ontwikkelde landen een reclamewoord dat compassie op wekt. *Slum* kan daarnaast ook op een zeer negatieve manier naar stedelijke ontwikkeling verwijzen en dienen als “a

stick to be used to beat a range of actors and processes, from the World Bank to uncaring capitalism, from despotic Third World leaders to property developers". Dit houdt in dat het woord *slum* niet alleen compassie voor de bewoners, maar ook boosheid naar instanties en actoren op kan roepen, die de situatie voor de bewoners niet verbeteren (Gilbert, 2009:37-8).

De beeldvorming van sloppenwijken wordt, zoals elk ander sociaal fenomeen, grotendeels bepaald door stereotypen en associaties (Schaller & Latané, 1996: 65). Dovey & King (2012:276) stellen dat woorden als 'informeel' en *squatter* (kraken) soms als synoniemen gezien worden van sloppenwijk. Zij geven aan dat *squatter* en *slum* denigrerend en minachtend overkomen, terwijl 'informeel' ook complexiteit, vindingrijkheid en creativiteit impliceert.

Jones (2011:697) geeft aan dat sloppenwijken niet alleen een negatieve connotatie hebben, maar vaak snel worden weergegeven als het tegenovergestelde van een utopie. De wijken zijn een dystopie, een samenleving met slechts negatieve eigenschappen. Daarnaast dient het concept 'sloppenwijk' als manier om armen in de wereld voor te stellen, te besturen en achter te laten; het geopolitieke aspect van representaties.

De negatieve beeldvorming van een sloppenwijk leidt tot stigmatisering van de bewoners. De mening over iemand wordt gevormd door waar hij woont, niet door wie hij is. Er is sprake van geografische stigmatisering (Owuso et al. 2008:186). Ook Salcedo (2010:106) geeft aan dat inwoners van sloppenwijken vanwege het stigma dat op hun wijk is geplaatst, vermijden te vertellen waar ze wonen. Dit maakt het wel lastig om werk te vinden. De bewoners kunnen vaak geen formeel adres opgeven, waaruit toch blijkt dat zij in sloppenwijken wonen.

2.2 Slums of hope

Naast negatieve beeldvorming en zelfs stigmatisering van sloppenwijken is er ook een andere lijn in de beeldvorming te vinden: *slums of hope*. Gilbert (2009:37-8) geeft bijvoorbeeld ook duidelijk de positieve associaties van het woord weer. Er is hoop in sloppenwijken, als de markt zijn gang kan gaan, kunnen informele ondernemers in sloppenwijken welvaart brengen op plekken waar armoede is. Linke (2009:316) noemt het de 'hope of history', waarbij het stuk land dat door krakers is ingenomen, met elk, hoewel onafgebouwd, huis, wordt gezien als een herlancering van een voortdurende belofte. De sloppenwijk kan omschreven worden als 'nog niet' en 'wat nog komt', waarin hoop een belangrijk component is.

Brand (2006:4) stelt dat sloppenwijken bruisend zijn, met kleine winkeltjes en ondernemingen en elke straat vol met mensen, geluiden en muziek. De mensen die je er ziet zijn volgens Brand niet moedeloos door de armoede waarin zij leven, maar juist druk bezig om zo snel mogelijk uit die armoede weg te kunnen. Het beeld dat Brand schetst, de manier van huisvesting die de sloppenwijk typeert en het informele karakter geven de wijk aantrekkingskracht. Ondanks dat het niet los gezien wordt van armoede, kan dit typische karakter volgens Dovey & King (2012:276) de wijk wel tot een toeristische trekpleister maken. Sloppenwijken kunnen nog op andere manieren positief worden neergezet. Hieronder wordt de investeringskansen en *slum branding* uitgelicht die ook onder het concept van *slums of hope* vallen.

2.2.1 Investeringskansen

UN Habitat wil op basis van financiering zorgen voor *slum upgrading*. Het uitgangspunt is dat er in sloppenwijken sprake is van een financieringsgat. Slechts de helft van de financiering die nodig is voor verbetering van huisvesting en basisvoorzieningen, is beschikbaar. Via de *Slum Upgrading Facility* (SUF) wil UN Habitat commerciële investeringen naar sloppenwijken brengen. Deze aanpak gaat uit van het idee dat een sloppenwijk ‘*bankable*’ is, dus dat de investeringen in *slums* rendabel zijn (Jones, 2012:771). Investeringsmogelijkheden zijn daarmee een vorm van positieve beeldvorming van sloppenwijken, want zij typeren het als plekken met kansen.

The World Bank geeft een andere investeringsmogelijkheid weer, die kansen biedt op verbetering van sloppenwijkomstandigheden. Hierbij zijn investeringen door bewoners direct gelinkt aan eigendomsrechten. De studie van de WB toonde aan dat zodra eigendomsrechten in sloppenwijken worden versterkt, dit leidt tot een significante toename in investeringen door bewoners (Field, 2005:289).

2.2.2 Slum branding

Sloppenwijken kunnen sociaal en/of geografisch marginale wijken zijn (zie Hoofdstuk 1). Ze vallen buiten de *mainstream*. Ook al heeft een stad als geheel een positief imago, de sloppenwijken in die stad kunnen een zeer negatief beeld met zich mee dragen. Om dit negatieve beeld te veranderen kan men proberen de gemarginaliseerde wijk te integreren in de rest van de stad. Het feit dat de gemarginaliseerde wijk een sloppenwijk is, staat integratie echter in de weg, omdat hiervoor hogere sociale standaarden en verbetering van de omstandigheden nodig zijn (Stokes: 1962:188). Een andere manier om het negatieve beeld te veranderen is door de sloppenwijk als onderdeel van het imago van een stad te zien. Zo zijn de *favelas* onderdeel van Rio de Janeiro (Dovey & King, 2012:291).

City-branding is een gebruikelijke activiteit geworden van stadsbesturen. De meest kenmerkende eigenschappen worden gebruikt om van de stad een merk te maken. *City-branding* heeft als doel meer investeringen en een stimulans van het imago van de stad. Vaak worden positieve associaties gebruikt bij *branding*. Negatieve associaties kunnen echter ook een belangrijk onderdeel zijn van het beeld van een stad en een attractie worden voor toeristen, zoals ‘*Ground Zero*’ in New York. Zo kan ook een sloppenwijk onderdeel zijn van het merk van een stad, de *favelas* zijn geïncorporeerd in het *brand* Rio de Janeiro (Zapata Campos, 2012:1).

Een sloppenwijk kan een toegevoegde waarde zijn voor een stad en geld opleveren doordat toeristen het willen bezoeken. Dit kan dienen als een vorm van bescherming tegen de sloop van sloppenwijken, aangezien de wijken niet langer worden gezien als schadelijk voor het imago van een stad. *Slum branding* is een manier om sloppenwijken als een positieve *feature* van een stad te zien. Hier is echter wel een kanttekening bij te plaatsen, aangezien *slum branding* niet aanzet tot het verbeteren van de omstandigheden in sloppenwijken, aangezien hierdoor de mogelijkheid bestaat dat de authentieke karakteristieken verdwijnen en de sloppenwijk als trekpleister voor toeristen verloren gaat (Dovey & King, 2012:291).

2.3 Totstandkoming beeldvorming van sloppenwijken

Beeldvorming komt tot stand aan de hand van beschikbare informatie. Linke (2009:295) stelt de huidige beeldvorming van sloppenwijken sterk beïnvloed wordt door de effecten van globalisering. Tegenwoordig is het mogelijk om een beeld te krijgen van het leven in een sloppenwijk zonder fysiek een bezoek aan deze wijken te hebben gebracht. Elektronische communicatie zorgt voor de wereldwijde verspreiding van beeldmateriaal. Urry (2002:156) omschrijft globalisering als *'a mobile world'* en illustreert de gevolgen voor de beeldvorming: *"Not only do tourists travel but so too do objects, cultures, and images"*. Dit betekent dat, in tegenstelling tot decennia geleden, beelden van sloppenwijken bekend zijn over de hele wereld en bepalend zijn voor veel mensen hoe zij over de wijken denken.

Beeldvorming over sloppenwijken komt voornamelijk tot stand op basis van drie verschillende bronnen: gedrukte media, visuele media en via eigen ervaring (Dyson, 2012: 255).

2.3.1 Gedrukte bronnen

Gedrukte media zijn een informatiebron waarbij vanuit een beschrijving van een situatie, in gedachte een beeld wordt gevormd van deze situatie. Vergeleken met de andere twee bronnen die hieronder beschreven worden, heeft de lezer vanuit geschreven woorden de grootste vrijheid in de vorming van zijn eigen beeld.

Dyson (2012:255) stelt dat sloppenwijken regelmatig voorkomen in recent academisch werk, maar ook in populaire boeken verschijnen. Anand & Rademacher (2011:1749) benoemen expliciet speciale uitgaven van wetenschappelijke tijdschriften als 'Social Text' in 2004 en 'Science' in 2008 over stedelijke problemen waarin sloppenwijken een groot thema zijn. Boeken als 'Shadow Cities: A Billion Squatters; a New Urban World' (Neuwirth 2006) en 'Maximum City: Bombay lost and found' (Mehta 2004) hebben een breder publiek. Zij dragen daarmee op grotere schaal bij aan de beeldvorming van sloppenwijken dan academische werken. Anand & Rademacher noemen 'Planet of Slums' van Davis (2004) invloedrijk, Dyson stelt zelfs dat het het meest opmerkelijke werk is over sloppenwijken. De bekendheid van 'Planet of Slums' zorgt voor een wijde verspreiding van de visie van diens schrijver Mike Davis. De beeldvorming uit drie genoemde boeken wordt hieronder verder toegelicht omdat deze boeken een grote invloed hebben op het heersende beeld van sloppenwijken.

Planet of Slums

Het beeld dat Davis van sloppenwijken neerzet, wordt wisselend ontvangen. Northridge (2009:414) vindt dat Davis erkenning verdient voor het feit dat hij de aandacht vestigt op een wereldwijd probleem. Veelvuldig uit de recensies echter kritiek op de negatieve beeldvorming van Davis (Angotti, 2006:961; Satterthwaite,2006:544; Grant, 2009:218). 'Planet of Slums' beschrijft gedetailleerd de miserabele omstandigheden waarin miljoenen sloppenwijkbewoners leven. Daarnaast laat het boek zien hoe sloppenwijken ontstaan, zich ontwikkelen en van elkaar kunnen verschillen. Davis richt ook de aandacht op de beleidsmaatregelen die onbedoeld bijdroegen aan de groei van de wijken en stelt dat ontruimingsprogramma's van de regering, armoede juist stimuleerden. Steden worden in Davis' boek niet

omschreven als de plekken van groei en welvaart, maar dienen als ‘dumpplaats’ voor onopgeleide bevolking die werkt in de informele sector (Satterthwaite, 2006:544).

Offer (2008:506) benadrukt ook de twijfelachtige rol die Davis ngo’s toedicht, namelijk dat zij meer zichzelf dan hun ‘klanten’ helpen. Hetzelfde geldt voor het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank die gezondheidszorg, onderwijs en voorzieningen juist buiten het bereik van de lokale bevolking hebben gebracht. Satterthwaite (2006:544) stelt echter dat het lijkt alsof de auteur alleen naar slechte voorbeelden heeft gezocht, en dat andere voorbeelden genegeerd zijn. Het effect dat het boek ‘Planet of slums’ op zijn lezers heeft, is volgens Offer schaamte en terneergeslagenheid. Dit is echter een korte termijn effect, de impact van het boek acht Offer niet zeer groot, hij stelt: *“Then we will shrug our shoulders and get on with our lives.”*

Shadow cities

‘Shadow cities: A Billion Squatters; a New Urban World’ van Robert Neuwirth (2005) kan gezien worden als tegenhanger van ‘Planet of Slums’. Waar het laatste gebaseerd is op bestaande literatuur, is het eerste geschreven door een journalist en gebaseerd op diens ervaringen in sloppenwijken in Mumbai, Istanbul, Nairobi en Rio de Janeiro. Het hoofdthema van ‘Shadow cities’ is dat sloppenwijkbewoners ‘de steden van morgen’ bouwen. Brand (2006:4) benadrukt de grote invloed van het boek van Neuwirth en stelt dat het, naast het rapport ‘The Challenge of Slums’(2003) van UN Habitat, verantwoordelijk is geweest dat theorieën over sloppenwijken aan de kaak gesteld werden. Hoewel het boek een positief beeld neerzet van de kansen in sloppenwijken, uit het zich eveneens negatief over de rol van lokale overheden en ngo’s (Satterthwaite,2006:543).

Ook Christens (2005) wijst op de positieve benadering van Neuwirth en diens standpunt dat sloppenwijkbewoners een andere kijk op land hebben en ‘we’ daar van kunnen leren. De bewoners zien land namelijk niet als iets met economische waarde, maar als een grondrecht voor elk mens. Neuwirth zet in zijn boek uiteen dat sloppenwijken een belangrijke rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van steden. Toch wordt er anders naar sloppenwijken gekeken vanwege het feit dat zij illegaal op een stuk grond zijn gebouwd. De wijken worden gezien als ‘*only illegal slums*’ in plaats van de stabiele gemeenschappen die zij volgens Neuwirth zijn. Christens stelt dat het boek een beeld van sloppenwijken neerzet, zoals de bewoners het zelf zien: *“[...] This book [...] has provided a voice to a group of people that has typically been excluded from debates and discussions.”*

Maximum city

‘Maximum city: Bombay Lost and Found’ (2004) is geschreven door de journalist Suketu Mehta en is ook gebaseerd op zijn eigen ervaring in Mumbai. Rao (2005:6) zet uiteen dat het boek uitgaat van het beeld van Mumbai dat in films wordt neergezet, maar dat het wel het eerste boek is dat deze cinematografische beeldvorming beschrijft. Het zijn ook met name de sloppenwijken van de stad die onderdeel zijn van deze beeldvorming. Toch draait ‘Maximum city’ niet expliciet om sloppenwijken, deze wijken vormen een onderdeel van het decor van de stad Mumbai. Hoewel dit decor op de stereotype manier wordt neergezet,

laten inwoners echter zien dat zij dit zelf niet als negatief zien. Het is thuis voor hen, zij kennen iedereen daar en willen niet verhuizen als hun buurtgenoten niet meeverhuizen (Mehta, 2004:59). Een sloppenwijkbewoner stelt: *"Bombay is a bird of gold."* (idem:18).

Kranten

Naast boeken hebben ook kranten een breed publiek en een groot bereik. Onderzoek naar de beelden van sloppenwijken die uitgedragen worden door kranten was voornamelijk gefocust op eind 19e, begin 20e eeuw. A.J.C. Mayne (1991 en 1993) heeft onderzoek gedaan naar beelden over sloppenwijken in Sydney in de 19e eeuw dat was gebaseerd op krantenartikelen. Ook deed hij vergelijkend onderzoek gebaseerd op krantenberichten over drie steden op drie verschillende continenten om de beeldvorming van sloppenwijken te kunnen vergelijken; San Francisco (VS), Birmingham (VK) en Sydney (AUS). Ook Harris & Lewis (1998) bestudeerden de historische beeldvorming van sloppenwijken in Amerikaanse steden tussen 1900 en 1950. Literatuur of onderzoek over het huidige beeld van sloppenwijken in kranten of andere gedrukte media dan boeken is echter niet aanwezig. Dit onderzoek is dan ook gericht op hedendaagse teksten en artikelen over sloppenwijken om de beeldvorming te analyseren.

2.3.2 Visuele bronnen

Naast gedrukte bronnen hebben ook visuele bronnen een grote invloed op de beeldvorming van sloppenwijken. Foto's, documentaires of films geven de kijker minder vrijheid dan gedrukte bronnen om een eigen beeld te vormen van een locatie of fenomeen aangezien zij letterlijk beelden uitzenden. De visuele bron met de grootste invloed op het publiek is de door Danny Boyle geregisseerde film 'Slumdog Millionaire' (o.a. Dyson, 2012:255; Banaji, 2010:1; Roy, 2011:225). Banaji stelt dat de film echter bij verschillende personen tot een ander standpunt kan leiden, of zelfs verschillende standpunten bij één persoon op verschillende momenten. De heftigheid en verscheidenheid aan emoties die de film oproept zijn opmerkelijk volgens Banaji; van vreugde en inspiratie tot woede en walging. Dit valt samen met de opmerking dat 'Slumdog Millionaire' wordt gezien als een film die het authentieke, *insiders* verhaal van sloppenwijkbewoners in Mumbai laat zien, waar deze emoties ook spelen (Banaji, 2010:2).

Roy (2011:226) zet uiteen dat de film gezien kan worden binnen een ondernemerswereld, waarin iedereen er op gebrand is om een deal te maken in de sloppenwijk. Al is het door flatgebouwen in de sloppenwijken te willen bouwen of kinderen te verminken zodat zij bedelen op straat. Hierbij worden de sloppenwijken als plekken met mogelijkheden gezien door ondernemers van buitenaf, niet door de bewoners zelf. Banaji (2010:3) benadrukt de negatieve aspecten die de film laat zien, namelijk criminelen, rellen, en kindprostituees in smerige sloppenwijken. De kritiek die geuit werd op de film verklaart Banaji doordat de kijkers een besef kregen van de echte armoede van echte Indiase kinderen.

Mendes (2010:473) zet uiteen dat de film bijna unaniem geprezen werd. Tussen de tegengeluiden kwam echter het aspect van *poverty pornography* naar voren. Het sloppenwijkleven in India wordt exotisch neergezet voor Westerse voyeuristische consumptie en er wordt geld verdiend aan armoede. Andere kritiek op Boyle's film was dat de armoede geromantiseerd is neergezet, wat afbreuk deed aan het imago

van India als opkomende macht op het wereldtoneel. Daarnaast stelt Mendes dat ‘Slumdog Millionaire’ voornamelijk een representatie van India geeft ‘*as the white man sees it, not as we do*’. De film laat een niet-positieve kant van India zien, maar zet daarentegen het leven in de sloppenwijken van Mumbai wel op een opwindende en spannende manier neer, waardoor deze kant interessant en positief wordt (Mendes, 2010:474).

De film ‘Slumdog Millionaire’ laat diverse beelden van sloppenwijken zien en uit de film komen concepten als *poverty pornography* naar voren. Bij de visuele bronnen die in dit onderzoek worden meegenomen, wordt gekeken welke beeldvorming of concepten hier van toepassing zijn.

2.3.3 Ervaring: sloppenwijktoerisme

Hoewel beeldvorming sterk wordt beïnvloed door gedrukte en visuele bronnen geven deze een incompleet beeld. Foto’s, video’s of beschrijvingen van het leven in een sloppenwijk zijn namelijk representaties. Het materiaal is gemaakt na keuzes en selecties. Het is niet de realiteit, maar representeert de realiteit en representaties bevatten altijd een bepaalde mate van subjectiviteit (Harris & Lewis, 1998: 624). Sloppenwijktoerisme is een manier om een beeld te vormen gebaseerd op persoonlijke ervaringen in plaats van materiaal van anderen. Wel moet bij sloppenwijktoerisme de kanttekening gemaakt worden dat ook bij deze vorm van beeldvorming sprake is van een geregisseerd beeld. Touroperators kunnen namelijk kiezen wat zij wel en niet laten zien, bijvoorbeeld welke delen van de wijk zij bezoeken of welke bewoner zijn huisje laat zien aan de toeristen.

‘Ervaring’ als bron van beeldvorming wordt niet in dit onderzoek meegenomen, omdat dit een totaal andere onderzoeksopzet vereist dan de twee andere bronnen. Het is echter wel interessant om deze vorm toe te lichten omdat dit de totstandkoming van beeldvorming van sloppenwijken complementeert. Daarnaast is het bestaande beeld wat mensen van sloppenwijken hebben voordat zij de wijken bezoeken, tot stand gekomen door de eerste twee bronnen: ‘gedrukte bronnen’ en ‘visuele bronnen’. De verandering van dit beeld door een ervaring in sloppenwijken geeft wel informatie over het beeld uit de gedrukte en visuele bronnen. Deze informatie kan gebruikt worden voor de artikelen en de foto’s die in dit onderzoek worden geanalyseerd.

Toeristen kunnen in veel steden sloppenwijken bezoeken via commerciële excursies. Sloppenwijktoerisme is ontstaan door *slummers*. Professionele *slummers* leverden een grote bijdrage aan de beeldvorming rond sloppenwijken en zetten met foto’s, films en reportages de sloppenwijken als een attractie neer en namen mensen mee de wijken in. *Slumming* is niet nieuw, de term is al in de 19e eeuw ontstaan en duidde toen op hogere sociale klassen die de arme Londense wijk East End bezochten samen met journalisten, geestelijken en politieagenten in burger (Steinbrink et al; 2012:2-5).

Een algemenere omschrijving van *slumming* geeft Steinbrink (2012:218) in het artikel ‘We did the Slums!’: leden van gegoede bevolkingsgroepen bezoeken in hun vrije tijd de woonwijken van arme stedelingen. Tegenwoordig zijn het de *slummers* die toeristen de sloppenwijk laten zien, zij leggen de basis

voor sloppenwijktoerisme. Deze recente vorm is ontstaan ten tijde van de Apartheid in Zuid-Afrika, waarbij er tours werden georganiseerd naar gebieden voor ‘zwarten’. Na het einde van de apartheid verspreidde deze vorm van toerisme zich naar andere steden in Zuid-Afrika en naar Brazilië. Tijdens de Verenigde Naties Conferentie inzake Milieu en Ontwikkeling in 1992 werden de eerste journalisten en politieke activisten door de *favela's* rondgeleid. Hierna verspreidde het sloppenwijktoerisme zich ook naar andere landen (Steinbrink et al; 2012:2-5).

De interesse van toeristen voor tours door sloppenwijken wordt getrokken doordat organisaties claimen het ‘echte leven’ te laten zien. De touroperators hebben echter ook invloed op de ‘realiteit’ die ze laten zien, ze kunnen de beeldvorming beïnvloeden. Dyson (2012:256) onderzocht in een sloppenwijk in Mumbai (India) dan ook op welke manier de realiteit wordt gerepresenteerd. Hij stelde daarbij de vragen wat de tours laten zien en welke boodschap zij construeren. Uit zijn onderzoek bleek dat deze realiteit het tegenovergestelde is van het, zo stelt hij, ‘onechte en fictieve negatieve westerse beeld’. De tour wil het authentieke van de sloppenwijk ontmaskeren (idem:264). De sloppenwijk touroperator in Mumbai heeft als hoofddoel om het negatieve imago van de wijk af te breken en daarbij de aandacht te vestigen op de kleinschalige industrie in het gebied (idem: 261). De tours zijn dus gericht op het vormen van een positief beeld van de sloppenwijk. Dyson stelt echter dat een touroperator niet dé realiteit laat zien, maar hún realiteit, als één van de vele mogelijke representaties ervan.

Dyson vroeg bezoekers van de sloppenwijk na de tour hoe zij over de wijk dachten en maakte aan de hand van hun beschrijving een weergave van dat beeld (zie Afbeelding 2.1, volgende pagina). Uit het onderzoek bleek dat het beeld dat de toeristen hadden van het visuele aspect van een sloppenwijk, zoals vuil, slechte infrastructuur en behuizing, wordt bevestigd. De humanistische elementen, zoals werkgelegenheid en vindingrijkheid, waren onverwacht. Het beeld over de mensen die er wonen kwam niet overeen met het door de touroperator gestelde ‘Westerse beeld’ van luie, gevaarlijke en onopgeleide mensen (idem:266). Sloppenwijktoerisme zet volgens Dyson vooral het scherpe contrast neer tussen Eerste en Derde wereld en daarmee de *haves and have not's*. Wel kan een negatief beeld van een sloppenwijk veranderen naar een positiever beeld door de tour. ‘

Tourism lives on what is different. Vanuit deze stelling van Steinbrink (2012:213) is sloppenwijktoerisme geen onlogische ontwikkeling, aangezien, zoals Dyson ook al aangaf, verschillen tussen het leven ‘daar’ en ‘thuis’ duidelijk worden. Toch ontstaan nieuwe trends in toerisme volgens Steinbrink wel vanuit bestaande beelden en ideeën over onbekende en verre regio's. Bij sloppenwijktoerisme is het interessant de vraag te stellen wat een sloppenwijk is, vanuit het oogpunt van toerisme. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is de eigenlijke vraag aan toeristen wat zij verwachten van te zien in een sloppenwijk. Het antwoord hierop is in de eerste plaats armoede, aangevuld met misdaad, vuil en slechte huisvesting.

Afbeelding 2.1 Beeld van sloppenwijk van toeristen na bezoek aan deze wijk (Dyson, 2012, 268).

Steinbrink (2012:213) stelt daarbij dat toeristen willen zien, wat ze verwachten te zien. Sloppenwijktoerisme zou hierbij dus bijdragen aan het in stand houden van een negatief beeld van sloppenwijken. Tourorganisaties moeten, wanneer ze willen voldoen aan de verwachtingen van de betalende toeristen, dus armoede en slechte huisvesting laten zien en er ontstaat een vicieuze cirkel. Een nuancering van het beeld van sloppenwijken is wel mogelijk. Zo blijkt ook uit Afbeelding 2.1 dat vriendelijkheid een belangrijk aspect is geworden van het beeld van een sloppenwijk nadat toeristen deze bezocht hadden. De meeste termen die in Afbeelding 2.1 worden genoemd, waren echter een bevestiging van het bestaande beeld.

Hoofdstuk 3 - Methodologie

De keuze en verantwoording van de methodes die gebruikt worden in dit onderzoek naar de beeldvorming van sloppenwijken hangt in de eerste plaats nauw samen met de formulering van de onderzoeksvragen. Daarnaast dragen praktische keuzes bij aan de verdere uitwerking van methodes.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt: *In hoeverre is er gedeelde beeldvorming over sloppenwijken tussen Cordaid en dag- en vakbladen?* De hoofdvraag is opgesplitst in onderstaande deelvragen:

1. *In hoeverre zijn sloppenwijken sociaal en/of geografisch marginaal of worden deze als zodanig gepresenteerd door Cordaid en in dagbladen?*
2. *In hoeverre is de beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid en in dag- en vakbladen als positief of negatief te beschouwen?*
3. *In hoeverre wordt het uitgedragen beeld van een sloppenwijk door Cordaid als publicatiewaardig gezien voor dag- en vakbladen?*

In dit hoofdstuk wordt nauwkeurig beschreven op welke manier de dag- en vakbladen zijn geselecteerd. Vervolgens komt de methode van dataverzameling en analyse aan bod. Per deelvraag zijn de concepten geoperationaliseerd, zodat deze te onderzoeken zijn. Dit hoofdstuk sluit af met beschrijven hoe in dit onderzoek gestreefd is naar betrouwbaarheid en validiteit.

3.1 Selectie dag- en vakbladen

De beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid is gebaseerd op informatie van de afdeling (Business Unit) van Cordaid die zich bezig houdt met sloppenwijken, Urban matters (UM). De analyse van het materiaal van Cordaid is gebaseerd op de webteksten en bijbehorende foto's van deze afdeling.

De dag- en vakbladen zijn in de hoofdvraag zeer breed geformuleerd en dienen secuur afgebakend te worden. In overleg met Cordaid UM is deze 'partij' gespecificeerd. De relevantie voor dit onderzoek ligt voor UM in het bereiken en mobiliseren van de twee belangrijkste doelgroepen, zoals vermeld in het Communicatieplan van UM, namelijk bedrijven en financiers (Cordaid UM, 2012). Bedrijven met een internationale focus in de sector van huisvesting, ruimtelijke ordening en water zijn de belangrijkste doelgroep aangezien zij (potentiële) samenwerkingspartners zijn. De tweede doelgroep bestaat uit zowel donoren als investeerders. De personificatie van deze doelgroepen zijn werkende hoger opgeleiden in het bedrijfsleven (in de genoemde sectoren) en bij vermogensfondsen (daar zoekt Cordaid mogelijkheden voor financiering). UM wil de interesse van deze doelgroepen wekken door artikelen te plaatsen over de situatie in sloppenwijken in dag- en vakbladen die de doelgroep leest.³

De selectie van dagbladen is gemaakt op basis van een aantal criteria. Ten eerste dienen zij aan te sluiten op de doelgroep van Cordaid UM. Daarnaast hebben zij een landelijke spreiding om een zo groot

³ Een inschatting van de bladen die de doelgroep van UM leest is gemaakt in samenspraak met de Business Development Manager van Cordaid UM, Marloe Dresens, die vanwege haar functie gedegen kennis heeft van de doelgroep.

mogelijk bereik te hebben. De kranten hebben op verzoek van Cordaid UM geen religieuze achtergrond. Deze keuze is gebaseerd op de door Cordaid ervaren grotere welwillendheid van religieuze dagbladen om over ontwikkelingssamenwerking te berichten. De doelgroep leest naar verwachting echter ook andere bladen. Voor Cordaid is het dus interessant om ook buiten deze ‘toegankelijke’ bladen haar doelgroep te bereiken. Het ontbreken van religieuze bladen in dit onderzoek heeft naar verwachting geen grote invloed. Een religieuze achtergrond van een blad op het beeld dat zij uitdragen over sloppenwijken heeft, mijns inziens, een zeer geringe invloed. Sloppenwijken, de bewoners en de kansen en problemen zijn namelijk niet direct gelinkt aan een bepaalde religie. Daarnaast zijn sloppenwijken geen controversieel thema waar bladen met een religieuze achtergrond een vooraf vaststaande visie op hebben.

Tevens wordt geen onderscheid gemaakt tussen ochtend- of avondverschijning, omdat ook dit mijns inziens niet van invloed is op de beeldvorming van sloppenwijken. Berichtgeving uit sloppenwijken verandert niet of nauwelijks met een ochtend- of avondverschijning, aangezien met name de grotere lijnen worden bestudeerd. De selectie van landelijke dagbladen is tot stand gekomen op basis van cijfers van Cebuco (2013) over oplage en bereik, informatie van Bakker & Scholte (2009:18-19) over de kranten en wensen van Cordaid UM. Drie landelijke dagbladen zijn onderdeel van dit onderzoek: NRC Handelsblad, de Volkskrant en Het Financieele Dagblad.

Het NRC Handelsblad is geselecteerd omdat het door Bakker & Scholte (2009:18-19) wordt gezien als een kwaliteitskrant die tevens aansluit bij de gestelde doelgroep. De Volkskrant is, net als het NRC Handelsblad een kwaliteitskrant met een groot bereik (zie afbeelding 3.1), die beide voornamelijk lezers hebben in de hogere opleidings- en inkomenscategorieën (Bakker & Scholte, 2009:18-19). Het Financieele Dagblad heeft een beduidend kleiner bereik, ongeveer een tiende van het bereik van NRC Handelsblad. Het dagblad is geselecteerd vanwege de aansluiting op de doelgroep.

Titel	Oplage	Bereik	Online bereik
NRC Handelsblad	200.040	1.465.000	2.678.750
de Volkskrant	254.502	746.000	1.621.333
Het Financieele Dagblad	56.245	186.000	235.500

Afbeelding 3.1 Oplage en bereik van NRC Handelsblad, de Volkskrant, Het Financieele Dagblad (Cebuco, 2013)

De vakbladen worden geselecteerd op inhoudelijke relevantie en daarmee branche, niet of zij al eerder over sloppenwijken hebben geschreven. De doelgroep is dezelfde als bij dagbladen, alleen wordt deze verder toegespitst op interesse voor sociale, urbane kwesties, stedenbouw en/of maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo). De voorkeur gaat uit naar bladen die internationale thema’s behandelen. Door de vakbladen aan de hand van hun websites te selecteren op deze thema’s, sluiten zij direct aan bij de inhoud van Cordaid Urban matters en zijn artikelen over sloppenwijken in deze bladen te verwachten.

De vakbladen dienen in Nederland gemaakt en verspreidt te worden om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de doelgroep. De oplagegrootte, verschijningsfrequentie en de taal zijn geen selectiecriteria

aangezien deze niet van invloed zijn op hoe goed het blad aansluit bij de doelgroep of het thema sloppenwijken. Uitgaande van de hierboven beschreven voorwaarden is een lijst opgesteld met vakbladen aansluitend bij sociaal urbane thematiek (zie Bijlage 1). Uit die lijst zijn drie bladen geselecteerd die aan alle voorwaarden voldoen en het best aansluiten op de doelgroep: P+, Blauwe Kamer en Vitale Stad.

P+ magazine ziet zichzelf als een magazine voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, waarin artikelen gerelateerd aan *people, planet, profit* worden gepubliceerd door een onafhankelijke redactie. Het blad verschijnt zes maal per jaar en heeft een oplage van 20.000 (P+, 2013a; P+, 2013b). Het is te verwachten dat in P+ magazine artikelen over sloppenwijken geplaatst worden, vanwege de internationale focus van het blad. Het richt zich specifiek op mensen door het ‘people’ element waardoor sloppenwijkbewoners als aanzienlijk deel van de stedelijke bevolking (zie H 1.3.2) een relevant thema voor P+ is.

Blauwe Kamer is een tijdschrift voor stedenbouw en landschapontwikkeling, verschijnt zes keer per jaar en heeft een oplage van 2750 exemplaren. Het blad volgt ontwikkelingen in Nederland en in het buitenland. Leden van de ‘Beroepsvereniging van Nederlandse Stedenbouwkundigen en Planologen’ ontvangen het blad via een collectief abonnement (Blauwe Kamer, 2013). De focus op de stad op internationaal niveau maakt dat artikelen over sloppenwijken in Blauwe Kamer te verwachten zijn.

Vitale Stad is een blad dat op een onafhankelijke manier vakinformatie geeft over de stad. Zij geven aan opiniërend te zijn, met als doel lessen te trekken uit eerdere projecten en andere situaties (Elba Media, 2013a). Het blad heeft een oplage van 4.000 stuks. Onder de doelgroep van het blad vallen *‘professionals bij gemeenten, welzijnsorganisaties, adviesorganisaties, ontwikkelaars of woningcorporaties, maar ook onderzoekers en stedenbouwkundigen’* (Elba Media, 2013b). Aangezien het blad informatie geeft over de stad en oog heeft voor ‘andere situaties’, zouden sloppenwijken voor dit blad een interessant thema kunnen zijn.

3.2 Methode van dataverzameling

In dit onderzoek naar de beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid en in dag- en vakbladen, wordt gebruik gemaakt van twee methoden; inhoudsanalyse en interviews. De eerste twee deelvragen worden beantwoord aan de hand van inhoudsanalyse, aangezien de vragen zich richten op de inhoud van artikelen en het doel is de gecommuniceerde boodschap te analyseren. Inhoudsanalyse is geschikt om te inventariseren of dag- en vakbladen aandacht besteden aan sloppenwijken, en om te onderzoeken welk beeld in dag- en vakbladen wordt weergegeven (Van Gorp et al, 2005:1). De derde deelvraag wordt beantwoord door interviews te houden met journalisten of redacteurs bij de geselecteerde dag- en vakbladen. Deze vraag is overstijgend aan de artikelen, het antwoord op deze vraag kan niet in de artikelen gevonden worden, aangezien ze focust op argumentatie. Een semigestructureerd interview biedt wel de mogelijkheid hier antwoorden op te vinden. Daarnaast is zoals Van Gorp et al. (2005:2) aangegeven een inhoudsanalyse enigszins beperkt, hiermee kan alleen een beschrijving van het beeld worden gegeven. Aan

de hand van interviews kan echter ook een verklaring worden gegeven aan de gegevens die uit de inhoudsanalyse voortkomen.

Bij de inhoudsanalyse worden artikelen uit de drie geselecteerde dagbladen via Lexis Nexis gefilterd op basis van het voorkomen van het woord 'sloppenwijk', 'slum' en/of 'favela'. Dit zijn de meest gebruikte termen om dit soort wijken aan te duiden, ondanks dat het geen synoniemen zijn (Monteiro, 2008:378-9). De woorden zijn geen synoniemen omdat de betekenis ervan cultuurafhankelijk is (zie Hoofdstuk 1.1), toch duidt zowel 'slum' als 'favela' het soort wijk aan dat in het Nederlands sloppenwijk genoemd wordt. In de kranten worden de artikelen over een periode van 3 maanden onderzocht, van 1 januari tot 1 april 2013. Deze periode is gekozen om een actueel beeld te krijgen. Het uitgedragen beeld in de media wordt sterk beïnvloed door actuele gebeurtenissen. Het wenselijk om een zo actueel mogelijk beeld te verkrijgen, zodat Cordaid hierop haar strategie kan vaststellen. Gedurende een kwartaal in een jaar zijn er voldoende publicaties om een actueel beeld vast te stellen. Daarnaast is het beeld relatief constant door de invloed van wisselende actuele gebeurtenissen zo klein mogelijk te maken. Een korte tijdspanne verkleint de kans dat bijvoorbeeld een natuurramp of politieke gebeurtenis een vertekend beeld geeft van de situatie. Bij de artikelen in dagbladen wordt geen onderscheid gemaakt tussen nieuwsberichten, achtergrondartikelen, columns of opinie, aangezien deze allemaal beeldvorming bevatten.

Voor de inhoudsanalyse bij de vakbladen wordt de redactie of een contactpersoon benaderd met de vraag of zij artikelen hebben gepubliceerd in het afgelopen jaar waarin het woord 'sloppenwijk', 'slum' en/of 'favela' voorkomt en of deze artikelen geanalyseerd kunnen worden voor dit onderzoek. Ook bij vakbladen is om dezelfde reden als bij de dagbladen een actueel beeld wenselijk. De tijdspanne wordt echter uitgebreid naar een jaar vanwege de lagere verschijningsfrequentie van vakbladen ten opzichte van dagbladen. Het materiaal van Cordaid dat wordt gebruikt voor de inhoudsanalyse betreft webteksten en foto's van de afdeling Urban Matters zoals deze op 1 april 2013 op de website te vinden waren. De artikelen van zowel de dag- en de vakbladen als het materiaal van Cordaid worden aan de hand van hetzelfde schema geanalyseerd (zie 3.2.1 en Bijlage 2). Hierbij worden zowel de teksten als de foto's geanalyseerd voor een complete beeldvorming.

De derde deelvraag wordt beantwoord aan de hand van semigestructureerde interviews. Bij elk dag- en vakblad wordt een journalist of redacteur geïnterviewd, wat neerkomt op 6 interviews in totaal. De interviews vinden, bij voorkeur, plaats na de inhoudsanalyses om de argumentatie op de beeldvorming in de artikelen te achterhalen. Dit geeft de mogelijkheid om verklaringen voor eventuele discrepantie tussen gedrukte beeldvorming en visies in interviews aan het licht te brengen.

3.2.1 Analyse teksten

De inhoudsanalyse op de artikelen wordt uitgevoerd aan de hand van een schema (zie Bijlage 2). Het doel van de inhoudsanalyse is vaststellen welk beeld van sloppenwijken in het artikel wordt neergezet.

Ten eerste wordt de frequentie van het woord 'sloppenwijk' of 'slum' of 'favela' in het artikel vastgesteld. Daarna wordt de 'rol' van sloppenwijken in het artikel bepaald, dus op welke manier

sloppenwijken in het artikel terugkomen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen het verwijzen naar een sloppenwijk als stereotype en negatieve situatie, het louter noemen als plaatsaanduiding en artikelen waarbij sloppenwijken een centraal thema zijn of belangrijke context. Er is sprake van de laatste rol als in het antwoord op de vraag “Waar gaat het artikel over?” sloppenwijken onontbeerlijk zijn. Wanneer er sprake is van deze centrale ‘rol’, wordt het doel van het artikel gespecificeerd om in grote lijn te bepalen of de beeldvorming positief of negatief is.

Wanneer sloppenwijken in het artikel louter genoemd worden als plaatsaanduiding, heeft het geen toegevoegde waarde het doel van het artikel vast te stellen omdat dit dan niet gerelateerd is aan de beeldvorming van sloppenwijken. Als toelichting het volgende fragment waarin de rol louter die van plaatsaanduiding is:

“Voor Death Race 3 (ook net uit als dvd-release), wederom over een uit de hand lopende autorace, filmde Reiné onder meer in een Zuid-Afrikaanse sloppenwijk. Ik wist dat er op het studioterrein van Universal nog wat stuntauto's stonden die waren overgebleven van Fast & Furious 5. Die kon ik voor een habbekrats overnemen en ombouwen. Dat scheelt natuurlijk. Ze geven me alle vrijheid, zolang ik maar binnen het budget blijf.” (Artikel 7, VK)

Er is onderscheid gemaakt tussen drie doelen van het artikel waarbij sloppenwijken een centraal thema zijn; (i) het informeren over of de aandacht vestigen op problemen in sloppenwijken; (ii) de aandacht vestigen op mogelijkheden en positieve aspecten in sloppenwijken; (iii) of zowel de problemen als mogelijkheden tonen. Het doel van het artikel bevat een soort samenvatting van de beeldvorming in het artikel.

De beeldvorming in de artikelen waarbij sloppenwijken de ‘rol’ hebben van ‘negatieve verwijzing’ of ‘centraal thema’ wordt verder geanalyseerd op verschillende thema’s: ‘huisvesting en fysieke omgeving’, ‘sanitaire voorzieningen’, ‘werk, onderneming en manieren om in het levensonderhoud te voorzien van bewoners’ en ‘sfeer en het sociale leefklimaat in de wijk’. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen negatieve, neutrale en positieve beelden. Ook wordt bij de artikelen geanalyseerd of er sprake is van sociale en/of geografische marginaliteit. De thema’s zijn gekozen aan de hand van bestaande literatuur (o.a. UN Habitat, 2008:106; Khalifa 2011:40-1; Owusu et al. 2008:180; Gilbert 2009:37-8) en richten zich op kenmerkende aspecten die een grote rol spelen in de beeldvorming van sloppenwijken zoals beschreven in hoofdstuk 1 en 2.

3.2.2 Analyse Foto's

Ook de foto's bij de artikelen in de dagbladen en op de website van Cordaid worden geanalyseerd aan de hand van een schema (Zie Bijlage 3). Van elke foto wordt het onderwerp aan de hand van de volgende categorieën bepaald: ‘huisvesting en fysieke omgeving’, ‘sanitaire voorzieningen’, ‘werk, onderneming en manieren om in het levensonderhoud te voorzien van bewoners’, ‘sfeer en het sociale leefklimaat in de wijk’, ‘sloppenwijken in het algemeen’ en ‘overig’.

Vervolgens wordt vastgesteld of de foto van invloed is op de beeldvorming van sloppenwijken en of de foto in een sloppenwijk is genomen. Bij een artikel waarin het woord sloppenwijk voorkomt, staat

niet altijd een foto die betrekking heeft op deze wijken. Of de foto van invloed is op de beeldvorming bleek, niet onlogisch, samen te hangen met het vaststellen of de foto in een sloppenwijk is genomen.

3.2.3 Interviews

De derde deelvraag wordt beantwoord aan de hand van semigestructureerde interviews. Op deze manier wordt gegarandeerd dat alle benodigde informatie voor het beantwoorden van de vragen verzameld wordt, maar staat het de geïnterviewde vrij om verwante onderwerpen ter sprake te brengen. Daarnaast zorgt een vrije structuur er voor dat het interview op een gesprek lijkt, waardoor het interview natuurlijker verloopt en de geïnterviewde vrijer spreekt en meer informatie geeft.

Het interview dient om als toelichting op het uitgedragen beeld in de artikelen van het blad en om antwoord te krijgen op deelvraag 3: *In hoeverre wordt het uitgedragen beeld van een sloppenwijk door Cordaid als publicatiewaardig gezien in dag- en vakbladen?*

Het interview bestaat grofweg uit vijf delen en uitgevoerd aan de hand van een vooraf opgestelde topiclist/ vragenlijst (zie bijlage 7). Het eerste deel betreft sloppenwijken als thema en dient om te achterhalen waarom er in een bepaalde mate, of helemaal niet, over sloppenwijken wordt geschreven in het betreffende blad. Vervolgens wordt het beeld van sloppenwijken bevraagd zoals dat in de artikelen in het blad uitgedragen wordt. Het derde deel betreft de totstandkoming van een artikel en richt zich op wie bepaalt welk ‘verhaal’ artikelen vertellen, wanneer informatie interessant is en wie de invalshoek en het beeld bepalen dat wordt neergezet. Het vierde deel betreft de visie en aanpak van Cordaid. In dit deel van het interview is het doel te achterhalen welke onderdelen hiervan interessant (kunnen) zijn voor bladen om over te schrijven. Het laatste deel draait om de persoonlijke visie van de geïnterviewde, in hoeverre een journalist of redacteur de ruimte heeft of neemt om zijn eigen visie op een onderwerp door te laten klinken in een artikel. Tijdens het interview werd niet altijd strikt de volgorde van de topiclist / vragenlijst vastgehouden. Onderwerpen die toevalligerwijs eerder aan bod kwamen werden direct besproken, om de natuurlijke lijn in een gesprek niet te onderbreken. Wel kwamen in de interviews alle vooraf opgestelde topics aan bod.

3.3 Operationalisering

Alle drie de deelvragen hebben betrekking op dag- en vakbladen. Drie dagbladen, NRC Handelsblad, de Volkskrant en het Financieele Dagblad worden onderzocht gedurende 3 maanden, en drie vakbladen, P+, Blauwe kamer en Vitale Stad, worden onderzocht gedurende 1 jaar.

Daar waar onderscheid gemaakt wordt tussen positieve en negatieve beelden, dient in acht genomen te worden dat dit niet gelijk staat aan goede of slechte beelden. Ook is er geen sprake van beelden die in overeenstemming zijn met de werkelijkheid, aangezien beeldvorming een interpretatie van de werkelijkheid is. De benaming ‘positief’ of ‘negatief’ is mijn interpretatie, die teruggrijpt op de tweedeling van Owusu et al. (2008:181) van *slums of hope* en *slums of despair* (Zie 2.1 en 2.2). Hieronder is weergegeven op welke manier concepten uit de deelvragen zijn geoperationaliseerd, zodat zij via inhoudsanalyse of interviews onderzocht kunnen worden.

1. *In hoeverre worden sloppenwijken als sociaal en/of geografisch marginaal gepresenteerd door Cordaid en dag- en vakbladen?*

In het artikel worden zinnen of zinsdelen geselecteerd die naar marginale aspecten van sloppenwijken verwijzen.

Geografisch marginaal

Bevestigd: Wanneer in het artikel bevestigd wordt dat sloppenwijken geografisch marginaal zijn, komt dit naar voren in verwijzingen naar de ligging van de sloppenwijk aan de rand van de stad, de afwezigheid van (infrastructurele) voorzieningen en de ontoegankelijkheid van de wijk.

Ontkracht: Dit aspect wordt ontkracht wanneer uit het artikel blijkt dat de wijk midden in de stad ligt en/of er wel infrastructuurle voorzieningen zijn.

In alle andere gevallen blijft de geografische marginaliteit onbesproken waardoor deze noch bevestigd, noch ontkracht wordt.

Sociaal marginaal

Bevestigd: een wijk wordt als sociaal marginaal bestempeld wanneer naar voren komt dat de inwoners buitengesloten worden, er sprake is van een negatief imago, de inwoners horen niet bij de stad, ze zijn illegaal en worden weggejaagd door de overheid.

Ontkracht: wanneer de bewoners volwaardige inwoners zijn van de stad en de overheid de wijk ziet als onderdeel van de stad, is er geen sprake van sociale marginaliteit.

In alle andere gevallen blijft de sociale marginaliteit onbesproken waardoor deze noch bevestigd, noch ontkracht wordt.

2. *In hoeverre is de beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid en in dag- en vakbladen als positief of negatief te beschouwen?*

De beeldvorming wordt onderzocht aan de hand van 4 verschillende thema's die positief, negatief of neutraal worden weergegeven in het artikel. Bij een neutrale weergave wordt feitelijke informatie over het onderdeel gegeven zonder dat hier een waardeoordeel aan te hangen is.

Huisvesting en fysieke omgeving

Negatief: verwijzingen naar krakkemikkige, vervallen, illegale huisvesting, die gevaarlijk zijn en waarbij veel mensen zeer dicht op elkaar wonen.

Positief: de huizen worden opgeknapt, er is verbetering in de huisvesting in de wijk of er zijn mogelijkheden tot verbetering hiervan in de toekomst.

Sanitaire voorzieningen

Negatief: de sanitaire voorzieningen in het artikel worden beschreven als onhygiënisch, met stank, open riool en/of de voorzieningen ontbreken.

Positief: er zijn/worden voorzieningen gebouwd die schoon zijn en waardoor de situatie hygiënisch is.

Werk, onderneming en manieren om in het levensonderhoud te voorzien

Negatief: de inwoners zijn werkloos, er is geen werk te vinden, of het werk dat zij doen is gevaarlijk, primitief en/of informeel werk.

Positief: er zijn ondernemingen in de wijk, er is handel, markt, winkeltjes en bedrijfjes.

Sfeer en het sociale leefklimaat in de wijk

Negatief: de wijk wordt beschreven als gevaarlijk, crimineel en chaotisch

Positief: er is sprake van sociale cohesie en de wijk wordt gezien als bruisend, kanstrijk en vriendelijk.

3. In hoeverre wordt het uitgedragen beeld van Cordaid van een sloppenwijk als publicatiewaardig gezien door dag- en vakbladen?

Het beeld van Cordaid van een sloppenwijk is gebaseerd op de webteksten en foto's van Cordaid in 2013. Met publicatiewaardig wordt bedoeld dat een 'verhaal', gebeurtenis of aanpak als waardevolle informatie wordt gezien om hierover te berichten in bladen. Nieuws vanuit Cordaid bij een ramp of publicatie van een rapport wordt door dagbladen goed opgepikt. Over de langlopende projecten van Cordaid wordt echter slechts sporadisch gepubliceerd, terwijl deze een groot deel van het werk van Cordaid omvat. De vraag is dan ook wanneer deze informatie met Cordaids beeld over sloppenwijken interessant is voor bladen.

3.4 Analysemethode

De inhoudsanalyse wordt zowel kwantitatief als kwalitatief uitgevoerd. Aan de hand van de kwantitatieve informatie uit de frequentietabellen worden de uitgedragen beelden van verschillende bladen met elkaar vergeleken. Ook wordt uiteengezet in hoeverre er sprake is van een algemeen beeld van sloppenwijken in dag- en vakbladen. Dus of de verschillende bladen eenzelfde beeld van sloppenwijken neerzetten. De kwalitatieve analyse richt zich op de manier waarop dit beeld wordt uitgedragen. Voor elk thema waarbij de inhoudelijke analyse is uitgevoerd zal het beeld van de bladen beschreven, geïnterpreteerd en toegelicht worden met voorbeelden. Voor de interviews geldt ook dat zij worden geanalyseerd op overeenkomsten en verschillen tussen de bladen, zowel tussen als binnen de vak- en dagbladen als groep.

Na de analyse per onderzoeksmethode worden de beide technieken zoveel mogelijk gecombineerd om de deelvragen te beantwoorden. Er wordt bijvoorbeeld niet alleen geanalyseerd welk beeld er wordt uitgedragen, wat voortkomt uit de inhoudsanalyse, maar ook waarom dit beeld wordt gecommuniceerd, aan de hand van data uit de interviews.

3.5 Betrouwbaarheid en validiteit

Ondanks dat bij de inhoudsanalyse ook een kwantitatief deel is, kennen de onderzoeksmethoden in dit onderzoek voornamelijk een kwalitatieve insteek. De epistemologische positie is interpretivistisch, waarbij de nadruk ligt op het begrijpen van sociale fenomenen vanuit het oogpunt van diens deelnemers (Bryman, 2012:380). Dit onderzoek richt zich op de zenderkant van beelden, de 'deelnemers' zijn dan ook de journalisten en redacteurs bij bladen. De beeldvorming van sloppenwijken wordt onderzocht vanuit de

optiek van deze journalisten en redacteurs. Een doel daarbij is, begrijpen waarom de beeldvorming door de zenders op deze manier wordt neergezet.

Vanwege de hoofdzakelijk kwalitatieve aanpak, wordt dit onderzoek wat betreft betrouwbaarheid en validiteit ook langs kwalitatieve maten gelegd. Gekozen is voor de criteria van Guba en Lincoln zoals vermeld in Bryman (2012:390), aangezien zij er van uitgaan dat er niet maar één uitleg van de realiteit mogelijk is en er niet maar één absolute waarheid bestaat. Dit sluit aan bij de toelichting zoals vermeld bij '3.3 Operationalisering', waar uiteengezet wordt dat mijn interpretatie, slechts één van de representaties van de werkelijkheid is.

Guba en Lincoln gaan uit van twee criteria: *trustworthiness* en *authenticity*. *Trustworthiness* bestaat uit vier componenten:

- 1) *Credibility*: dit betreft de interne validiteit. Bij dit onderzoek is gestreefd naar *credibility* door bij de inhoudsanalyse op basis van literatuuronderzoek, wederzijds uitsluitende en uitputtende categorieën vast te stellen. Daarbij zijn via interviews de bevindingen, voor zover mogelijk, bevraagd om een verklaring te vinden. Op deze manier wordt de kans dat een andere verklaring verantwoordelijk voor het fenomeen is, tot een minimum beperkt.
- 2) *Transferability*: dit onderzoek is gericht op een groep met bepaalde karakteristieken, in dit geval geselecteerde dag- en vakbladen die al dan niet berichten over sloppenwijken. Om de uitkomsten te kunnen generaliseren naar andere contexten zijn volgens Guba en Lincoln '*thick descriptions*' nodig. In dit onderzoek is getracht zo gedetailleerd mogelijk beschrijvingen van de context, opzet en uitkomsten van het onderzoek te geven. Aan de hand van deze beschrijvingen kan bepaald worden of de verkregen kennis ook toepasbaar is op andere onderzoeksgebieden.
- 3) *Dependability*: Guba en Lincoln stellen dat alle keuzes en gegevens uitgelegd en bewaard moeten blijven. Bij dit onderzoek is er naar gestreefd alle keuzes in methodes, onderzoeksobjecten en aanpak zo helder mogelijk uiteen te zetten. Daarnaast zijn alle data van de inhoudsanalyses en de transcripties van de interviews bewaard gebleven.⁴ Hierdoor zou het onderzoek, wanneer het opnieuw wordt uitgevoerd, in principe gelijkende resultaten opleveren.
- 4) *Confirmability*: het laatste criteria van '*trustworthiness*' heeft betrekking op de objectiviteit van een onderzoek. De *confirmability* van een onderzoek betreft de mate waarin resultaten door andere onderzoekers kunnen worden bevestigd. In dit onderzoek is gestreefd naar een zo hoog mogelijk mate van *confirmability* door eigen persoonlijke waarden zo min mogelijk van invloed te laten zijn op keuzes en interpretaties, maar door keuzes zo veel mogelijk te baseren op bestaande literatuur en te onderbouwen met argumenten.

Naast de vier hierboven beschreven componenten van *trustworthiness*, stellen Guba en Lincoln ook *authenticity* als criteria. Deze authenticiteit betreft met name het politieke impact van het onderzoek. Aangezien elk onderzoek een impact kan hebben, is het van belang dat in het onderzoek een evenwichtig

⁴ Vanwege privacyredenen zijn de transcripties van de interviews niet in de online versie van deze scriptie toegevoegd.

beeld wordt neergezet. In dit onderzoek is de authenticiteit zoals Guba en Lincoln die aangeven, in acht genomen door verschillende media te onderzoeken, om zo verschillende gezichtspunten mee te nemen in de analyse. Hierdoor geeft het onderzoek een overzicht van verschillende zienswijzen op het thema, waarvan getracht is ze op een evenwichtige manier weer te geven.

Hoofdstuk 4 – Resultaten en analyse

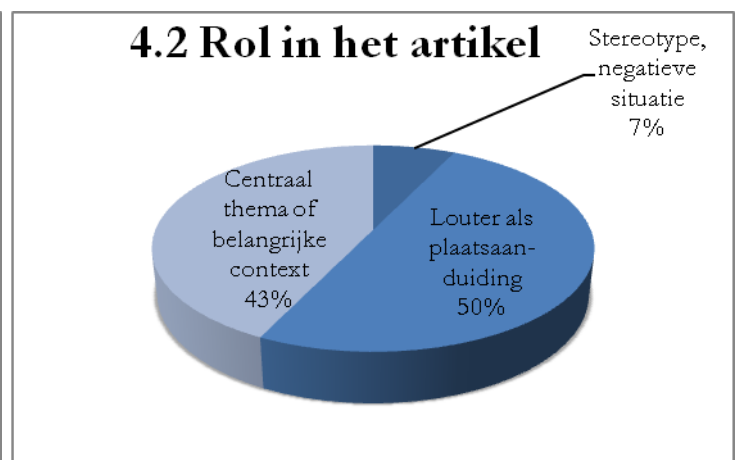
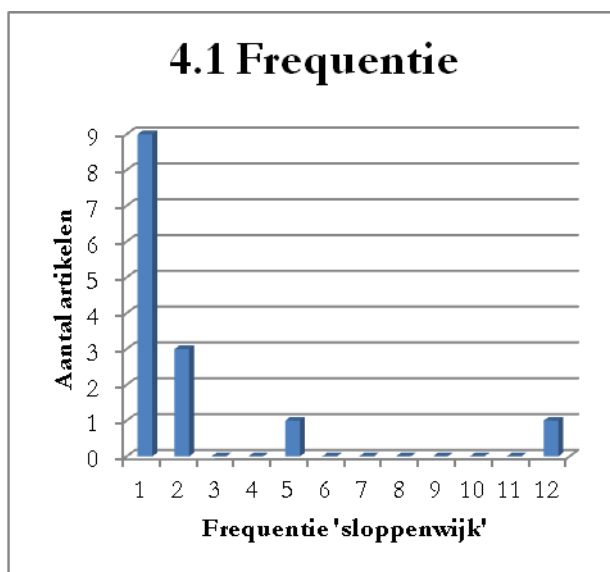
In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd en geanalyseerd. Zowel bij de inhoudsanalyse als bij de interviews is onderscheid gemaakt tussen de dag- en vakbladen. De resultaten zijn een weergave van (de totstandkoming van) beeldvorming over sloppenwijken van de Volkskrant, NRC Handelsblad, Het Financieele Dagblad, Blauwe Kamer, P+ Magazine en Vitale Stad. De artikelen zijn geselecteerd op het voorkomen van het woord ‘sloppenwijk’, ‘slum’ of ‘favela’. In het vervolg wordt bij verwijzing naar het voorkomen van deze drie woorden alleen ‘sloppenwijk(en)’ genoemd.

4.1 Analyse dagbladen

Artikelen over sloppenwijken van de drie dagbladen de Volkskrant (VK), NRC Handelsblad (NRC) en Het Financieele Dagblad (FD) zijn gedurende het eerste kwartaal van 2013 tekstueel inhoudelijk geanalyseerd op de beeldvorming van sloppenwijken. Tussen 1 januari en 1 april 2013 zijn in totaal 27 artikelen gepubliceerd waarin het woord ‘sloppenwijk’ voorkomt.

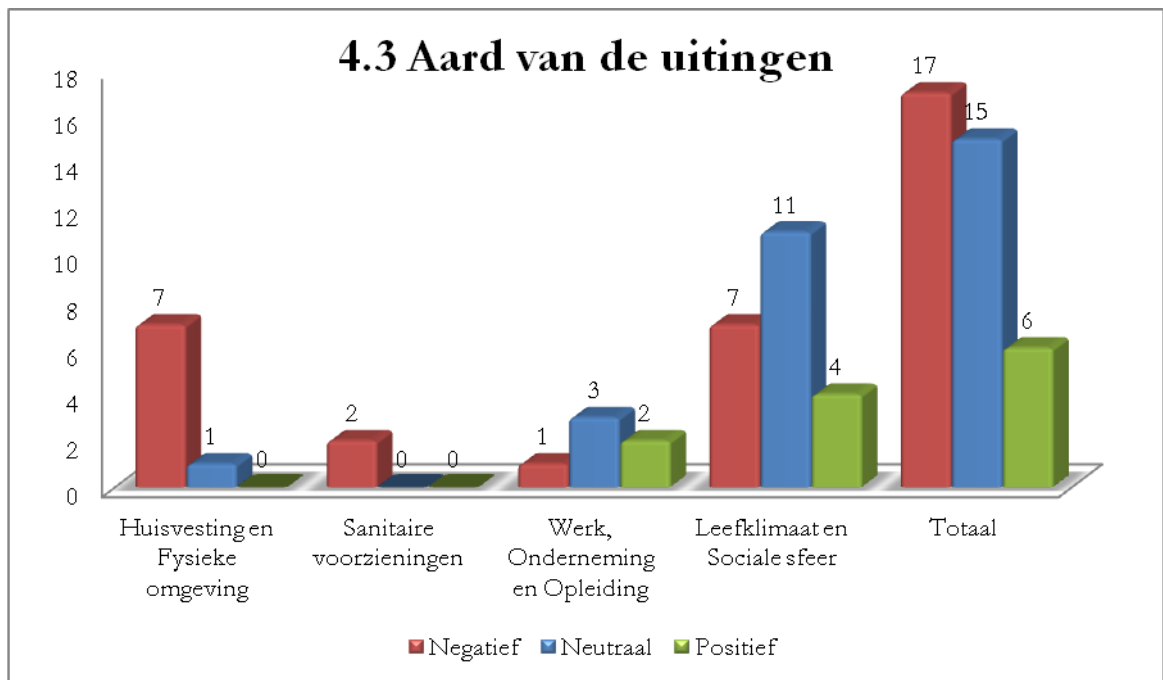
4.1.1 de Volkskrant

Bij de Volkskrant zijn in het eerste kwartaal 14 artikelen gepubliceerd met voorkomen van ‘sloppenwijk’. In het merendeel van de artikelen komt dit woord slechts één keer terug, toch spelen sloppenwijken in 43% van de gevallen wel een centrale rol in het artikel (zie afbeelding 4.1 en 4.2).

Wanneer een verhaal of gebeurtenis gesitueerd is in een sloppenwijk kan, ook wanneer dit slechts een enkele keer benoemd wordt, deze sloppenwijk wel centraal staan. Dit is bijvoorbeeld het geval als er naar een wijk verwezen wordt zonder het woord sloppenwijk te gebruiken, maar bijvoorbeeld door de naam van de wijk te noemen. In artikel 4 van de Volkskrant wordt bijna uitsluitend gesproken over *cracklands*, terwijl dit gebieden zijn in voornamelijk sloppenwijken waar grote problemen met crackverslaafden zijn.

Van de zes artikelen met sloppenwijken als centraal thema of belangrijke context, worden bij drie artikelen alleen problemen in de wijken behandeld. Eén artikel vestigde alleen de aandacht op mogelijkheden en positieve aspecten in sloppenwijken. In twee gevallen worden zowel problemen als mogelijkheden in sloppenwijken getoond: *“Langs een riviertje staan illegaal gebouwde huisjes en hutten pal op elkaar zonder elektriciteit of drinkwater. (...) Aan de overkant van de weg is het een drukte van jewelste op de oude markt: duizenden klanten in smalle, smerige steegjes tussen de vele stalletjes, waar werkelijk alles te koop is.”* (Artikel 5, VK, zie artikelenlijst Bijlage). Deze passage beschrijft problemen in de huisvesting en infrastructuur, maar toont ook bloeiende handel.

In Afbeelding 4.3 is te zien dat in de Volkskrant Huisvesting en Fysieke omgeving voornamelijk op een negatieve manier wordt beschreven, ditzelfde geldt voor de sanitaire voorzieningen: *“ (...) de zaken waarmee we hier dagelijks te maken hebben.’ Om nog maar te zwijgen over de stront die, als het regent, via de afvoer de huizen binnen stroomt.”* (Artikel 2, VK). Bij de beschrijving van Werk en Onderneming en het Leefklimaat ligt de nadruk minder sterk op negatieve aspecten en is de toon neutraal tot positief:

“Dona Marta (of Santa Marta) was de allereerste favela van Rio die 'schoon' werd verklaard. De opschoning is vooral te danken aan Michael Jackson. Hij maakte hier in 1996, samen met regisseur Spike Lee, opnamen voor zijn clip They Don't Care About Us. De favela, een kleintje met pak 'm beet achtduizend inwoners, werd wereldberoemd. Kwam Jacko nog met een helikopter aan en moest hij afspraken maken met de drugsbaronnen, nu kan iedere toerist er vrijelijk rondlopen. De topattractie is een standbeeld van Michael, dat cartoonist Ique neerzette.” (Artikel 6, VK).

In de Volkskrant komt noch de geografische marginaliteit noch de sociale marginaliteit veelvuldig aan bod. Wel behandelden twee artikelen de verkiezingen in Kenia. Uit de tekst kwam naar voren dat er in tijden van verkiezing de sloppenwijken niet worden vergeten. Dit ontkracht het aspect van Pelc (2006:123)

dat de wijken politiek gezien onbelangrijk en oninvloedrijk zijn. De vraag is echter hoe de invloedrijk de wijken zijn buiten de verkiezingen om.

Bij 8 artikelen in de Volkskrant zijn in totaal 15 foto's geplaatst. Bij alleen het bekijken van de foto's en het onderschrift is in 7 gevallen duidelijk dat deze foto's in sloppenwijken gemaakt zijn. Andere foto's zijn soms te ver ingezoomd om dit vast te kunnen stellen. De foto's tonen een verscheidenheid aan onderwerpen en ook niet alle foto's bij artikelen waarin het woord sloppenwijk voorkomt, houden verband met sloppenwijken. De foto's in de Volkskrant die wel de situatie in sloppenwijken laten zien, zijn foto's die betrekking hebben op de sociale sfeer en het leefklimaat in de wijk. Twee foto's tonen politieke gebeurtenissen, verkiezingen in Kenia, waarbij geen problemen aan de orde komen. Deze foto's geven een neutraal beeld weer. De andere foto's horen bij één artikel over crackproblemen en tonen het optreden van de politie en onveilige situaties in de wijk als gevolg van de verkoop of het gebruik van drugs (zie Foto 1). De nadruk bij de foto's ligt duidelijk op het weergeven van de problematiek, wat bijdraagt aan een negatieve beeldvorming van sloppenwijken.

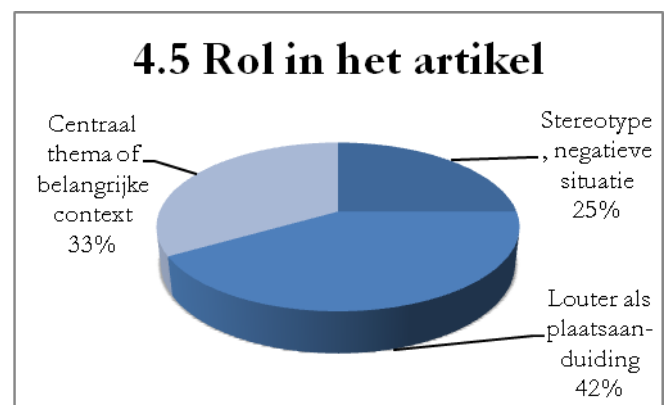
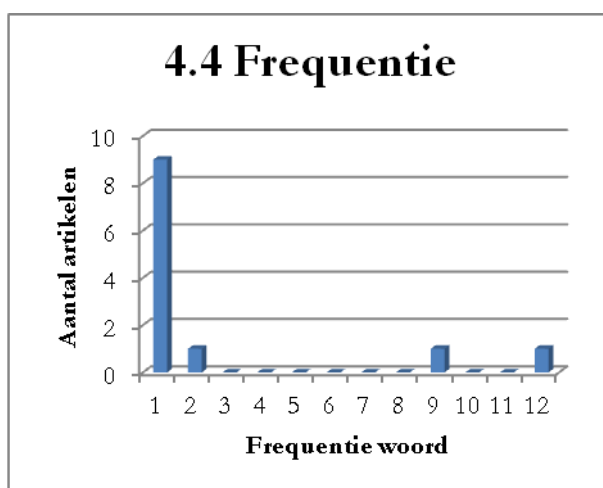
Foto 1: bijdrage aan de negatieve beeldvorming van sloppenwijken (Artikel 4, VK)

Foto 1 is afkomstig uit artikel 4 van de Volkskrant. Het onderschrift bij de foto luidt: *“Een gewapende drugskoerier poseert voor een verkooppunt van drugs in een sloppenwijk.”*. Het onderschrift maakt duidelijk dat de foto in een sloppenwijk is genomen. De foto valt in de categorie Sociale sfeer en Leefklimaat, omdat het de (negatieve) sfeer in de wijk toont. Foto 1 toont een onveilig leefklimaat, uit het onderschrift wordt duidelijk dat de problematiek samenhangt met drugs.

In de Volkskrant staan ook foto's bij artikelen waarin sloppenwijken worden genoemd, die niet de situatie in de sloppenwijk weergeven, maar waarop wel problemen worden getoond. Het blijft de vraag in hoeverre negatieve beelden over andere onderwerpen dan sloppenwijken, in een artikel waarin sloppenwijken wel terugkomen, invloed hebben op de beeldvorming.

4.1.2 NRC Handelsblad

In het eerste kwartaal van 2013 heeft het NRC Handelsblad 12 artikelen gepubliceerd waarin het woord 'sloppenwijk' voorkomt. Wederom wordt het woord vaak slechts één keer genoemd, met uitzonderingen van 9 en 12 keer (zie afbeelding 4.4). Het percentage waarin sloppenwijken een centrale rol spelen is met 33% kleiner dan bij de Volkskrant (zie afbeelding 4.5), wanneer dit het geval is wordt er echter bij drie van de vier artikelen voornamelijk de aandacht gevestigd op negatieve aspecten van sloppenwijken: “(...)een uitzichtloos leven in een sloppenwijk bij Casablanca.” (Artikel 17, NRC). Eén artikel uit zowel problemen als mogelijkheden: “Makoko is de bekendste sloppenwijk van de Nigeriaanse miljoenenstad Lagos. Publieke voorzieningen zijn er niet, de inwoners zijn op zichzelf aangewezen. Een Nigeriaanse architect uit Amsterdam bouwt er een school op het water. De lokale overheid probeert de bewoners juist te verjagen.” (Artikel 19, NRC).

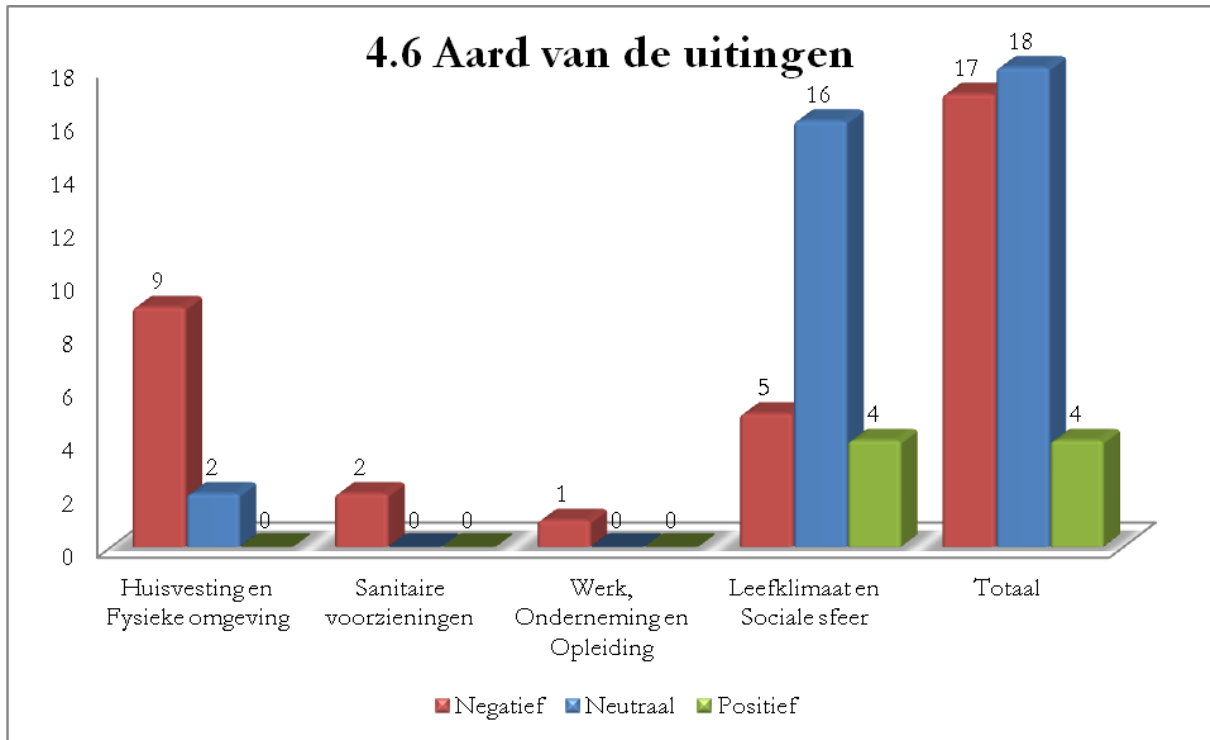

De verdeling van negatieve, neutrale of positieve beschrijvingen van sloppenwijken in de artikelen van het NRC Handelsblad is weergegeven in afbeelding 4.6.

Net als bij de Volkskrant wordt ook in het NRC Handelsblad de Huisvesting en Fysieke omgeving op een negatieve manier neergezet: “(...) alle illegale en ongeautoriseerde constructies aan de waterkant en op het water”(Artikel 19, NRC). Bij Leefklimaat en Sociale sfeer voert een neutraal beeld de boventoon: “Makoko is een grote sloppenwijk op het water, aan de rand van Lagos, waar sommige families al generaties lang wonen.” (Artikel 19, NRC). Aan deze uiting wordt geen waardeoordeel gehangen, het is louter een constatering. In hetzelfde artikel komen echter ook positieve: “Dan kan Makoko opbloeien en wordt het misschien de beroemdste toeristenattractie van Lagos.” en negatieve uitingen voor: “Het valt niet te ontkennen dat de levensomstandigheden in Makoko onmenselijk zijn.”

In tegenstelling tot de Volkskrant komt marginaliteit in het NRC Handelsblad wel terug. Een uiting over de geografische marginaliteit van een sloppenwijk: “De overheid is in Makoko op het water grotendeels

afwezig. De bewoners moeten het stellen zonder basale publieke voorzieningen. [...], openbare scholen of ziekenhuizen zijn er niet.” (Artikel 19, NRC). Hierin komt duidelijk terug dat de wijk geografisch marginaal is, dus niet geïncorporeerd in de stad en het moet stellen zonder voorzieningen. Ook de sociale marginaliteit van deze wijk wordt in het artikel bevestigd: “De media, die zich weinig bekommeren om de onderkant van de samenleving.” (Artikel 26, NRC). De sloppenwijkbewoners, hier omschreven als de ‘onderkant van de samenleving’ worden buitengesloten, genegeerd en worden niet gezien als een onderdeel van de stedelijke bevolking.

In de 12 artikelen van het NRC Handelsblad staan slechts 4 foto’s die in een sloppenwijk genomen zijn. De overige 9 foto’s houden geen verband met sloppenwijken. Één van de vier foto’s heeft betrekking op een politieke gebeurtenis, wederom de verkiezing in Kenia.

Makoko is een grote sloppenwijk op het water, aan de rand van Lagos, waar sommige families al generaties lang wonen. Foto's Femke van Zeijl

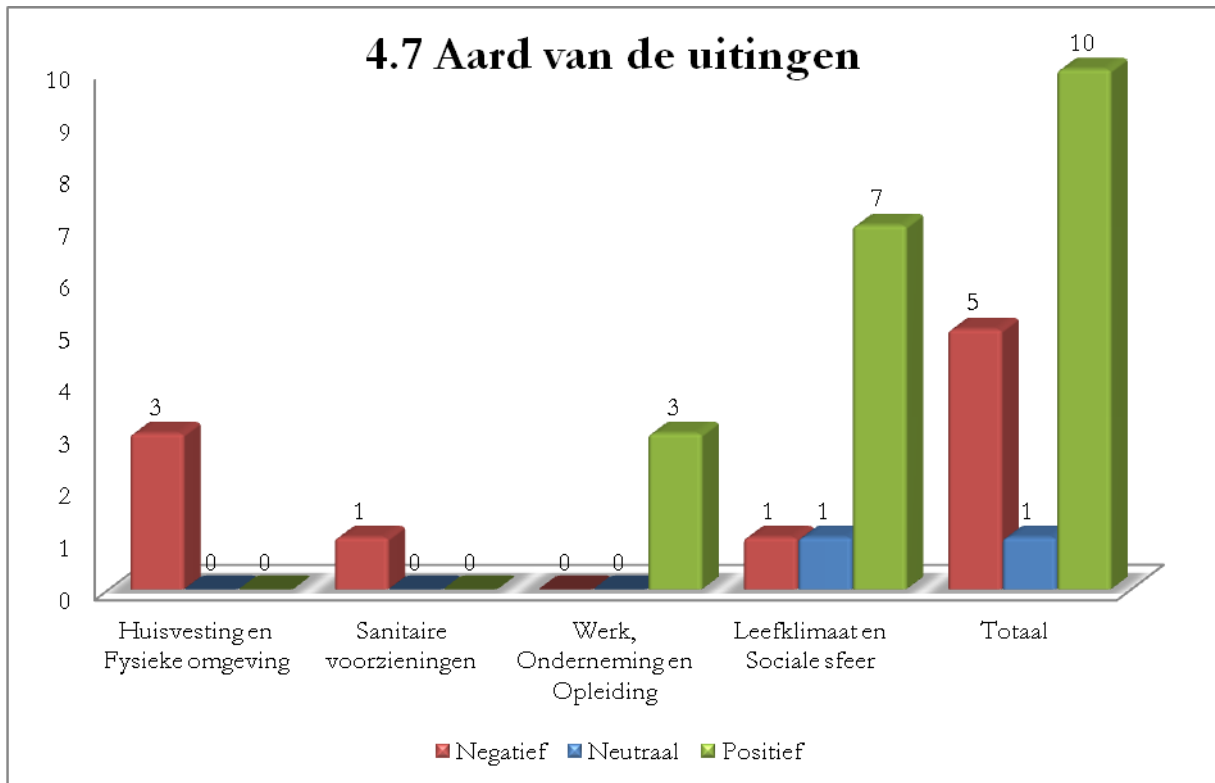
Foto 2: bevestiging geografische marginaliteit (Artikel 19, NRC)

De andere 3 foto's vallen in de categorie 'Huisvesting en fysieke omgeving' en tonen deze aspecten in de drijvende sloppenwijk Makoko.

Foto 2 draagt bij aan de negatieve beeldvorming op het gebied van huisvesting en de fysieke leefomgeving aangezien de gebrekkige behuizing goed te zien is en de woninkjes dicht op elkaar staan. Daarnaast is het ook een bevestiging van de geografische marginaliteit vanwege bijvoorbeeld het gebrek aan bereikbaarheid en de afwezigheid van voorzieningen. Een andere foto toont hoe een school in dezelfde drijvende wijk wordt gebouwd in opdracht van een Nigeriaanse architect, dit toont de ondernemersgeest zoals deze ook in H 2.3.2 naar voren kwam.

4.1.3 Het Financieele Dagblad

Het Financieele Dagblad (FD) heeft in het eerste kwartaal van 2013 slechts één artikel gepubliceerd waarin sloppenwijken aan bod zijn gekomen. Het betreft een column over Zuid-Afrika. In het artikel vormde sloppenwijken het centrale thema en in het artikel werden zowel problemen als mogelijkheden getoond.

Ondanks dat de inhoudsanalyse in het FD op slechts één artikel kon worden uitgevoerd, waren in dit artikel wel vele uitingen over sloppenwijken te vinden. Opvallend is het hoge totaal aantal positieve uitingen, deze liggen met 10 ver boven het aantal van de andere twee dagbladen, ondanks dat zij veel meer artikelen hebben gepubliceerd over dit thema. Het FD zette dan ook duidelijk een positief beeld neer van sloppenwijken. De positieve uitingen vielen in de categorieën 'Werk en Onderneming' en het leefklimaat: *"Op elke straatboek lonkt een bordje naar de passant. Nagelstudio, lees ik. Kapsalon. Ontkerulstudio. Minisupermarkt. Gsm repair shop. Restaurant. Restaurant? Ja, echt. Het staat er, handgeschreven. Trotse bordjes op de gammele hutjes. 'Kijk', zegt de gids. 'De misdaad hier is de laatste jaren sterk afgenomen. Er is een eigen economie in dit deel van de stad.*

Ruilhandel, zelfvoorziening.”(Artikel 27, FD). Toch is bijna de helft van de uitingen nog negatief van aard: *“Totale armoe.”* en *“Links en rechts staan eindeloze rijen krakke-mikkige huisjes. Golfplaten daken, muren van gipsblokken. De ramen zijn gaten, plastic zakken fungeren als gordijnen”* (Artikel 27, FD). Het negatieve aspect is te vinden in ‘krakke-mikkig’, waardoor er impliciet een waardeoordeel wordt gegeven en de huisvesting vervallen of zelfs gevaarlijk is.

In het artikel van het FD staat een uiting met betrekking tot geografische marginaliteit van sloppenwijken: *“Er zijn scholen, er is eten en drinken. Lokaal geproduceerd!”* (Artikel 27, FD). Het is echter niet eenduidig vast te stellen of het fragment de geografische marginaliteit ontkracht of juist bevestigt. Uit het tekstfragment blijkt dat er in de wijk wel voorzieningen als scholen zijn, die zou de geografische marginaliteit ontkrachten wanneer deze door de gemeente zijn gebouwd. Het tweede deel van het fragment wijst echter op een sterk lokale oriëntatie, wat kan duiden op het wel bestaan van geografische marginaliteit.

4.2 Analyse vakbladen

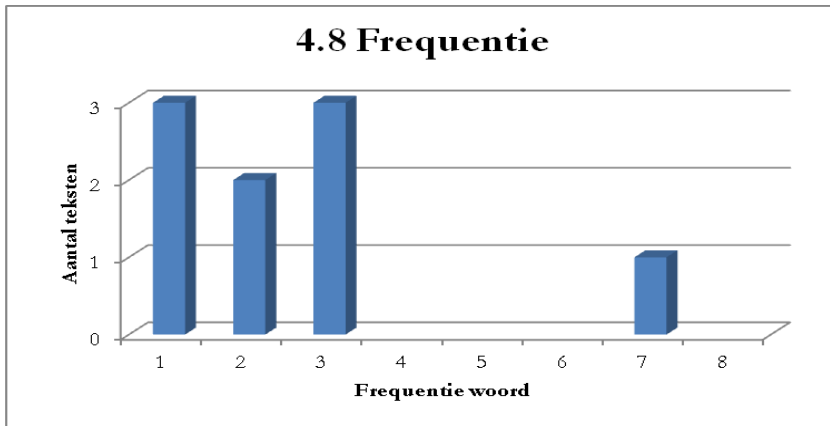
Bij de geselecteerde vakbladen, P+ Magazine, Blauwe Kamer en Vitale Stad, werd volgens hetzelfde schema als bij de dagbladen de inhoudsanalyse uitgevoerd. Zoals al in Hoofdstuk 3 is vermeld, werd voor een tijdspanne van een jaar gekozen bij de vakbladen, dit vanwege de lagere verschijningsfrequentie, maar om nog wel een actueel beeld te verkrijgen.

Bij alle drie de vakbladen, waren in de periode april 2012 tot en maart 2013 echter geen artikelen gepubliceerd waarin de woorden ‘sloppenwijk’, ‘slum’ of ‘favela’ genoemd zijn. Wel werd er impliciet over het thema gesproken. Zo kwam in Blauwe Kamer (April 2012: 29) de informele stad Cabuçu de Cima aan de noordzijde van São Paulo kort aan bod en worden werkloosheid en de illegale bouwsels als kenmerken genoemd. Ook in P+ Magazine komt het thema impliciet aan bod. Het blad heeft namelijk elk nummer de rubriek ‘Base of the Pyramid’ en schrijft daarin over het armste deel van de wereldbevolking. Ondanks dat hierin sloppenwijken niet expliciet genoemd worden, maken sloppenwijkbewoners wel onderdeel uit van deze ‘base of the pyramid’.

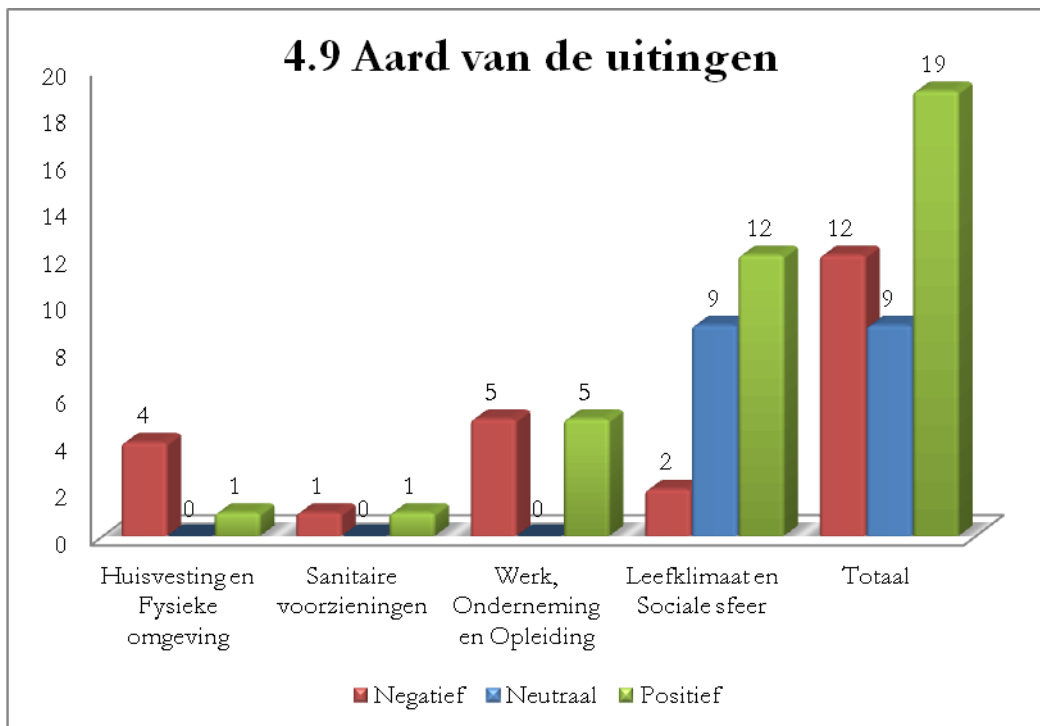
Voor de inhoudsanalyse is het echter niet voldoende als sloppenwijken slechts impliciet aan bod komen. Het feit dat er geen artikelen beschikbaar zijn om inhoudelijk te analyseren is echter ook interessant. Tijdens de interviews is dit bevestigd om te doorgronden waarom dit thema niet of slechts sporadisch in vakbladen aan bod komt.

4.3 Analyse Cordaid

De geanalyseerde teksten van de ngo Cordaid betrof materiaal van Urban matters. In totaal zijn er 9 webteksten, 3 informatieve teksten en 6 nieuwsberichten, die in het eerste kwartaal van 2013 op de website stonden. In het merendeel van de artikelen worden sloppenwijken maximaal 3 keer genoemd. In één tekst wordt het echter 7 keer vermeld (zie afbeelding 4.8). Niet onverwacht zijn sloppenwijken in elke tekst het centrale thema.

In afbeelding 4.9 zijn de uitingen per thema uitgesplitst naar het waardeoordeel dat eraan hangt. In totaal geeft Cordaid meer positieve uitingen dan negatieve. Overeenkomstig met de dagbladen wordt bij ‘Huisvesting en Fysieke omgeving’ voornamelijk negatieve aspecten benoemd: *“Ontoereikende woonvoorzieningen: slechte behuizing en riolering”* (Artikel 29, Cordaid). Waar de dagbladen bij ‘Werk, Onderneming en Opleiding’ echter overwegend neutraal of zelfs positief waren, geeft de ngo evenveel positieve als negatieve uitingen weer. Vooral bij Leefklimaat en Sociale sfeer worden veel positieve elementen van sloppenwijken benoemd, en die zorgen dan ook voor het uiteindelijk overwicht aan positieve beeldvorming: *“Dit zijn kansrijke gebieden.”* en *“Zij vormen een bron van talent en creativiteit.”* (Artikel 28, Cordaid).

In de teksten van Cordaid komt het marginale aspect duidelijk naar voren. De geografische marginaliteit wordt bevestigd: *“De bewoners van deze sloppenwijken in Kaapstad leven op dit moment erg geïsoleerd. Veilig en betaalbaar openbaar vervoer richting de stad ontbreekt.”* (Artikel 36, Cordaid). Ook de sociale

marginaliteit komt terug: *“Stigmatisering van sloppenwijkbewoners. Jongeren vinden geen werk, vanwege de plek waar zij wonen.”* (Artikel 29, Cordaid). Het tekstfragment bevestigt de sociale marginaliteit door aan te geven dat de inwoners van de sloppenwijken een negatief imago hebben en worden buitengesloten van de rest van de stedelijke bevolking.

Foto 3: Geografische marginaliteit (Artikel 29, Cordaid)

Bij alle 9 teksten van Cordaid staat een foto, 6 van deze foto's zijn gemaakt in sloppenwijken. Op 3 foto's zijn problemen te zien in sloppenwijken, deze hebben in alle gevallen te maken met de huisvesting. Op Foto 3 is daarnaast afval een duidelijk probleem. Deze twee thema's dragen bij aan een negatieve beeldvorming. Op de foto is echter ook een spoorlijn te zien. De aanwezigheid van infrastructuur zou op dat aspect de geografische marginaliteit van sloppenwijken ontcrachten, als de trein ook daadwerkelijk in de sloppenwijk zou stoppen. De vraag is of dit het geval is. Aan de rechterzijde van de foto staat een grote paal, gelijkend op een elektriciteitspaal, elektriciteit zou ook de geografische marginaliteit ontcrachten. Het is echter niet met zekerheid vast te stellen of deze paal ook daadwerkelijk een elektriciteitspaal is en of de bewoners toegang hebben tot de elektriciteit. Ondanks de aanwezigheid van de spoorlijn en de elektriciteitspaal hoeft dit niet te betekenen dat de geografische marginaliteit van de sloppenwijk wordt ontcracht.

4.4 Marginaliteit van sloppenwijken

In hoeverre de bladen en Cordaid sloppenwijken als marginaal presenteren, is geanalyseerd aan de hand van de data uit de inhoudsanalyse. Marginale aspecten komen echter zeer weinig aan bod. Daarbij wordt de sociale en de geografische marginaliteit van sloppenwijken het ene moment bevestigd, en het andere moment ontcracht.

In de Volkskrant wordt de sociale marginaliteit op politiek vlak ontcracht, de sloppenwijkbewoners worden ten tijde van de verkiezingen niet vergeten. De vraag is echter of zij ook na

de verkiezingen nog aandacht krijgen. De foto's hebben betrekking op de geografische marginaliteit. Bij Artikel 6 staat bijvoorbeeld een overzichtsfoto van de stad São Paulo. Deze toont geen geografische marginaliteit, maar laat juist de kern van een stad zien, met stenen hoogbouw en voorzieningen. De foto ontkracht de geografische marginaliteit, aangezien het bij een artikel is geplaatst waarin sloppenwijken wel een centraal thema zijn (Artikel 6, VK). Een ander artikel toont een foto waarop lege nieuwe huizen te zien zijn. Het bijschrift vermeldt dat de nieuwe wijk aan de rand van de stad ligt. Het is niet waarschijnlijk dat een foto met lege nieuwe huizen van invloed is op de beeldvorming van sloppenwijken, desalniettemin is er wel sprake van ruimtelijke marginaliteit op de foto.

Bij het NRC wordt de geografische marginaliteit in de tekst bevestigd (zie H 4.1.2). Op de foto's komt deze marginaliteit ook terug. Foto 2 met de drijvende sloppenwijk is hiervan een goed voorbeeld. In het Financieele Dagblad is geografische marginaliteit ook een thema, maar blijft de uitwerking hiervan onduidelijk. Ook bij het materiaal van Cordaid komt marginaliteit terug. Uit de teksten blijkt dat in de sloppenwijken een gebrek is aan infrastructurele voorzieningen. Op de foto's wordt dit echter weer afgezwakt door het tonen van bijvoorbeeld een spoorlijn.

Cordaid bevestigt, net als het NRC, de sociale marginaliteit van sloppenwijken. De bewoners worden 'vergeten' door de overheid of zij worden gestigmatiseerd door niet-sloppenwijkbewoners. Het negatieve etiket dat zij opgeplakt krijgen, belemmert hun bijvoorbeeld in het vinden van een baan.

Het is opmerkelijk hoe weinig de geografische en de sociale marginaliteit van sloppenwijken aan bod komt. Daarnaast worden sommige aspecten van de definitie van Pelc (2006:123) bevestigd, en anderen ontkracht. De marginaliteit staat niet in verhouding tot de fysieke kenmerken van de sloppenwijk. Het beeld van sloppenwijken dat gevormd wordt in teksten van dagbladen en bij Cordaid richt zich dan ook meer op deze kenmerken van bijvoorbeeld de slechte huisvesting, dan op bijvoorbeeld de buitensluiting van de bewoners door de rest van de stadbewoners. Op beeldmateriaal is het wellicht moeilijk om sociale marginaliteit weer te geven. Voor teksten zie ik echter geen reden waarom dit aspect niet terug zou kunnen komen.

4.5 Aard van de beeldvorming

De aard van de beeldvorming heeft betrekking op de tweede deelvraag van dit onderzoek, deze luidt: *In hoeverre is de beeldvorming van sloppenwijken door Cordaid en in dag- en vakbladen als positief of negatief te beschouwen?* Voor de drie geanalyseerde dagbladen samen, geldt dat bij 'Huisvesting en Fysieke omgeving' en 'Sanitaire voorzieningen' er hoofdzakelijk negatieve uitingen zijn. Er zijn in deze twee categorieën bij geen enkele krant positieve uitingen aangetroffen. Anders is dit voor 'Werk, Onderneming en Opleiding' en 'Leefklimaat en Sociale sfeer'. In deze twee categorieën is het aantal positieve uitingen voor de drie dagbladen samen (respectievelijk 5 en 15) groter dan het aantal negatieve uitingen (respectievelijk 2 en 13). Het grootste aantal uitingen, 28 in totaal, viel in de categorie Leefklimaat en Sociale sfeer en was hoofdzakelijk neutraal van aard.

Bij de thema's 'Huisvesting en Fysieke omgeving' en 'Sanitaire voorzieningen' zenden de dagbladen hetzelfde beeld uit als Cordaid. De nadruk wordt gelegd op negatieve aspecten en sloppenwijken worden neergezet als *slums of despair* (Zie H 2.1). Bij de andere thema's wordt door de dagbladen en ngo's een minder eenduidig beeld uitgedragen. Zowel bij 'Werk en Onderneming' als bij 'Leefklimaat en Sociale sfeer', worden positieve uitingen afgewisseld met negatieve uitingen.

Totstandkoming beeldvorming

De totstandkoming van een beeld is toegelicht in de interviews. Uit het interview bij het NRC Handelsblad⁵, komt naar voren dat bij de totstandkoming van een beeld nooit van tevoren wordt bepaald hoe een situatie wordt beschreven. Een artikel wordt geschreven om antwoord te geven op een journalistieke vraag. Het beeld dat geschetst wordt, komt tot stand door het beantwoorden van die vraag. Een voorbeeld van een dergelijke vraag kan zijn: *Wat merken sloppenwijkbewoners van het wapeninleverprogramma in Mexico-Stad?* Zoals de geïnterviewde bij de NRC aangeeft, wordt bij het beantwoorden van deze vraag niet van tevoren bepaald om alleen de positieve of negatieve kant van het verhaal weer te geven. Het onderwerp wordt van verschillende kanten belicht. Deze visie wordt ondersteund door een redacteur bij het Financieele Dagblad: *"We laten zien wat de problemen zijn, wat de kansen zijn, wat de uitdagingen zijn en wat mogelijke oplossingen zijn."* Op deze manier wordt een beeld niet van tevoren vastgesteld, maar komt tot stand vanuit een journalistieke vraag. De hier genoemde uitspraak van de FD redacteur is in overeenstemming met het artikel van het FD over sloppenwijken, dat is meegenomen bij de inhoudsanalyse, waarin deze aspecten aan bod komen.

Ook het beeld dat Cordaid uitdraagt, volgt in principe de visie van het FD. Toch worden de teksten van de ngo positiever geanalyseerd dan die van de dag- en vakbladen. Cordaid schrijft namelijk bijvoorbeeld: *"Verbeteren van levensomstandigheden voor sloppenwijkbewoners in 7 grote steden in Zuid-Amerika en Afrika."* Hiermee wordt wel de negatieve situatie van nu geïmpliceerd, maar deze wordt niet altijd concreet genoemd. De ngo beschrijft met name welke aspecten in de wijk zij willen verbeteren. Hierdoor valt dit in de analyse onder positieve beelden, onder *slums of hope*, want zij doelt op kansen en mogelijkheden.

Een redacteur bij het vakblad Blauwe Kamer, stelt dat zij wel duidelijk vooraf een richting bepalen voor een artikel. Hij geeft aan dat zij, in een nog te publiceren artikel, de sloppenwijken op een positieve manier willen neerzetten:

"Ik ben zelf ook in Brazilië geweest en in India. Voor dat je gaat, ik heb het idee dat er een negatief beeld bestaat van sloppenwijken, drugs, bendes en vies. En het beeld wat hij [de auteur] in z'n verhalen wil schetsen gaat heel erg over die sloppenwijken en dat zag je ook in Rio de Janeiro, er zijn heel veel sloppenwijken die geen last hebben van bendes, criminaliteit of drugs. En dat wil hij ook schetsen, ze zijn wel arm, maar ze creëren met elkaar een soort gemeenschap en kunnen met elkaar dingen voor elkaar krijgen zonder hulp van de overheid, dat is fascinerend om te zien." (redacteur, Blauwe Kamer)

⁵ Vanwege privacyredenen zijn de geïnterviewden geanonimiseerd.

Ook bij Vitale Stad wordt vooraf wel een invalshoek bepaald, maar wordt de aard van de beeldvorming niet van tevoren vastgesteld: *“We bepalen natuurlijk een invalshoek van tevoren, met de vakredacteur. (...) We bepalen met elkaar ook op welke manier we een onderwerp, een thema belichten. Hoe die verhalen binnen een thema passen zodat we alle aspecten belichten. Een beetje afhankelijk van het verhaal weet je soms (...) van tevoren wat eruit zal komen, maar meestal niet helemaal. En dan is het aan het vakmanschap van de betreffende redacteur of journalist hoe het uiteindelijk wordt.”* aldus de geïnterviewde bij Elba Media.

Bij P+ magazine wordt er ook sturing gegeven aan de beeldvorming van sloppenwijken. In dit vakblad wordt wel over het thema geschreven, maar wordt dit nooit expliciet genoemd: *“Het is ook zo’n denigrerende term. ‘Hij woont in een sloppenwijk’, alsof je dan al definitief afgeschreven bent en het doodsvonnis is getekend. Het is zo’n naar woord.”* (geïnterviewde P+ Magazine). Het vermijden van een woord sloppenwijk en het gebruiken van de term *base of the pyramid* is een opvallende keuze. Geen enkel ander vak- of dagblad gaf aan problemen de term bewust te vermijden. Het vermijden van het woord sloppenwijk, vanwege de negatieve connotatie die het woord volgens de geïnterviewde bij P+ Magazine heeft, heeft ook gevolgen voor de beeldvorming. Enerzijds wordt geprobeerd de bewoners van deze wijken, die onderdeel zijn van de *base of the pyramid* neer te zetten als kansrijke mensen. Anderzijds blijft met het vermijden van de term de bestaande beeldvorming gehandhaafd, aangezien wellicht niet elke lezer de koppeling legt dat sloppenwijkbewoners bij de *base of the pyramid* horen. Hierdoor zou het vermijden van de term een negatief imago kunnen versterken, omdat alleen de *base of the pyramid* als kansrijk gezien wordt, niet de sloppenwijkbewoners.

Het beeld dat in artikelen naar voren komt, komt bij verschillende dag- en vakbladen op een andere manier tot stand. De kranten geven aan dat hun beeld tot stand komt door het beantwoorden van een journalistieke vraag. Zij laten hierbij zowel de problemen als de mogelijkheden zien. De vakbladen lijken meer sturend te werk te gaan. Zij benadrukken meer dan de dagbladen, positieve kanten. Dit komt ook voort uit hun doel om lezers te inspireren. De verschillende aanpak is ook te verklaren door de verschillende visies op de publicatiewaardigheid van informatie die hieronder aan bod komt.

4.6 Publicatiewaardigheid

Op welke manier informatie publicatiewaardig kan zijn voor een blad, heeft invloed op de manier waarop die informatie wordt gepresenteerd. Deelvraag 3: *In hoeverre wordt het uitgedragen beeld van een sloppenwijk door dag- en vakbladen als publicatiewaardig gezien in dag- en vakbladen?* behandelt dit aspect.

De aanleiding voor een artikel in een vakblad is vaak een actuele situatie of ontwikkeling waarbij, anders dan in kranten, de nadruk op analyse van het fenomeen in plaats van de beschrijving.

“We hadden bijvoorbeeld een verhaal over Ho Chi Minh stad in Vietnam. De aanleiding was vooral, die stad is één van de snelst groeiende steden in Zuid oost Azië, maar ligt ook in de Mekong delta en heeft dus te maken met overstromingsgevaar, vanuit de Chinese zee en vanuit de Mekong delta. (...) Een deel van het verhaal gaat erover van hoe kun je nou in zo’n snel groeiende stad de economie beschermen, dus de bedrijven die daar zitten, de

kantoren en de luxe woonflats. Maar ook het vraagstuk van de onderklasse die in de sloppen wonen die een groot risico lopen als het dan fout gaat.” (redacteur, Blauwe Kamer).

Ook P+ magazine probeert voornamelijk nieuwe ontwikkelingen te volgen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Elk nummer heeft een thema. De redactie bepaalt het thema. Zij struinen het internet af, krijgen input via telefoontjes en ook *social media* is een goede bron om nieuwe trends te spotten. Voor elk thema wordt onderzocht wat de nieuwste wetenschappelijke inzichten zijn en wat de *best practices* zijn. Een themanummer geeft de kans op verdieping. Het nadeel is dat het thema niet snel opnieuw wordt behandeld.

Bij dagbladen is nieuws zowel een aanleiding als een vijand voor het schrijven over sloppenwijken. Volgens een journaliste bij de Volkskrant, is er een nieuwsaanleiding nodig om een verhaal over sloppenwijken te schrijven, bijvoorbeeld door aan de hand van onrust bij verkiezingen in Kenia, een kijkje te nemen in het dagelijks leven van de gemiddelde Keniaan. Toch leidt een nieuwsaanleiding niet direct tot diverse achtergrondverhalen. De Volkskrant werkt daarom met een format waarbij elke dag een thema heeft: *“Dat dwingt ons te schrijven over thema’s die anders verloren zouden gaan onder het nieuwsgeweld.”* De NRC beschrijft nieuws als ‘vijand’ van verhalen over sloppenwijken: *“Nieuwsdingen gaan altijd voor, dus het probleem van een onderwerp als sloppenwijken is, dat het grote, trage, lange termijnonderwerpen zijn, die zichzelf daardoor niet snel op de voorgrond van het nieuws plaatsen.”*

Persoonlijke interesse van de auteur

De geïnterviewde journaliste bij de Volkskrant stelt dat eigen interesse bij thema’s rond ontwikkelingssamenwerking leidend is bij de keuze om bepaalde onderwerpen wel of niet te behandelen en op welke manier. Bij artikelen over sloppenwijken is er echter nog een andere factor bepalend voor de beeldvorming. Zo zijn bezoeken aan deze wijken alleen mogelijk in samenwerking met bedrijven of ngo’s die daar werken. *“Wij kunnen zoiets alleen maar doen op uitnodiging en dan is het natuurlijk degene die je uitnodigt, bepalend voor het beeld wat je laat zien.”* De journaliste bij de Volkskrant geeft aan dat hierdoor dus niet altijd een ongestuurd beeld naar voren komt. Ook als het belichten van verschillende invalshoeken in principe wel de insteek is, kan er bewust gekozen worden om bepaalde aspecten wel of niet te benoemen en zo een wenselijk beeld te tonen. Als Cordaid journalisten zou uitnodigen voor een bezoek aan een sloppenwijk, komt er volgens deze journaliste (VK) mogelijk een positiever beeld in het artikel naar voren, dan wanneer Cordaid alleen informatie aan zou leveren. Dit is echter wel in strijd met de totstandkoming van een beeld vanuit een journalistieke vraag zoals eerder uiteen is gezet. Het standpunt van de Volkskrant wordt dan ook niet gedeeld door de andere geïnterviewden.

De persoonlijke interesse van een journalist of redacteur is, deels onbewust, van invloed op het beeld dat wordt neergezet in een artikel. De geïnterviewde bij de NRC stelt dat niet de persoonlijke visie van de auteur overheersend is bij een beeld in een artikel, maar dat het beeld tot stand komt door het centraal zetten van de lezer. Door verschillende kanten van een onderwerp te belichten, zou de lezer zijn eigen visie op een onderwerp kunnen vormen.

Interesse in informatie van Cordaid

De informatie die Cordaid uitdraagt, richt zich op de aanpak van problemen en de resultaten. Bij de manier van werken van Cordaid staat een integrale en multi-stakeholder aanpak centraal. De oplossingen zijn gebaseerd op business cases waarbij alleen in het begin een subsidie, donatie of investering nodig is, hierdoor zijn de oplossingen duurzaam en opschaalbaar. Deze boodschap wordt door zowel dag- als vakbladen ontvangen als een interessant thema. Wel geven alle geïnterviewden aan dat er wel meer informatie nodig is. Schrijven over de aanpak kan volgens de NRC in principe een mooi onderwerp zijn. Door de nadruk er op te leggen dat dit een andere aanpak is waarbij een tijdelijke aanwezigheid leidt tot zelfredzaamheid. Er wordt dan een ontwikkeling beschreven. Hij stelt echter wel: *“Als je een keer zo’n stuk maakt, dan maak je dat niet drie maanden later nog een keer. Dus dat is iets wat je één keer doet.”*

De andere dagbladen geven aan dat de aanpak alleen interessant is als er duidelijke voorbeelden van zijn. De geïnterviewde journaliste bij de Volkskrant laat weten dat een project van een ngo heel goed als casus kan dienen bij nieuwsaanleiding, hierbij is het wel belangrijk dat er in die projecten concrete resultaten geboekt zijn. Ook bij het Financieel Dagblad is de interesse aanwezig voor ondernemen in ontwikkelingslanden. De aanpak alleen blijft daarbij te abstract, concrete voorbeelden spreken de lezer meer aan. De geïnterviewde redacteur van het FD geeft ook aan dat de link met Nederland de interesse voor een thema vergroot. Daarnaast is het FD meer geïnteresseerd in grote, beursgenoteerde bedrijven dan in kleine ondernemingen in het buitenland. De interesse in sloppenwijken heeft met name betrekking op diens potentiële markt: *“Als je een heel mooi voorbeeld hebt van een Nederlandse ondernemer die in samenwerking met iemand in een sloppenwijk een bedrijfje opzet, dan is dat ook voor andere ondernemers ook interessant om te lezen. En dat biedt ze dan ook een kijkje in de mogelijkheden die er zijn.”*

De geïnterviewde bij Vitale Stad deelt de interesse van het FD voor ondernemerschap in sloppenwijken: *“Ik vind het wel hele interessant om te kijken naar hoe ze op dit moment in andere gebieden omgaan met ondernemerschap. Want volgens mij, één van de redenen waarom wij nu in een crisis zitten is dat we dat eigenlijk niet zo goed meer weten.”* Hij geeft echter aan dat artikelen wel vanuit een westerse visie worden geschreven: *“Onze redactie bestaat uit blanke westers opgevoede mensen uit de middenklasse en een tikje daarboven en dat heeft toch altijd invloed? Dat heeft invloed op welke bronnen je kiest en hoe je dingen ziet. (...) Maar dat is niet zo erg, want onze doelgroep is dat ook. Dus daarmee sluiten we ook wel weer aan op de doelgroep.”* Aansluiten bij de doelgroep is voor vakbladen zeer belangrijk, met name als zij als doel hebben hun lezers te inspireren. Wellicht is het echter ook interessant om bij het beschrijven van processen een ‘niet-westerse’ invalshoek te kiezen, en levert een lokale kijk wellicht meer inspiratie en oplossingen op.

Interesse in sloppenwijken

De geïnterviewde bij Vitale Stad geeft aan het sociale aspect van sloppenwijken interessant. Een belangrijke vraag in Nederland is nu ‘hoe krijgen we de stad weer sociaal?’. *“Er wordt altijd gezegd dat dat in sloppenwijken veel beter gaat,”* (interview Vitale Stad). Een voorwaarde is wel dat die processen vanuit de

sloppenwijken doorvertaald kunnen worden naar Nederland, zodat in Nederland geleerd kan worden van de sociale situatie in wijken in het buitenland.

Blauwe Kamer richt zich niet alleen op resultaten, maar geeft aan dat ook het proces naar de resultaten toe van belang is. Een redacteur bij Blauwe Kamer: *“Het gaat ook steeds meer van hoe organiseer je het. Je kunt wel een plan bedenken maar hoe zorg je dat het realiteit wordt, waar haal je het geld vandaan bijvoorbeeld.”* Het doel van een artikel is om lezers op ideeën te brengen en hun te informeren over situaties in steden en lezers te laten zien hoe ideeën gerealiseerd kunnen worden. Ook hier wordt de interesse van de lezer centraal gezet. P+ magazine sluit aan bij het standpunt van Blauwe Kamer: *“Plannenmakerij is niet zo moeilijk, maar de praktijk tot een succes maken, dat is de kunst.”*

Ondanks het ontbreken van een directe nieuwsaanleiding of concrete voorbeelden, geven alle geïnterviewden aan sloppenwijken interessant te vinden. *“Die sloppenwijken, of die informele stad, of de organische groei van steden, zonder planning, maar van onderop. De bewoners maken alles zelf, ze bouwen zelf hun huis vaak. Vaak op heel innovatieve manier. Ze verzorgen ook zelf voorzieningen, zorgen zelf dat het vuilnis wordt opgehaald. Er ontstaat ook een eigen economie. En je ziet dat in Europa, die manier van stad maken, steeds met grotere interesse wordt bekeken.”*, redacteur, Blauwe Kamer. Een journaliste van de Volkskrant gaf eenzelfde voorbeeld en lichtte toe: *“Dat blijft iets heel fascinerends. Het is toch een permanent leerproces, waarmee je eigenlijk sloppenwijken altijd wel nieuwswaardig kan maken.”*

Bij de dagbladen is de publicatiewaarde van een artikel sterk afhankelijk van de nieuwswaarde in dat artikel. Hierbij haken ze in op de actualiteit en is het gebruikelijk de lokale situatie te schetsen. Een onderwerp wordt belicht van verschillende kanten, wat leidend is bij de totstandkoming van de beeldvorming. De vakbladen leggen meer de focus op een bepaalde invalshoek, vanuit de interesse van de lezer of gericht op het ontwikkelingsproces van een aanpak. Hierdoor lijkt bij de beeldvorming vanuit de vakbladen meer aangestuurd te worden op positieve aspecten, omdat deze bladen hun lezers op ideeën willen brengen en mogelijkheden willen laten zien. Bij kranten is het hoofddoel informeren. Het doel van de vakbladen is naast informatie verstrekken gericht op aansporing en activatie bij de lezers. De doelen van de bladen geven niet alleen een verklaring voor de publicatiewaardigheid van informatie maar ook voor de aard van de beeldvorming in artikelen.⁶

⁶ De generalisering van de resultaten hebben alleen betrekking op de in dit onderzoek geanalyseerde bladen. Deze zijn specifiek toegespitst op de doelgroep van dit onderzoek. De inhoudsanalyse is toegepast op bronnen die niet zijn representatief voor alle dag- en vakbladen. De geïnterviewden zijn daarnaast niet representatief voor alle redacteurs of journalisten.

Hoop of wanhoop?

Sloppenwijken zijn wijken met slechte huisvesting en sanitaire voorzieningen. De bewoners leven dicht op elkaar en hygiëne en veiligheid zijn niet vanzelfsprekend. Wanneer in de werkdefinitie ook sociale en geografische marginaliteit niet wordt uitgesloten, lijkt de wanhoop nabij voor deze wijken. Cordaid geeft sloppenwijken echter weer als plekken met kansen voor ondernemers en met investeringsmogelijkheden. De vraag of dag- en vakbladen de wijken net als Cordaid zien als kansrijk, leidt tot de hoofdvraag van dit onderzoek: *In hoeverre is er gedeelde beeldvorming over sloppenwijken tussen Cordaid en dag- en vakbladen?*

Cordaid's afdeling Urban matters wil de leefomstandigheden in sloppenwijken verbeteren. Dit impliceert dat de huidige situatie in de wijken niet op alle vlakken favorabel is. Toch is het beeld dat Cordaid schetst van sloppenwijken overwegend positief. Vooral uitspraken met betrekking tot de sociale sfeer in de wijk hebben hier een groot aandeel in. Het Financieele Dagblad stelt Cordaid op dit aspect in het gelijk en weet ook het werk en de ondernemingen in sloppenwijken te waarderen. De Volkskrant en het NRC Handelsblad geven een veel gematigder beeld weer. Het leefklimaat in de wijken beoordelen zij neutraal tot negatief. Daarnaast besteden alle kranten aandacht aan de slechte huisvesting en sanitaire voorzieningen in de wijk. De nadruk wordt hierbij gelegd op krakkemikkige huisjes, vieze straten en het ontbreken van schoon water. Ook Cordaid erkent deze problematiek en geeft deze weer. Zowel in de tekst als op foto's komen de gammele huisjes en vuile straten terug. Er is dus sprake van gedeelde beeldvorming omtrent huisvesting en sanitaire voorzieningen tussen Cordaid en de drie Nederlandse dagbladen.

In alle teksten van Cordaid spelen sloppenwijken een hoofdrol. In de kranten is dit zeer zeker niet het geval. Veelvuldig wordt het woord 'sloppenwijk' louter als plaatsaanduiding van een gebeurtenis genoemd, zonder dat hier een waardeoordeel aan gegeven wordt. Toch wordt er ook op een negatieve manier naar sloppenwijken verwezen. In het NRC wordt bijvoorbeeld in een kwart van de gevallen naar sloppenwijken gerefereerd als een stereotype, negatieve plaats, bijvoorbeeld: *"Ga voor echte stank eens in een sloppenwijk zonder riolering ruiken."* (Artikel 23, NRC).

De foto's bij de artikelen zijn in geen enkel geval uitsluitend positief. Op de foto's van kranten en van Cordaid zijn altijd negatieve aspecten aanwezig, voornamelijk op het gebied van huisvesting of onveiligheid. Deze onveiligheid kan te maken hebben met fysieke aspecten in de wijk, zoals gebrekkige huisvesting of infrastructuur. Een ander onveilig aspect is te vinden in het leefklimaat, waar drugs en criminaliteit de wijken teisteren. De foto's tonen wel de ondernemersgeest die Roy (2011:226) noemde. Op de foto's komt echter ook de onveiligheid zoals Banaji (2010:3) die benadrukte terug. *Van poverty pornography* (Mendes, 2010:473) was echter geen sprake.

De marginaliteit van sloppenwijken is een lastig weer te geven thema. De vraag of sloppenwijken geografisch en/ of sociaal marginaal zijn, kan vanuit de theorie en de onderzochte artikelen niet éénduidig beantwoord worden. De situatie verschilt dermate per wijk, stad of land dat op het gebied van

marginaliteit geen generalisatie mogelijk is. Pelc (2006:123) beschrijft geografische en sociale marginaliteit op zo'n abstracte manier, dat dit ook geen duidelijkheid biedt. Daarnaast is sociale marginaliteit volgens Sietchiping & Yoon (2010:6) cultuurafhankelijk. In landen ten zuiden van de Sahara worden de bewoners vaak niet buitengesloten of gestigmatiseerd, terwijl in andere gebieden dit wel het geval kan zijn. In teksten komt noch sociale noch geografische marginaliteit veelvuldig aan bod. De dagbladen zien dit niet als kenmerkend of belangrijk om te vermelden. Cordaid geeft wel aan dat deze twee aspecten in sloppenwijken aanwezig zijn en een negatieve uitwerking hebben. Zo zijn voorzieningen en infrastructuur in de wijk onvoldoende en hebben bewoners last van een stigma door de plek waar zij wonen. Op foto's komt geografische marginaliteit wel in beeld. Sociale marginaliteit is op foto's niet waargenomen, dit abstracte begrip is ook moeilijk in beeld te brengen.

Uit de artikelen en de interviews komt enige discrepantie aan het licht wat betreft de publicatiewaardigheid van informatie van Cordaid volgens dag- en vakbladen. Waar de vakbladen bij de inhoudsanalyse ontbraken, hebben zij in de interviews wel duidelijk uiteengezet wanneer informatie voor hen interessant is. De bladen richten zich op het beschrijven van processen die relevant dienen te zijn voor de lezers van het blad. De vakbladen hebben als hoofddoel de lezer op ideeën te brengen. Voor hen is een aanpak van een probleem interessant om over te schrijven, ook wanneer dit enigszins abstract blijft. Kranten zijn hierbij terughoudender, zij berichten bij voorkeur over resultaten en stellen concrete voorbeelden op prijs. Een directe nieuwsaanleiding is in dagbladen van groot belang. De berichtgeving is voornamelijk gelinkt aan de actualiteit. Er zijn wel mogelijkheden voor Cordaid om hier concrete voorbeelden aan te leveren die als casus kunnen dienen.

De informatie van Cordaid over hun aanpak sluit beter aan bij de intentie van de vakbladen. De redacteurs van deze bladen geven echter wel aan dat de Nederlandse lezer de waarde ervan moet kunnen zien voor zijn eigen situatie. De insteek zou dan zijn om processen door te vertalen naar de Nederlandse situatie, zodat in Nederland geleerd kan worden van de situatie in sloppenwijken.

De bevindingen in dit onderzoek waarbij de beeldvorming van sloppenwijken vanuit de inhoudsanalyse uiteen wordt gezet, is zeer specifiek. De conclusies zijn alleen van toepassing op dit thema. De inzichten met betrekking tot de publicatiewaardigheid van informatie van Cordaid zijn echter wel in een bredere context waardevol. Ondanks dat met journalisten en redacteurs de publicatiewaardigheid is besproken aan de hand van het voorbeeld van Urban matters met sloppenwijkproblematiek en de vakbladen geselecteerd waren op basis van de doelgroep van Urban matters, zijn de conclusies voor meerdere afdelingen bruikbaar. Het is voor elk thema binnen Cordaid waardevol om te weten welke informatie, voor welk medium interessant is.

Voor alle afdelingen geldt dat publicaties, in zowel dag- als vakbladen, lezers attendeert op het werk van Cordaid en zorgt voor naamsbekendheid. Deze naamsbekendheid vergemakkelijkt het zoeken van partners. Het opsturen van specifieke informatie naar dag- dan wel vakbladen, vergroot de kans op publicaties. Kranten zijn daarbij vooral geïnteresseerd in voorbeeld en concrete resultaten. De vakbladen

vinden het interessanter om juist te laten zien hoe processen verlopen en zijn minder gefocust op het resultaat.

De bovengenoemde bevindingen tonen welke informatie in welk soort blad gepresenteerd kan worden. Daarnaast heeft dit onderzoek er ook toe geleid dat de vakbladen die aansluiten op de doelgroep van Urban matters zijn verzameld in een lijst. Drie van deze vakbladen, die de grootste relevantie hadden, hebben via de interviews kennis genomen van de manier van werken van deze afdeling van Cordaid. Dit vergemakkelijkt in de toekomst contact en vergroot de kans op publicaties.

De lijst van vakbladen bestaat nu uit gedrukte bladen. Om alle vakmedia in beeld te brengen, zou ook online bladen en platforms geïnventariseerd kunnen worden. Het onderzoeken van deze digitale vakmedia is daarom een suggestie voor vervolgonderzoek. Het onderzoeken van deze media is een manier om de vakmedia die aansluit op de doelgroep van Urban matters uitputtend te analyseren. Daarnaast is ook het analyseren van artikelen over de *base of the pyramid*, zoals P+ doet, een suggestie voor vervolgonderzoek. Deze artikelen richten zich namelijk ook op sloppenwijkbewoners, maar zijn in dit onderzoek niet meegenomen omdat zij het woord 'sloppenwijk' niet expliciet noemen.

Om beter aan te sluiten op de doelgroep is het voor Urban matters van belang om de informatie die zij hebben over sloppenwijken, te verzamelen. Zij dienen deze informatie paraat te hebben, met concrete voorbeelden of casussen, om de kans op publicaties te vergroten. Als een journalist hun benadert voor een casus, dient de informatie direct beschikbaar te zijn. Om aan te sluiten bij het doel van vakbladen, zou Urban matters zich moeten focussen op het beschrijven van processen. Hun aanpak van sloppenwijkproblemen door een integrale en multi-stakeholder aanpak vormt een goede basis. Het is echter wel belangrijk, dat zij laten zien wat Nederlandse lezers, bijvoorbeeld ondernemers, van deze specifieke aanpak kunnen leren. Zowel voor dag- als vakbladen, staat centraal dat Cordaid hun informatie zodanig moet presenteren dat het aansluit op het doel en de doelgroep van dat blad, om de kans op publicaties te vergroten.

Terugkomend op de beeldvorming is te concluderen dat de beelden van sloppenwijken niet hoop of wanhoop weergeven. Het zijn geen *slums of despair* of *slums of hope*. De wijken kenmerken zich juist door de combinatie van positieve en negatieve elementen. De slechte huisvesting en inadequate sanitaire voorziening zijn voorbeelden van stereotype negatieve kenmerken. Daarnaast komen in elk artikel, foto of wijk ook positieve elementen terug, bijvoorbeeld de sterke sociale cohesie, handel of de vindingrijkheid van de bewoners. *Slums of despair and hope*. Sloppenwijken tonen wanhoop en hoop.

Reflectie

Als ik terugkijk op het afgelopen half jaar, kijk ik niet alleen terug op het schrijven van deze thesis, maar ook op mijn stageperiode bij Cordaid. Het combineren van stage en thesis bleek voor mij een geslaagde opzet. Niet alleen hield ik mij slechts met één onderwerp bezig; sloppenwijken. Maar de combinatie zorgde ook voor meer denktijd, aangezien ik de ene helft van de tijd stage liep en de andere helft aan mijn scriptie werkte. Deze extra denktijd hielp mij een goede lijn in het onderzoek te bepalen en deze ook te volgen.

Het schrijven van een masterthesis is voor velen een hele opgave. Ik wilde koste wat kost voorkomen dat ik ‘vast’ zou komen te zitten en uiteindelijk maanden langer over mijn scriptie zou doen, dan ik van tevoren gepland had. Mijn doel was dan ook, in één collegejaar afstuderen. Deze persoonlijke motivatie heeft mij geholpen om tijdens het onderzoek de vaart erin te houden. Mijn eigen planning en dagelijks gestelde doelen hebben er voor gezorgd dat ik, ruim voor het einde van het collegejaar deze reflectie kan schrijven.

Het feit dat ik mijn persoonlijke doel heb gehaald, wil niet zeggen dat het hele proces van onderzoek doen en het schrijven van deze thesis van een leien dakje gingen. Bij het literatuuronderzoek bleek al dat het definiëren van een sloppenwijk erg lastig is. Hierdoor zijn onderdelen van het concept sloppenwijk, zoals de marginaliteit, uiteindelijk abstracter gebleven, dan ik gehoopt had.

Over de methodologie van dit onderzoek ben ik tevreden. De analyse van de teksten heeft rijke data opgeleverd voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Ondanks dat deze methode van onderzoek geheel nieuw voor mij was, heb ik deze vrij snel, goed onder de knie gekregen. Het bekende obstakel bij inhoudsanalyse van niet-wederzijds uitsluitende categorieën is mij bespaard gebleven. Wel was het een tegenslag dat ik geen data uit vakbladen had, die geanalyseerd kon worden, ondanks dat de tijdspanne al een stuk ruimer was dan bij de kranten. De interviews waren niet allen leuk om af te nemen, maar vormen een zeer waardevolle toevoeging in dit onderzoek. Ik ben de journalisten en redacteurs die bereid waren om mee te werken aan dit onderzoek, dan ook zeer dankbaar.

De conclusies zijn zeer specifiek voor dit onderzoek en kunnen niet gemakkelijk gegeneraliseerd worden. Wel is de beschreven dichotomie in de beeldvorming van sloppenwijken, ook toepasbaar op andere media, zoals online fora en digitale bladen. Binnen Cordaid zijn de getrokken conclusies omtrent de publicatiewaardigheid van informatie nuttig voor andere afdelingen. Ondanks dat alle afdelingen met andere thema's werken, hebben zij dezelfde soorten informatie beschikbaar als Urban matters en hebben alle afdelingen belangstelling voor het publiceren van artikelen, niet alleen voor het vergroten van de naamsbekendheid van Cordaid, maar ook voor het bereiken van hun doelgroep.

Een thesis is geen product, het is een proces. Voor mij was het gelukkig een minder moeizaam proces dan ik vooraf vreesde. Toch ben ik tevreden met het resultaat en ik zie deze scriptie dan ook als een waardevolle afsluiting van de master Geo-communicatie.

Bibliografie

Afbeelding voorzijde: Mediabank Cordaid, Khayelitsha township, Kaapstad, Zuid-Afrika.

Anand, N. & A. Rademacher. (2011), Housing in the urban age: Inequality and aspiration in Mumbai. *Antipode* 43(5), pp.1748-1772.

Angotti, T. (2006), Apocalyptic anti-urbanism: Mike Davis and his planet of slums. *International Journal of Urban and Regional Research* 30(4), pp.961-967.

Bakker, P. & Scholten, O. (2009). *Communicatiekaart van Nederland: overzicht van media en communicatie* (7th ed.). Amsterdam: Kluwer.

Banaji, S. (2010), Seduced 'outsiders' versus sceptical 'insiders?': *Slumdog Millionaire* through its re/viewers. *Participations: journal of audience and reception studies* 7(1)

Biswas-Diener, R. & E. Diener. (2009), Making the best of a bad situation: Satisfaction in the slums of Calcutta. *Culture and Well-Being*, pp.261-278.

Blauwe Kamer. (2013). Over Blauwe Kamer [online]. Geraadpleegd op 15 april, 2013. Op: <<http://www.blauwekamer.nl/page/87/info.html>>.

Cebuco. (2012). Oplage- en bereikcijfers [online]. Geraadpleegd op 26 maart, 2013. Op: <http://www.cebucoco.nl/dagbladen/oplage_en_bereikcijfers>.

Christens, B. (2005). Review: Robert Neuwirth (2005). *Shadow Cities: A Billion Squatters, a New Urban World*. *Forum: Qualitative Social Research* 6(2)

Coffey, J.P. (2010). Agnew, spiro T. In R. Chapman (Ed.), *Culture wars: an encyclopedia of issues, viewpoints, and voices*. New York: ME Sharpe.

Cordaid UM. (2012). *Communicatieplan Cordaid Urban matters*. Den Haag:

Cordaid urban matters. (2012). De situatie [online]. Geraadpleegd op 2 juli, 2013. Op: <<http://www.cordaid.org/nl/themas/urban-matters/over-dit-thema/de-situatie/>>.

Davis, M. (2004). *Planet of Slums*. London: Verso.

Dovey, K. & R. King. (2012), Informal urbanism and the taste for slums. *Tourism Geographies* 14(2), pp.275-293.

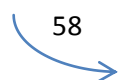
Dyson, P. (2012), Slum tourism: Representing and interpreting 'reality' in Dharavi, Mumbai. *Tourism geographies* 14(2), pp.254-274.

Elba Media. (2013a). *Vakblad Vitale Stad* [online]. Geraadpleegd op 14 april, 2013. Op: <<http://www.vitalestad.nl/?task=Vakblad>>.

Elba Media. (2013b). *Adverteren* [online]. Geraadpleegd op 14 april, 2013. Op: <<http://www.vitalestad.nl/?task=adverteren>>.

- Field, E. (2005), Property rights and investment in urban slums. *Journal of the European Economic Association* 3(2-3), pp.279-290.
- Frenzel, F. & K. Koens. (2012), Slum tourism: developments in a young field of interdisciplinary tourism research. *Tourism geographies* 14(2), pp.195-212.
- Gilbert, A. (2007), The Return of the Slum: Does Language Matter? *International Journal of Urban and Regional Research* 31(4), pp.697-713.
- Grant, R. (2009), A Review of "Planet of Slums". *Annals of the Association of American Geographers* 99(1), pp.216-219.
- Harris, R. & R. Lewis. (1998), Constructing a fault (y) zone: Misrepresentations of American cities and suburbs, 1900–1950. *Annals of the Association of American Geographers* 88(4), pp.622-639.
- Harris, R. & R. Lewis. (1998), Constructing a fault (y) zone: Misrepresentations of American cities and suburbs, 1900–1950. *Annals of the Association of American Geographers* 88(4), pp.622-639.
- Jones, B.G. (2012), 'Bankable Slums': the global politics of slum upgrading. *Third world quarterly* 33(5), pp.769-789.
- Jones, G.A. (2011), Slumming about. *City* 15(6), pp.696-708.
- Keen, B. & Haynes, K. A. (2008). *A history of Latin America*. Boston: Cengage Learning.
- Khalifa, M.A. (2011), Redefining slums in Egypt: Unplanned versus unsafe areas. *Habitat international* 35(1), pp.40-49.
- Kohli, D., R. Sliuzas & Kerle, N. & Stein, A. (2012), An ontology of slums for image-based classification. *Computers, Environment and Urban Systems*. 36, pp.154-163.
- Linke, U. (2012), Mobile imaginaries, portable signs: Global consumption and representations of slum life. *Tourism Geographies* 14(2), pp.294-319.
- Lowry, S. (1989), Health and housing: Noise, space, and light. *BMJ: British Medical Journal* 299(6713), pp.1439-1442.
- Madden, L. (1993), The Canudos War in History. *Luso-Brazilian Review* 30(2), pp.5-22.
- Martine, G., McGranahan, G., Montgomery, M. & Fernández-Castilla, R. (2008). In Martine G., McGranahan G., Montgomery M. and Fernández-Castilla R. (Eds.), *The new global frontier : urbanization, poverty and environment in the 21st century*
- Mayne, A. (1993). *The imagined slum: newspaper representation in three cities, 1870-1914*. Leicester University Press Leicester.
- Mayne, A. J. C. (1991). *Representing the slum: Popular journalism in a late nineteenth-century city*. History Department, University of Melbourne.
- Mehta, S. (2004). *Maximum city: Bombay lost and found*. New Delhi: Penguin Books India.

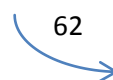
- Mendes, A.C. (2010), Showcasing India Unshining: Film Tourism in Danny Boyle's Slumdog Millionaire. *Third Text* 24(4), pp.471-479.
- Monteiro, C. (2008), Enclaves, Condominiums, and Favelas: Where Are the Ghettos in Brazil? *City & Community* 7(4), pp.378-383.
- Navarro-Sertich, A. (2011), Favela Chic. *Berkeley Planning Journal* 24(1), pp.175-196.
- Neuwirth, R. (2006). *Shadow Cities: A Billion Squatters; a New Urban World*. London: Routledge.
- Nijman, J. (2009), A study of space in Mumbai's slums. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* 101(1), pp.4-17.
- Northridge, M.E. (2009), Planet of slums. *Global Public Health: An International Journal for Research, Policy and Practice*. 4(4), pp.414-416.
- Obeng-Odoom, F. (2011), The informal sector in Ghana under siege. *Journal of developing societies*. 27(3-4), pp.355-392.
- Offer, A. (2008), Planet of Slums (review). *Common Knowledge* 14(3), pp.506.
- Ooi, G.L. & K.H. Phua. (2007), Urbanization and slum formation. *Journal of urban health: Bulletin of the New York Academy of Medicine* 84(1), pp.27-34.
- Owusu, G., S. Agyei-Mensah & R. Lund. (2008), Slums of hope and slums of despair: Mobility and livelihoods in Nima, Accra. *Norsk geografisk tidsskrift-Norwegian Geographic Journal* 62(3), pp.180-190.
- P+. (2013a). De missie van P+ [online]. Geraadpleegd op 15 april, 2013. Op: <<http://www.p-plus.nl/over/overons1>>.
- P+. (2013b). De Tariefkaart 2013 [online]. Geraadpleegd op 15 april, 2013. Op: <<http://www.p-plus.nl/adverteer/6>>.
- Patel, R.B. & Burke, T. F. (2009), Urbanization - An Emerging Humanitarian Disaster. *The New England journal of medicine* 361(8), pp.741-743.
- Pelc, S. (2006), Geographical marginality in Slovenia from the point of demographical indicators. *Revija za geografijo* 2(1), pp.121-131.
- Perona, N. (2010), Desde la marginalidad a la exclusión social. Una revisión de los conceptos. *La Sociología en sus escenarios*. 5
- Peter, G. D. (2007). *Favela-Bairro. ¿Un programa sostenible?*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- Rao, V. (2006), Slum as theory: the South/Asian city and globalization. *International Journal of Urban and Regional Research* 30(1), pp.225-232.
- Rout, N.R. & R.B. Bhagat. (2011), City dwellers' perception of urban environment in Bhubaneswar, India and its correlates. *Built-Environment Sri Lanka* 11(1), pp.7-13.

- Rout, N.R. & R.B. Bhagat. (2011), City dwellers' perception of urban environment in Bhubaneswar, India and its correlates. *Built-Environment Sri Lanka* 11(1), pp.7-13.
- Roy, A. (2011), Slumdog cities: rethinking subaltern urbanism. *International Journal of Urban and Regional Research* 35(2), pp.223-238.
- Saha, S. (2012), Security implications of climate refugees in urban slums: a case study from Dhaka, Bangladesh. *Climate Change, Human Security and Violent Conflict*. 8, pp.595-611.
- Salcedo, R. (2010), The Last Slum: Moving From Illegal Settlements to Subsidized Home Ownership in Chile. *Urban Affairs Review* 46(1), pp.90-118.
- Satterthwaite, D. (2006), Book Review: Planet of Slums by Mike Davis and Shadow Cities by Robert Neuwirth. *Environment and Urbanization* 18(2), pp.543-546.
- Schaller, M. & B. Latané. (1996), Dynamic social impact and the evolution of social representations: A natural history of stereotypes. *Journal of Communication* 46(4), pp.64-77.
- Seto, K.C. & J. Marshall Shepherd. (2009), Global urban land-use trends and climate impacts. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 1(1), pp.89-95.
- Seto, K.C. & J.M. Shepherd. (2009), Global urban land-use trends and climate impacts. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 1(1), pp.89-95.
- Sibley, D. (2008). Mapping the pure and the defiled. In T. S. Oakes, & P. L. Price (Eds.), *The Cultural Geography Reader*. pp. 380-387. Abingdon: Routledge.
- Sietchingip, R. & H. Yoon. (2010), What drives slum persistence and growth? Empirical evidence from sub-Saharan Africa. *International Journal of Advances Studies and Research in Africa* 1(1), pp.1-22.
- Soldá Barbosa Araujo F. Urban population living in slums, Data:UN-HABITAT (2005) Urban Indicators. Geraadpleegd op: 14 mei, 2013. Op: <http://www.unhabitat.org/stats/Default.aspx>.
- Songsore, J. (2003), The urban housing crisis in Ghana: Capital, the state versus the people. *Ghana Social Science Journal* 2(1), pp.1-31.
- Steinbrink, M., Frenzel, F. & Koens, K. (2012). *Slum tourism: poverty, power and ethics*. Routledge.
- Steinbrink, M. (2012), 'We did the Slum!'—Urban Poverty Tourism in Historical Perspective. *Tourism geographies* 14(2), pp.213-234.
- Stokes, C.J. (1962), A Theory of Slums. *Land Economics. A quarterly journal of Planning, Housing & Public Utilities* 38(3), pp.187-197.
- Stoler, J., D. Daniels, J.R. Weeks et al. (2012), Assessing the utility of satellite imagery with differing spatial resolutions for deriving proxy measures of slum presence in Accra, Ghana. *GIScience & Remote Sensing* 49(1), pp.31-52.
- The World Bank. (2013). International tourism, number of arrivals [online]. Geraadpleegd op 5 juli, 2013. Op: http://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?order=wbapi_data_value_2009+wbapi_data_value&sort=asc.

- UN Habitat. (2003). *The challenge of slums: global report on human settlements 2003*. London: Earthscan.
- UN Habitat. (2008). *State of the world's cities 2008-2009. Harmonious cities*. London: Sterling.
- UN-Habitat. (2012). *State of the World's cities 2012/2013. Prosperity of cities*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme.
- Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze (2nd ed.)*. London: Sage.
- Van Gorp, B., T. Béneker & R. Van der Vaart. (2005), *Inhoudsanalyse. Een handleiding*.
- Wacquant, L. J. D. (2008). *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity.
- Ward, D. (1976), *The Victorian slum: an enduring myth?* *Annals of the Association of American Geographers* 66(2), pp.323-364.
- Zapata Campos, M.J. *Branding Poverty. La Chureca, the 'Slum Project Millionaire'. How a project becomes a project*.

Bijlagenoverzicht

Bijlage 1: Lijst vakbladen	b1
Bijlage 2: Analyse schema teksten	b3
Bijlage 3: Analyse schema foto's.....	b4
Bijlage 4: Lijst artikelen kranten.....	b5
Bijlage 5: Lijst foto's kranten	b7
Bijlage 6: Lijst artikelen en foto's Cordaid.....	b9
Bijlage 7: Topiclist / vragenlijst interviews.....	b10

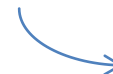
Bijlage 1: Lijst vakbladen

Informatie afkomstig uit en overgenomen van de aangegeven bronnen.

Naam	Oplage	Versijning	Thema's	Publiek / doelgroep	Bron
Gezond bouwen en wonen	2.500	6 keer per jaar	“Duurzame woning-, utiliteits- en stedenbouw.”	“Professionele beslissers in de bouw- en milieubranche, van opdrachtgevers en beleidsmakers tot ontwerpers & uitvoerders.”	http://www.gezondbouwenenwonen.nl/
Vitale Stad	4.000	6 keer per jaar	“De stad. Wat bepaalt het succes van de stad? Hoe houdt de stad zich in stand?”	“Professionals bij gemeenten, welzijnsorganisaties, adviesorganisaties, ontwikkelaars of woningcorporaties, maar ook onderzoekers en stedenbouwkundigen.”	http://www.vitalestad.nl/?task=Vakblad http://www.vitalestad.nl/?task=adverteren
Agora	1.300	5 keer per jaar	Actuele sociaal ruimtelijke vraagstukken	“Studenten, particulieren, instituten.”	http://www.agora-magazine.nl/over_agora/ http://www.agora-magazine.nl/over_agora/organisatie/
Ruimte	Onbekend	4 keer per jaar	Ruimtelijke en stedenbouwkundige thema's	“Ruimtelijke planners, stedenbouwkundigen en iedereen met interesse in ruimtelijke ordening en stedenbouw.”	http://www.vrp.be/het-magazine-1/ http://www.vrp.be/inhoud/
NAW	Bereik: 15.000	3 keer per jaar	Gebiedsontwikkeling	“Professionals in gebiedsontwikkeling, die werkzaam zijn bij o.a. gemeenten, provincies, architecten, stedenbouwkundigen, adviseurs, ontwikkelaars en corporaties.”	http://www.naw.nl/node/186

Stedenbouw	6.500	9 keer per jaar	“Maatgevende prestaties in de Nederlandse bouw.”	“Architecten, aannemers, opdrachtgevers, projectontwikkelaars, zorginstellingen, woningbouw/verenigingen en andere opdrachtgevers, (semi-)overheidsinstellingen, brancheorganisaties, toeleveranciers en verwante organisaties.”	http://stedenbouw.nl/adverteren.html http://stedenbouw.nl/pdf/stedenbouw_mediagegevens.pdf
Stadswerk	5.700	10 keer per jaar	“Openbare ruimte, zowel in (grote) steden als landelijke gemeenten. Ontwerp, inrichting en beheer van de buitenruimte.”	“Gemeentelijke diensten zoals: beheer, publieke werken, ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en bouw- en woningtoezicht, maar ook bij toeleveranciers en opleidingen.”	http://www.stadswerk.nl/download/download.aspx?id=4eb3724d-3c82-4949-ba16-09777f6fe1f1
VCV	Bereik: 5.000	6 keer per jaar	Nieuws over de keuzes die ‘Nyenrodians’ van alle studie programma’s en cursussen maken in hun professionele en privé leven.	“Nyenrode Alumni Around The World.”	http://www.vcv.org/vcv/pages/property/show.do?property=vcv.staticcontent.tiles.media
Blauwe Kamer	2.750	6 keer per jaar	“Landschapsontwikkeling en stedenbouw. Creatieve impulsen in de ruimtelijke ontwikkeling in Nederland en regelmatig ook over ontwikkelingen in het buitenland.”	Niet beschreven. Leden van de BNSP en de NVTL ontvangen het tijdschrift via een collectief abonnement.	http://www.blauwekamer.nl/page/87/info.html
P+ magazine	20.000	6 keer per jaar	“De praktijk van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) Best Practices en de mensen die het verschil maken. People Planet Profit.”	“Beslissers en beïnvloeders die de waarde van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) onderschrijven.”	http://www.p-plus.nl/over/overons1 http://www.p-plus.nl/resources/articlefiles/PTariefkaart2013.pdf

Bijlage 2: Analyse schema teksten

- 1) Frequentie van het woord 'sloppenwijk', 'slum' en/of 'favela'
- 2) Rol van sloppenwijk in het artikel
 - 0= Louter genoemd als verwijzing naar stereotype, negatieve situatie
 - 1= Louter genoemd als plaatsaanduiding van persoon of gebeurtenis
 - 2= Centraal thema of belangrijke context in het artikel
- 3) Doel van het artikel [als rol van sloppenwijk in het artikel=2]
 - 0= Informeren over / aandacht vestigen op probleem in sloppenwijk (zielig beeld)
 - 1= Doel niet gerelateerd aan verandering van de beeldvorming van sloppenwijken
 - 2= Aandacht vestigen op mogelijkheden, positieve aspecten in sloppenwijk
 - 3= Zowel problemen als mogelijkheden tonen.
- 4) Beschrijving van de huisvesting en fysieke omgeving wijk
 - 0= Negatief: krakkemikkig, vervallen, illegaal, gevaarlijk, geen voorzieningen, veel huisjes en veel bewoners
 - 1= Neutraal: feitelijke beschrijving
 - 2= Positief: verbeteringen, toekomstmogelijkheden
- 5) Beschrijving van de sanitaire voorzieningen
 - 0= Negatief: stank, open riool, onmenselijk, onhygiënisch
 - 1= Neutraal: feitelijke beschrijving
 - 2= Positief: gebouwde voorzieningen, verbetering
- 6) Beschrijving van werk, onderneming en opleiding van bewoners
 - 0= Negatief: lui, geen werk, niets doen, werkloos, primitief werk, informeel, leven van afval.
 - 1= Neutraal: feitelijke beschrijving
 - 2= Positief: ondernemingen, handel, markt, consumenten
- 7) Beschrijving van de sfeer, het leefklimaat in de wijk, sociale aspecten
 - 0= Negatief: gevaarlijk, crimineel, chaotisch
 - 1= Neutraal:
 - 2= Positief: bruisend, kansrijk, vriendelijk, sociale cohesie
- 8) Geografisch marginaal
 - 0= Bevestigend: aan de rand van de stad, geen infrastructuur of voorzieningen
 - 1= noch bevestigend, noch ontkrachtend
 - 2= Ontkrachtend: wel voorzieningen en infrastructuur (midden in de stad).
- 9) Sociaal marginaal
 - 0= Bevestigend: buitengesloten, negatief imago, horen niet bij de stad, ze zijn illegaal, worden weggejaagd, wijken afgebroken.
 - 1= noch bevestigend, noch ontkrachtend
 - 2= Ontkrachtend: ingesloten in de stad en er wordt actief geprobeerd de situatie te verbeteren.

De zinnen/zinsdelen van de artikelen worden in Microsoft Excel onder de juiste categorie ingedeeld. In elke categorie wordt het aantal zinnen/zinsdelen geteld en per cel genoteerd. De kwantitatieve en kwalitatieve data is hierdoor in één overzicht opgenomen.

Bijlage 3: Analyse schema foto's

- 1) Frequentie van het aantal foto's bij het artikel
- 2) Onderwerp van de foto's:
 - huisvesting en fysieke omgeving
 - sanitaire voorzieningen
 - werk, onderneming en manieren om in het levensonderhoud te voorzien van bewoners
 - sfeer en het sociale leefklimaat in de wijk
- 3) Zijn de foto's bij het artikel relevant, zijn ze van invloed op de beeldvorming van sloppenwijken?
 - 0 = nee
 - 1 = ja
- 4) Zijn de foto's genomen in sloppenwijken?
 - 0 = nee
 - 1 = ja
- 5) Tonen de foto's problemen?
 - 0 = nee
 - 1 = ja
- 6) Welk probleem/ welke problemen wordt/ worden er op de foto's getoond?
[open antwoord]

Bijlage 4: Lijst artikelen kranten

Nummer	Bron	Titel	Datum	Sectie/katern	Land/ Regio	auteur
1	VK	Kenia spreekt zichzelf moed in	5-mrt-13	Ten eerste	Kenia	Kees Broere
2	VK	Jochie uit de buurt werft stemmen	1-mrt-13	Buitenland	Kenia	Kees Broere
3	VK		27-feb-13	V RTV		
4	VK	Cracklands	25-feb-13	Uitgelicht	Brazilië	Marjolein van de Water
5	VK	De vinexering van Angola	12-feb-13	Economie	Angola	Wim Bossema
6	VK	Samba's, Favela's en verse piranha's	9-feb-13	Reizen	Brazilië	Eric van den Berg
7	VK	Die Har hóeveel?	7-feb-13	V Opening		Bor Beekman
8	VK	Volgend jaar weer naar IFFR Nieuws; film international film festival Rotterdam	4-feb-13	V Leven		Ester Szymanska
9	VK	De zestien liften in de flats zijn dichtgelast; Reportage Het isolement van de verpauperde Parijse voorstad Clichy-sous-Bois	30-jan-13	Buitenland	Frankrijk	Ariejan Korteweg
10	VK	Groeiwonder af, toch gaat het de Brazilianen beter	26-jan-13	Economie	Brazilië	Marjolein van de Water
11	VK	Verbod op de eerste keer	12-jan-13	Vonk	Oeganda	Monique Samuel
12	VK		12-jan-13			
13	VK	Groeten uit Rio Televisie; interview Marjon van Royen, correspondent af bij NOS	5-jan-13	V Weekend	Latijns-Amerika	Loes Reijmer
14	VK	Liefde in tijden van bezuinigingen Klassiek; Reportage Nieuwsjaarsconcert x	2-jan-13	V Opening	Kenia	Persis Bekkering
15	NRC	Hyperlokaal sloppenwijkje; column	26-mrt-13	In het nieuws	Nederland	Arjen van Veelen
16	NRC	Kiezen in Kenia is strijd tussen de stammen	2-mrt-13	Z&Z	Kenia	Koert Lindijer
17	NRC	Atta op de divan	1-mrt-13	Boeken	Marroko	Carolien Roelants
18	NRC		27-feb-13	Media		
19	NRC	Sloppenwijk die het Venetië van Afrika moet worden	23-feb-13	Z&Z	Nigeria	Femke van Zeijl
20	NRC	De hele Méditerranée in Marseille	7-feb-13	Cultureel Supplement	Frankrijk	Peter Vermaas
21	NRC	Oorsmeergate; Youp	26-jan-13	Achterpagina		Youp van 't Hek
22	NRC		16-jan-13	Film		

23	NRC	Vlucht! En laat je chef het stinkgesprek voeren; spoedcursus OMGANG MET COLLEGA'S DIE STINKEN	15-jan-13	Mens &			Simone van Driel
24	NRC	Vitale film over jeugdprostitutie	9-jan-13	Film			
25	NRC	Ajax bereidt zich op strand van Rio de Janeiro voor op tweede helft van voetbalseizoen	8-jan-13	In het nieuws		Brazilië	
26	NRC	Indiase vrouw is vaak nog vogelvrij	3-jan-13	Buitenland		India	Floris van Straaten
27	FD	Township	2-mrt-13	Persoonlijk		Zuid-Afrika	Onno Aerden

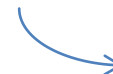
Bijlage 5: Lijst foto's kranten

Nummer	Aantal foto's	Onderschrift	Bron
1	1	Een lange rij voor het stemlokaal in Kibera, de sloppenwijk van Nairobi.	Sven Torfinn / de Volkskrant
2	1	Elijah Kanyi voor een muur met zijn graffiti-portretten in Mathare, een slum van de hoofdstad Nairobi.	Sven Torfinn / de Volkskrant
3			
4	a	5 Een waarschijnlijk crackverslaafde vrouw ruziet met een gemeenteambtenaar die de wijk rond het Parque União in Rio probeert schoon te vegen.	Christophe Simon / AFP
	b	Een politieman fouilleert een crackroker bij Parque União in Rio	Christophe Simon / AFP
	c	Een zwaarbewapende politieman in een van de sloppenwijken van Rio staat op het punt een crackverslaafd kind op te pakken	Christophe Simon / AFP
	d	Een crackverslaafde vrouw wordt afgevoerd.	AFP
	e	Serginho (r.) verloor zijn armen bij het treinsurfen	AP
	f	Een gewapende drugskoerier poseert voor een verkooppunt van drugs in een sloppenwijk	Felipe Dana / AP
5	1	Een Angolees loopt door Kilamba, een door de Chinezen gebouwde 'spookstad' aan de rand van Luanda. Veel Angolese steden in zulke lege wijken	Siphiwe Sibeko / Reuters
6	1	São Paulo, met op de voorgrond het golvende appartementengebouw Copan van de Braziliaanse architect Oscar Niemeyer	Fernanda Preto / Hollandse Hoogte
7			
8			
9	a	4 De broers Elhelw gebruiken een takelsysteem om hun boodschappen naar de zevende verdieping te krijgen.	Steven Wassenaar
	b	Nacer Belaïd (met geel hesje) in Chêne-Pointu, bij de boodschappentassen die hij naar boven zal dragen	Steven Wassenaar
	c	In de hal van flatcomplex Chêne-Pointu in Clichy-sous-Bois praat Nacer Belaïd met een jonge bewoner	Steven Wassenaar
	d	Mahmoud Elhelw: 'Als mijn oom en tante uit Caïro komen, geloven ze hun ogen niet.'	Steven Wassenaar
10	1	Een kapsalon in de sloppenwijk Rocinha in Rio de Janeiro, november vorig jaar. Door de armoedebestrijding van de overheid sinds 2003 zijn veel inwoners van wijken als Rocinha toegetreden	Getty

tot de 'lagere middenklasse'. Deze groep omvat volgens de regering inmiddels 55 procent van de Braziliaanse bevolking

11				
12				
13				
14	1	Nieuwjaarsconcert in het teken van liefde		Remke Spijkers
15				
16	1	Kandidaat James Were, op campagne in West-Kenia. „De Kenianen kennen hun kandidaten nu beter.”		Petterik Wiggers / Hollandse Hoogte
17				
18				
19	a	3 Makoko is een grote sloppenwijk op het water, aan de rand van Lagos, waar sommige families al generaties lang wonen.		Femke van Zeijl
	b	Architect Kunalé Adeyemi, met op de achtergrond zijn drijvende school in aanbouw		Femke van Zeijl
	c	De inwoners van Makoko leven hoofdzakelijk van het vangen en roken van vis		Femke van Zeijl
20	a	4 Het nieuwe culturele centrum Villa Méditerranée van de Italiaanse architect Stefano Boeri in Marseille		EPA/Guillaume Horcajuelo
	b	Françoise Coutant: Promenoir à nuages		
	c	Foto geïnspireerd door werk van Daniel Knorr in Marseille, 1998		Thierry Ollat
	d	Youssef Nabil, Zelfportret, Marseille, 2011		ADAGP Paris 2013 / Nathalie Obadia Gallery, Paris / Brussels
21				
22				
23	a	3 Illustraties		Paul Steenhuis
	b			
	c			
24				
25	1	Spelers van Ajax trinden gistermiddag op het strand van Rio de Janeiro.		ANP
26	1	Sonali Mukherjee (27) bezoekt een sikh-tempel. Ze verwierp de avances van drie mannen, die daarop bijtend zuur op haar gooiden.		AFP / Getty
27				

Bijlage 6: Lijst artikelen en foto's Cordaid

Nummer	Bron	Titel	Datum	Sectie/katern	Land/ Regio	Aantal foto's	Onderschrift	Bron
28	Cordaid website	Over dit thema	x	Informatie		1	-	-
29	Cordaid website	De situatie	x	Informatie		1	-	-
30	Cordaid website	Wat wij doen	x	Informatie		1	-	-
31	Cordaid website	Droomhuizen in sloppenwijken	12-apr-13	nieuws	Kenia	1	-	-
32	Cordaid website	Hoop en enthousiasme in San Salvador	27-feb-13	nieuws	El Salvador	1	-	-
33	Cordaid website	Winnen door samenwerken	1-feb-13	nieuws	Kenia, El Salvador	1	-	-
34	Cordaid website	Jeugdbendeleden uit vicieuze cirkel	14-dec-13	nieuws	El Salvador	1	-	-
35	Cordaid website	Betaalbaar en veilig in de bus naar de stad	12-nov-12	Nieuws	Zuid-Afrika	1	-	-
36	Cordaid website	Nyenrode, AT Osborne en Cordaid, slaan handen ineen	1-okt-12	Nieuws	Nederland	1	-	-
37	Cordaid website	Strijd tegen hoge criminaliteit en onveiligheid	x	Project	Zuid-Afrika	1	-	-
38	Cordaid website	Beter leven voor mensen in sloppenwijk van Kisumu	x	Project	Kenia	1	-	-
39	Cordaid website	Van noodhulp naar wederopbouw	x	Project	Haïti	1	-	-

Bijlage 7: Topiclist / vragenlijst interviews

- 1) Introductie onderzoek en interviewer
- 2) Introductie door geïnterviewde
- 3) Toelichting focus/ thema van het blad

Deel 1: Sloppenwijk als thema

- 4) Publicaties over sloppenwijken in eerste kwartaal / afgelopen jaar
- 5) Aanleiding van de publicatie
- 6) Boodschap in de publicatie

Deel 2: Beeld van de sloppenwijk

- 7) Beeld dat vanuit de inhoudsanalyse naar voren komt
- 8) Keuze van het beeld
- 9) Schrijven over *base of the pyramid*
- 10) Sloppenwijk als 'no-go' woord

Deel 3: Totstandkoming artikel

- 11) Hoe komt een artikel voor uw vakblad tot stand?
 - **Wie** bepaalt waarover er geschreven wordt? Journalisten / redacteurs?
 - Gaan zij zelf op zoek naar een 'verhaal'?
 - Worden er bijvoorbeeld regelmatig mensen geïnterviewd?
 - Welke **thema's** zijn interessant?
 - Hebben jullie speciale interesse in bepaalde regio's, **landen** of zelfs steden?
 - Hoe wordt de informatie hierover verzameld?
 - Wanneer is in het algemeen een verhaal interessant voor uw blad?
 - Wie bepaalt het **beeld** dat in een artikel wordt neerzet? Wie kiest de invalshoek?
 - Hoe bepaalt de **persoonlijke visie** van een journalist of redacteur hoe er over een onderwerp gecommuniceerd wordt?
 - Hebben jullie contact met ngo's over bepaalde onderwerpen?

Deel 4: Berichtgeving over werk van ngo

Urban matters is een afdeling van Cordaid die zich bezig houdt met sloppenwijkproblematiek. Zij zijn sinds dit jaar 'sociaal ondernemer' en richten zich op ondernemen in ontwikkelingslanden.

Zij hebben 3 Smart Solutions: Water en Sanitatie, Huisvesting en Jeugd & werkgelegenheid. Zij zien sloppenwijken als plekken vol kansen en mogelijkheden voor bijvoorbeeld ondernemers.

Hun manier van werken kenmerkt zich door een integrale en multi-stakeholderaanpak, waarbij zij

verschillende actoren verbinden om een probleem op te lossen. De oplossingen zijn gebaseerd op business cases waarbij alleen in het begin een 'grant' (Subsidie, donatie of investering) nodig is, hierdoor zijn de oplossingen duurzaam en scalable (ze kunnen op grote schaal toegepast worden).

12) Informatie geschikt voor artikel

13) Interesse voor bepaald thema: Water en Sanitatie, Huisvesting en Jeugd & Werkgelegenheid.

14) Schrijven over bepaalde onderwerpen:

- Mijlpalen in projecten of events die Cordaid organiseert: bijvoorbeeld als een programma van start gaat of als bewoners de huizen betrekken? Organiseren Wereld Habitat Dag in NL.
- Business cases/ ondernemingen in Afrika te schrijven die zijn gestart dankzij Cordaid?
- Samenwerking met Nederlandse bedrijven: bijvoorbeeld als een NLse ondernemer in het buitenland huizen bouwt?
- Visie van Cordaid horen nav politieke gebeurtenissen in landen waar zij werken (bv verkiezingen in Kenia).

Tot slot

15) Wilt u zelf nog iets toevoegen nav dit interview?

16) Mag ik u nog benaderen als ik nog aanvullende vragen heb met betrekking tot dit interview, per mail/ telefoon?

17) Mag Cordaid u benaderen als zij informatie hebben die aansluit bij uw genoemde interesse?